

SZOMOLYA TÖRTÉNETE 1945-ig

Somogyi Dénes

A képeket CD lemezre szkennelte: Varga Tamás

ISBN: 978-963-12-6874-4

Készült 2004-ben. Írta, szerkesztette: Somogyi Dénes.

SZÜLŐFALUM

Az Alföld végénél a Bükk hegység aljában
Kis Magyarországnak északi sarkában
Szomolya faluja melyben születtem,
Mely számomra elfelejtethetlen.

Szép kicsiny házai, zöldellő mezője,
Sötét kis utcái, tiszta levegője,
Gazdag termései, barátságos népe,
Sűrű erdeinek nincs is talán vége.

Temploma meg talán az eget meszeli,
Lehet, hogy a Bükkal akar versenyezni?
Gőgösen ő ott áll a falunak gyomrában,
Igen büszke lehet három harangjára.

Nem nagy falucska, de büszke vagyok rája,
Büszke vagyok rá, hogy itt jöttem világra!
Szeretem a népét, földjeit, borait,
Az ünneplő népnek az ünnepnapjait.

Szokások is mások, nagyon mindegy nekem,
Majálisok, bállok, én mindezt szeretem.
Csodálom a cigány gyönyörű zenéit,
Szeretem az öregek öreg meséit.

Elhagytalak téged, mint levél az ágat,
Drága jó szüleim, népem és hazámat.
De ha valaha vissza fogok menni,
Mint ahogy megírtam, úgy foglak szeretni.

Bauer Imre

Tisztelt Olvasóm!

Amikor a levéltári kutatásaim során tapasztalt kutatókkal beszélgettem, elmondták, hogy egy helység történetét sohasem lehet úgy megírni, hogy azt készen lehetne tekinteni. Mindig előkerülhetnek az ismeretlenségből olyan anyagok, melyeknek a már megírt történetben lenne a helyük. Mint mondták, legtöbbször azok fognak ilyen munkához, akik kevésbé értenek hozzá.

Akik jobban értenének—hiszen a latin szövegek olvasásában is jártasságuk van--valamilyen oknál fogva nincsen kedvük, szülőhelyük történetének megírásához. Arról nem is beszélve, ha ez csak úgy, önzetlenül lenne kíváncsi, mert a szülőhelyüknek nincsen rá anyagi fedezete.

Mindezekből az következik, hogy településük történetét, sokszor nem ebben a műfajban legjártasabb emberek írják meg.

Egy meg nem írt történetnél azonban, a gyengébb minőségben megírt történet is jobb. Már csak azért is, hogy a későbbiek folyamán, ha kedvet kapnak az íráshoz a nagyobb tudású emberek, akkor, mint forrásanyagot, a gyengébbet is lesz lehetőségük felhasználni a munkájukhoz.

A falu történetében--főleg az elején--sok és unalmas évszámok szerepelnek, amelyek olvasása kísé unalmas. Azonban a település történetéhez mindezek hozzátartoznak. Az olvasás előrehaladásával azonban már változatosabb lesz, és talán kevésbé unalmas.

Itt szeretnék köszönetet mondani Szomolya község önkormányzatának, Kövecses Zsolt jegyző úrnak, amiért számítógépes technikájukkal, tanácsaikkal segítették munkámat. Köszönet Varga Tamásnak, aki a képeket CD-re szkennelte. Köszönet Pap János tanár úrnak, Gubancsikné-Víg Piroskának és másoknak, akik az őseiktől megörökölt régi fényképeikkel, anyagaikkal, emlékezéseikkel segítették munkámat. Végül köszönöm feleségemnek, aki a másolásoknál és a képek elrendezésénél segített.

Tisztelettel: Somogyi Dénes.

Szomolya nevééről, a ránk maradt írások, különböző képen magyarázzák a falu nevének eredetét. Az egyik ezek közül következő:

„A XIII-ik században már két faluból állt:

Igházoszomula 1269 –Egyházasszomolya {Borsod megye}Bódy Cyriakus fia-Mihályé volt, aki nővérének, Pál mester feleségének adta leánynegyedbe, erről pedig leányukra, Bél{Beel~Bel}nb Szilveszter feleségére szállt, akitől a Lövei nemesek elfoglalták, de 1269-ben kényszerültek azt visszaadni az özvegynek

Szomolya másik fele Sárszomolya{Saár zomola} a sári monostor{Heves megye}birtoka volt; ennek dézsmáját az egri püspök visszaadta a káptalannak, mely elődje idejében is bírta. Papja 1335 I:--II:9{gs} pápai tizedet fizet”.¹

A másik írás szerint:Szomolya{Szmula ?}1222/550:Michodeus Paul

„Hevesi várnépek lakták, akik fegyvernekeikkel és álcsáikkal együtt vádolták az ecsegieket azzal, hogy közülük valók. ---Neve a szláv {smula} szurok szóval, illetve az Szomolya helységnévvel egyezik, de Szomolya falu korszakunk végén Borsod vármegyéhez tartozott. „²

1. Heves megyei levéltár: Györffy György: :Az Árpádkori Magyarország Történeti földrajza, 809 oldal.
2. Heves megyei Lt. Árpádkori Magyarország Történeti földrajza III. Györffy György. 136 oldal.

„**Szomolya** neve puszta névből keletkezett, a magyar névadás szabályai szerint; az alapjául szolgáló személynév szlávnyelvekből származik: a „Smolja”, vagy a cseh „Smola”. Jelentése” gyanta, szurok”.

Lehetséges, hogy a név előzménye természeti jellegű, illetve személy jellemzőire utal. A község vezetői Pesty-féle gyűjteményben a nevet „Som-aljának” tartják, mert a határban sok somfa terem. Létrejött a 11-12. századra tehető.

Szomolya gazdag helynév anyaggal rendelkezik. { BLF }

Ábrahámka völgy, Barát lápa, Borbála tető, Borda hegy, Burbolya, Czigán begek, Csanáros rét, Csáj-fenek, Csecs lyuk, Cseolye, Cseres, Cser gödre, Csobánka-oldal, -tető, Csórsz-lyuk, Deber-tető, Derék-hegy, Felső rét, Földvár, Galagonyás, Guba kaszálása, Gyűr-oldal, tető, Haraszt allya, Hátmegi-rét, Hegyes-tető, Hintó völgy, Holló vető, Hosszú orom, -pallag, -völgy, Hórvölgy, Ispánberek, Ispány tető, Juhász lápa, Kangyaló, Kaptárkő-kő, -völgy, Kása lápa, Kintses kaszálója, Kisborsós völgy, Kis rákos föld, -fő, Kutya hegy, Leányvásár, Magyalos, Malom megi völgy, Mács alma, -tető, Málé lápa, Méti hegy, Nagy borsós völgy, Nagy völgy, Nádas kút, -völgy, Német vájása, Novaji gyűr oldal, Nyárjas, -völgy, Nyúl lápa, Pap erdeje, Pazság, -oldal, Pető lápa, Pole lápa, Ravasz lyuk, Simon lápa, Sugor fő, Sugoró, Szekrény völgy, Szék lápa rétek, Széles pallag, Szénéégető, Szérű hely, Szilas fenek, -tető, Szőlő hegy, -lápa, Szőlőske, Tök lápa, Vas lápa, Vesszős, Vénhegy, -szőlő, Zangolaj.

A helynevek közül kiemeljük az Ábrahámka nevét; ez a vidéken gyakran előforduló Ábrahám személynév maradéka. Mintha a térség benépesítése során {a királyi szervezet kiépítése idején} e személy kiemelkedő szerepet töltött volna be a vidéken.

A lápa, földrajzi-természeti térforma. A hegy oldalában kialakult nagyobb süllyedés, régi suvadás maradványa.

Szomolya első említése 1269-ből való; már ekkor előnévvel szerepel: Egyházasszomolya {Igházosszumula}. Ez a község Bódy Cyriakus fia Mihályé volt, aki azt nővérének, Pál mester feleségének adta leány negyedként. A pert Beel-i Szilveszter özvegye, Pál mester leánya kezdeményezte, a vádlottak Domokos fiai voltak: Ágoston és Gyárfás, továbbá Olan, Marcel, Sándor és János, aztán Olan fivére Miklós comes, Lővei nemesek, akik elfoglalták anyjuk földjét. A birtok leányukra, Bél{Beel}nembeli Szilveszter feleségére szállt, akiktől a Lővei nemesek elfoglalták. 1269-ben a birtok vissza adására kényszerültek az özvegy számára.

A határjárás során a határ kiinduló pontja Kunkerek, ahonnan dél felé fordul, s egy vadkörtefaig jut, ahonnan Chaul völgybe húzódik, ahol egy Berch déli végében van a határ, Innen a Posog-i föld határáig tart Igházosszumula föld határa, ahonnan észak felé fordulva Bogach földjéig {terra} fut.

A másik falu a Sár-i monostor { Heves megye} birtoka volt.

1335-ben a falu papja 9 garas tizedet fizetett. Az 1939-es Borsodi Monográfiában megjegyzik, hogy az itt álló templom románkori, és a temetőben állott. Amikor az új templomot felépítették { 1897-98}, az itt talált köveket a kerítésbe építették be. Az 1877-ben lebontott románkori szentélyt restaurálták. Később az említett követ az egri székesegyházba vitték: a kövek a 12. század végére utaltak.

1343-ban Bogács ügyében az egri káptalan részéről részt vett a tanácskozáson Zomolya-i Tamás fia Miklós. 1345-ben I. Lajos király Miklós fia Tamást jelölte homo régiusnak. Várkony ügyében Zomola-i Miklós fia Tamás a jelölt.

1370-ben Zomolya-i Jakabot homo régius-nak jelölte a jászói konvent. 1371-ben Ábrány ügyében I. Lajos király

jelölte Zunula-i Jakabot. 1382-ben Erzsébet királynő utasítására a jászói konvent homo regius-nak Tetes ügyében Zomolya-i Egyed fia Jakabot, vagy Benedeket, vagy Zigrynek nevezett Jánost.

1395-ben Baratinyárád határjárás során homo regius-nak jelöltek több szomolyai nemest: Egyed fia Jakabot, vagy Syker Jánis fia Jakabot. 1389-ben Tetes possessió ügyében Zomolya-i Egyed fia Jakabot javasolják királyi embernek.

1406-ban Zsigmond király Lócsén tartózkodva Bábolna ügyében homo regius-nak jelöli Zomolya-i Patha-nak nevezett Ferencet, illetve Lukácsot.

1408-ban felerészben a káptalan lesz birtokos Szomolyán. Zsigmond király utasítást ad Bogach és Zomolya possessiók határának meghatározására. Homo regiusnak jelöli Zomolya-i János fia Pétert és Egyed fia Jakabot. A határ kijelölése megtörtént. {A határ kijelölését lásd Bogácsnál.}

1417-ben Zsigmond király utasítása alapján Szihalom ügyében királyi embernek javasolja Zomolya-i Pál deákot.

1421-ben Zsigmond király Solymosi László familiárisának, Zomolya-i János fia Imrének hűségese szolgálataiért, érdemeire való tekintettel adományozza a Borsod vármegyében fekvő Felseuzomolya possessió azon porcióit, melyekben-mint mondják-régóta birtokos.

A nevezett Imre Csehországban Ozorai Tipó temesi főispán és királyi sókamurai ispán {és Solymosi László} vezette bandériumokban "contra viclephistas" {Az angol Wicklif követői, a „wicklifiták"} elleni harcban vett részt, s vitézül küzdött. {A Wiclifitákat a huszita mozgalom egyikelőzményének tekinthetjük}.

Az adomány kiterjedt Imre atyafira: György fia Istvánra, nemkülönben András fiaira: Tamásra, Jánosra és

Fábiánra. A beiktatás megtörtént. A beiktatáson jelen voltak a szomszédok, köztük Eghazasarl-i Mathius leánya, Anna leányai: Anna, Orsolya és Margit.

A név is jelzi { Egyházas-, Felső-}, hogy a község alapvetően két részre oszlott, a nemesi birtok igen bonyolult birtoklási folyamaton ment át. A Szomolyai család mellett, akiknek birtokát Zsigmond új adománnyal ismerte el, birtokos a községben Patha és a Rebegő {Rebegew} család. Felsőszomolyán emellett a Daróczi és az egyházasarlói Füzesi {Fywzesy} család, akik birtokrészüket eladták a felsőtárkányi karthauziaknak. Amikor azonban a beiktatásra került volna sor, a Szomolyaiak ellentmondtak. Végül a karthauziak 22 arany forintért adták el birtokrészüket a Szomolyaiaknak, akik azt saját birtok testükbe olvasztották. Az egyes ügyek szereplői kirajzolják a Szomolyai család tagjainak egész sorát.

1425-ben a jászói konvent jelentette Zsigmond királynak, hogy helytállónak találták Zomolya-i Péter fia László panaszát. A panasz arra vonatkozott, hogy Pelsőczi Nagy János fia Miklós kivágatta jobbágyaival az egri káptalan Buska possessionán lévő erdejét. Zomolya-i Nagy Péter fia, a Pata-nak nevezett László eltiltja az egri káptalan nevében-Pelsőczi Nagy János fia Miklóst-Busjuka erdeinek lefoglalásától.

1432-ben Palkonya ügyében-Zsigmond király utasítására-Zomolyai Rebegő Albert volt a királyi ember. Ugyancsak ő volt Perényi Imre fia Jánossal szembeni perben is a homo regius.

1439-ben Bogács possession folyó ügyben homo regiusként jelölte Albert király Zomolya-i Ferenc fia Miklóst, illetve, Patha-nak nevezett Istvánt.

1445-ben Oszlár ügyében homo regius-nak jelölte Pálóczi László országbíró Somola-i Ferenc fia Miklóst.

1449-ben Somola-i Rebeweb {Rebegő} Péter jelenlétében tárgyalta az ügyet. 1450-ben Alsópalkonya

beiktatási eljárásában királyi embernek jelölték Somolya-i Rebege Tamást és Albertet. 1446.-ban Palóczi László országbíró királyi embernek javasolja Montaj ügyében Zomolya-i Imre fia Pétert, Szomolya-i Chyger Ferenc fia Miklóst, vagy Pétert.

1452-ben hosszabb vizsgálat folyt a palkonyai szegyéjének ügyében. A perben tanúként hallgatták ki Zomolya-i Syger Pétert.

1455-ben Alsóábrány ügyében homo regius-nak jelölik Zomolya-i Miklóst. { Ide tartozik neve alapján-Syker Péter is. }

1458-ban ugyancsak Alsóábrány ügyében jelölik Zomolya-i Kewbles Györgyöt, Syger Pétert, vagy Imre fia Pétert.

1463-ban az egri káptalan és a Saswariak, valamint Daroch-i Thibold István fia Imre özvegye, Zsuzsanna asszony a birtokukban lévő Alsóábrányi possessió felét, illetve Zomolya egész possessióját elcserélik. Mátyás király a cserét jóváhagyja. 1468-ban Zomola-i Pata Péter homo regius-nak van jelölve Alsóábrány ügyében.

1473-ban a bogácsi beiktatásra Báthori István országbíró őfelsége Mátyás király bírāja-homo regiusnak jelölte Zomolya-i Tamást. A király ember végül is Zomolya-i György lett.

1477-ben Bábolna és Montaj ügyében homo regius-nak jelölte Mátyás király Zomolya-i Györgyöt, illetve Jánost és Tamást. A szerepet János töltötte be.

1478-ban ugyancsak Bábolnán Zomolya-i Mihály és György jött számításba királyi emberként. A döntésben Mihály vett részt. 1483-ban Palkonya határjárása során Zomolya-i Siger Péter királyi emberként jön számításba.

1486-ban az egri káptalan előtt a Tárkány feletti segedelem völgyi karthauzi kolostor priorja-az egész kolostor nevében-egyezséget köt Zomolya-i Pállal, Alberttel, Simonnal és Demeterrel, valamint Pál, Tamás, Albert és András atyafiaival. Az egyezés lényege, hogy a karthauziak Daróci Jánostól és Egyházassarlói Gergelytől megvásárolták Felseusomolya pusztát {„praedium”}. A beiktatáson jelen voltak a szomszédok és a Szomlyai nemesek {név szerint Pál, Albert Simon, Demeter, valamint Pál, Tamás és András} ellent mondtak. Az érdekelteket a király elé idézték. A szomolyaiak a tiltakozásukat visszavonták és hozzájárultak a karthauziak birtokba való beiktatásához.

Az egyezés létrejöttének feltétele volt, hogy a kolostor apátja hozzájárult a pusztá határának pontosabb megállapításához. A határ „bevallott leírása”:a kiinduló pont az Egerből-Noszvajra vezető út mellett van, ahonnan a Nozwaiwize nevű patak felé tart, s a folyóvíz mellett van a határ. Innen a Pipis nevű hegyre vezet, majd kelet felé leereszkedik, és a Rawaslyuk nevű völgybe fut, majd a Rawaslyuk-hegyre , s onnan Felsuzomolya és Bogach választó határára fut. A határ vonala egy forráskúthoz tér vissza, melyet régi határnak mondanak Somolya possessio és a kérdéses pusztá között.

A leválasztott terület felét Zomolya-iPál és Tamás, másik felét pedig Albert, Simon, Demeter és András kapták. A területért 22 magyar arany forintot fizettek. {Tíz-tíz a feléért, míg a fenn maradó 2 forintot Keresztelő Szent János ünnepén—június 24-én fizetik meg. }A Zomolya-i nemesek kijelentették, hogy a karthauziakat nem zaklatják birtokukban.

1492-ben Egyházassarlói ügyében királyi embernek jelölték Zomolya-i Chenky Pált. 1498.ban ugyancsak e községben szerepel homoregius-ként Zomolya-i Pál vagy Albert, illetve Zomolya-i Nagy {„Magnus”} János.

1502-ben Polgár ügyében homo regius-ként szerepel Zomolya-i Pál és Ferenc.

1503-ban Bábolna és Montaj ügyében II. Ulászló Zomolya-i Choma Mártont jelölte királyi embernek.

1504-ben Alsóábrány beiktatási eljárásában homoregius-ként szerepel Zomolya-i Simon és Ferenc. Ugyan ebben az évben II. Ulászló királyi embernek jelöli Bogach beiktatására Zomolya-i Gábort. 1506-ban ugyanitt Zomolya-i Kakas Simon vesz részt egy ügyben. 1504-ben Montaj és Bábolna ügyében a Zomolya-i Patha Gábor homo regius. Bogács ügyében Zomolya-i Atha-nak nevezett Simon határosként van jelen.

1509-ben II Ulászló előtt Budán, néhai Farmosi Balázs és néhai Szomolyai Nagy Peterffy János leánya Anna leánya Borbála, aki Nagh János özvegye s most Daroczi Simon felesége, valamint leánya Katalin, továbbá Nagh János fia Bálint, a maguk és Borbála leánya Ilona, Bálint leánya Orsolya leánya Borbála, valamint atyafiak nevében eladják Zomolya pessiön fekvő nemesi kúriájukat és 5 elhagyott jobbágy telküket, melyek közül négy és a kúria szomolyai szent keresztnek szentelt templomtól délre fekszenek, az egri káptalannak jut. Két telek lakója: Katha Antal és Boldar Benedek. A telkek az említett templom felett, az egri káptalan jobbágyainak kertjei mögött területnek el.

1511-ben Kisfalud határjárásában homo regiusként szerepel Zomolyai Pál és Ferenc, illetve Gábor, továbbá Patha Demeter és Simon.

1517-ben II. Lajos király parancsának megfelelően Szihalom ügyében Zomolyai Ferencet vagy Gábort homo regiushoz javasolják. A vizsgálat Ferenc jelenlétében zajlott le.

Az oklevelek arról vallanak, hogy a Szomolyai család remekül kiterjedt, bár családfájukat nem tudjuk pontosan felvázolni. A ragadvány { és az ebből kialakuló vezeték}nevek jelzik az elkülönült családokat: Chenky, Siger,{ Chyger}, Pata, Köles{ Kewles}, Rebegő {Rebegew}, Choma, Nagy stb.

**A Szomolyai{Zumula, Zomola, Zomolya} család
előforduló nevei az oklevelekben .{Családfát nem tudunk
meghatározni}**

- 1343: Zomolyai Tamás fia Miklós;
- 1345: Zomolyai Miklós fia Tamás;
- 1360: Zomolyai Miklós fia Péter;
- 1370: Zomolyai Jakab;
- 1382: Zomolyai Egyed fia Jakab, Benedek, Sygrynak
nevezett János fia Jakab;
- 1406: Szomlyai Patha-nak nevezett Ferenc, Lukács;
- 1408: Szomolyai János fia Péter és Egyed fia Jakab;
- 1417: Szomolyai Pál deák;
- 1421: Szomolyai János fia Imre és atyafiai:György fia
István, András és fiai:Tamás, János és Fábián;
- 1425: Szomolyai Péter fia László, majd: Szomolyai Nagy
Péter fia,Patha-nak nevezett László;
- {?} :Pesóczy Nagy János fia Miklós;
- 1432: Szomolyai Rebegő Albert;
- 1439: Szomolyai Ferenc fia Miklós, Patha-nak nevezett
István;
- 1446: Szomolyai Imre fia Péter, Szomolyai Chygernek
nevezett Ferenc fia Miklós és Péter;
- 1449: Szomolyai Rebegew{Rebegő} Péter;
- 1450: Szomolyai Rebege Tamás Albert;
- 1452: Szomolyai Syger Péter;
- 1455: Szomolyai Péter, Szomolyai SykerPéter;
- 1458: Szomolyai Köblös{Kewbles} György, Syger Péter, és
Imre fia Péter;
- 1463: Szomolyai Pata Péter;
- 1477: Szomolyai György, János, Tamás;Szomolyai Mihály;
- 1486: Szomolyai Pál, Albert, Simon és Demeter, valamint
Pál, Tamás, Albert és András;

- 1492: Szomolyai Chenky;Szomolyai Pál és Albert;Szomolyai
Nagy{Magnus}János;
- 1502: Szomolyai Pál és Ferenc; Szomolyai Choma Márton;
-Patha Gábor;

- 1504: Szomolyai Simon és Ferenc, továbbá Gábor; Szomolyai Kakas Gábor, Szomolyai Atha Simon;
- 1509. Szomolyai Nagy Péterffy János leánya Anna és ennek leánya Borbála {Nagy János özvegye majd Daróczi Simon felesége}, ennek leány Katalin, Nagy János fia Bálint, Borbála leánya Orsolya, s ennek leánya Borbála;
- 1511: Szomolyai Pál és Ferenc, továbbá: Patha Demeter és Simon.

Szomolya határában fekszik Pázsag pusztája.

A név eredetét nem tudjuk, de gyökere azonos lehet a Pozsega névével, aminek jelentése: égetéssel megvalósított erdőirtás, tűzzel művelés alá fogott terület. Ez az előzmény megfelel a vidék adottságainak, a szláv alakú nevek alakulásának. Létrejötté korai időre tehető, amit a képző nélküli névalakulás jelez, ami egyébként a magyar névadás szokásai alapján ment végbe.

Pesty Frigyes helynév gyűjtése során a község vezetői 1864 évben, mint” körítést” jelölik Pázsag pusztát, tehát, mint egyik határos helyet említik. A Borsodi Levéltári füzetek 9-ik számában, Szomolya neve alatt, Pázsag egy 17-ik századi térképen szerepel, míg egy 18-ik századi térképen Pázsag oldalt találjuk. A pusztája ma is létezik.

Az első okleveles említése 1269-ből való: Szomolya határjárásában, mint „föld”{terra} tűnik fel {Posog}. 1275-ben az egri püspök visszaadja a káptalannak dézsmáját, melyet elődje elvett {Pasag}. 1323-ban a váradi káptalan előtt megjelent Lóvei Olan fia néhai Marcell comes fia Leusták nemes férfiú, és előadja a maga, valamint Miklós és János gyermekei nevében, hogy elhunyt édesatyja, Marcel comes még életében-végakarata szerint-az egri káptalanra hagyta a Pasag pessióban lévő öröklött porcióját, amelyet már az elődei is a káptalannak adtak. Az oklevelet Olán fia Pál fia és fivére egyetértésével átírják.

1323-ban Bogács határjárása során megjegyzik, hogy az „átengedett terület első határjele az egri káptalanhoz tartozó Pasag-nál van”.

1404-ben Zsigmond király utasítására beiktatják Zsigmond fia Pált, Pasagi fia András fia Demetert, a Meneudi Besenew fivérekkal együtt abba a bogácsi birtokba, mely előzőleg Bogácsi Achel-nek nevezett Péteré volt, s amit Ábrahami Gergely kapott meg, de tőle a király hűtlenség okán elvette. A beiktatás minden ellentmondás nélkül megtörtént; átírják az oklevelet.

1406-ban Montaj és Bábolna birtokainak beiktatására az egyik homo regius jelölt a Pasagi Jakab. 1412-ben Bogács beiktatásán szerepel a nevezett Jakab.

-1416-ban Posagi Nagy {” Magnus”} Pál is szerepel azok között, akiknek a Bogácsiak és Bykediek elengedik a 300 forintnyi már lefizetett összeget, amit Warbói Miklós lánya, Dorottya elzálogosított birtokáért fizettek. Hét jobbágytelekről volt szó Bogácson, amit az új adományozás alapján a fentiek megkaptak. 1421-ben Felsőszomolya ügyében homo regius-nak jelölték Posogi Miklóst, vagy Jakabot. A beiktatáson Jakab látta el a szerepet.

-1439-ben Posogi Péter, György és Miklós birtok szomszédja a Bogácson levő birtoknak, mely új királyi adomány alapján Dregnewi Besenew Diktus Demeter fia tulajdonába került, s mely korábban Nagy {Magnus }Pálé volt. Ez a Pál-mint előbb látható-Posag-i volt. A beiktatáson a fenti Posagi fivérek jelenvoltak. 1445-ben Pozog-i Pétert homo regius-nak jelölték Oszlár beiktatására.

-1462-ben Alsóábrány beiktatásánál Posogi Jánost jelölték homo regiusnak, királyi embernek. A beiktatás megtörtént a nevezett közreműködésével. 1468-ban ismét e János a jelölt. Ez a János igen tekintélyes ember lehetett, mert több más községnél is szerepel. Így, 1473-ban egy

bogácsi beiktatáson György fivérével együtt. 1477-ben, majd 1478-ban Montaj és Bábólna beiktatásánál van jelen János. Bogácson Jánost Gergellyel együtt említik. Ugyancsak 1477-ben említik Nagy „Magnus” Jánost és Andrást, akik Nagy Pál neve alapján-ugyancsak Pasagi-ak voltak. 1492-ben ugyancsak Posogi Jánost jelölték királyi embernek az akkor már Egyházásábrálynak nevezett Alsóábrányban.

-1478-ban Posogi János szolgabíró, s ítélkezik Perényi István oficiálisának gyilkossági ügyében.

A Pazsagról nevezett nemes férfiak királyi emberként { homo regius-ként }több perben vettek részt:

1462: Alsóábrány: Posog-i János;
 1468: Alsóábrány: Posog-i János;
 1492. Alsóábrány: Posog-i János;
 1477: Montaj-Bábólna: Posog-i János, Gergely, István, Fyzes-i János.

1510-ben a jászói konvent előtt az egri káptalannak adományozzák örök időre a Borsod vármegyében lévő Posog possessionán lévő egész porciójukat, annak minden tartozékával együtt.

Az adományozó személyek: néhai Porkoláb Illés és néhai felesége Posogi Ilona leánya Ágota fia Miklós; az említett néhai Posogi Ilona néhai fia Sebestyén fia Péter; említett Posogi Ilon leánya, Erzsébet leánya Anna, aki Babai Hathwany András András felesége; az említett néhai Posogi Ilona leánya néhai Erzsébet leánya Anna fiai: Ferenc és Gergely fiai; az említett Wathai Koncz Albert felesége Ilona asszony leány és Katalin és fiai Antal, valamint Julianna és Erzsébet gyermekei. E névsor mutatja az összefonódást az egyes nemesi családok között.

Az adományozók kikötötték, hogy „ az egri káptalan tartozik az adományozók elhunytá után lelki üdvéikért misét mondani”. Az adományozók lemondtak az említett birtokkal kapcsolatos minden jogukról. A káptalant megvédi a birtok élvezetében, ha ebben akadályoznák, saját birtokaikat kötik

le biztosítécul. A jelek azt mutatják, hogy a család kihalt; ez az utolsó oklevél velük összefüggésben.

* * *

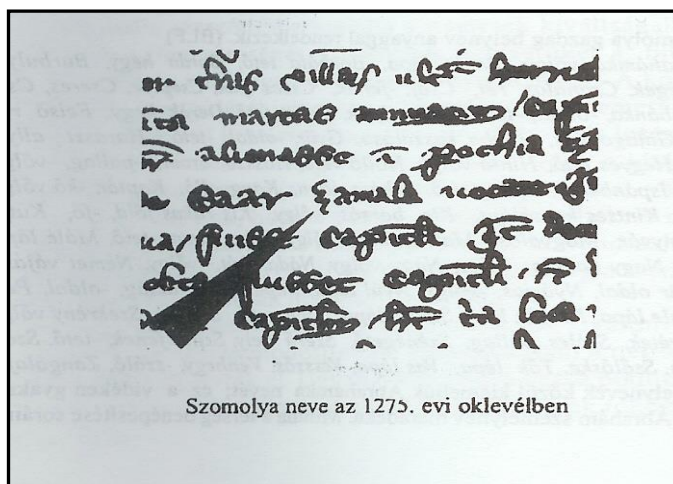
A portális összeírás 1546-ban Szomolya birtokosaként az egri káptalant említi; 5 portát és 7 zsellért írtak össze a községben.

1549-ben a dézsmajegyzékben-miután egyházi birtok-nem szerepel.

Ugyanakkor több szomolyai jobbágyot és zsellért említenek, akinek Tihamérben { Eger mellett } volt szőlője. 4 zsellérnek 33,5 egri köből { 8,5 hl }, 3 jobbágynak 45 köből { 11,68 hl } bora termett.

1549-ben Mezőkövesden-a város dézsmajegyzéke szerint-birtokos volt a városban Szomolyáról Bartha László, Kothy Gergely és Baal Bálint, Pasagról pedig Darvasi Pál és Gál Máté. „

{ Dr Lehoczky Alfréd: *Szomolya létrejötte és élete a középkorban*. 13-23 oldalig. { Magán gyűjteményből. }

Szomolya neve az 1275. évi oklevélben

Szomolya neve az 1275 évi királyi alapító oklevélben. {Fekete nyíllal jelölve}. { IV-ik László király. 1272-1290-ig.}.

„Végül a megye délkeleti harmadában az egri káptalan nyert, vagy szerzett össze, amelyek Palkonyától kezdve, hol Bogács, Paszág és Szomolya képezik a végső pontokat. Összesen mintegy 18-20 faluban, vagy pusztán merül fel időnként ez egyházi testület földesúr gyanánt”³.

„Szomolyai család Felső-Szomolyán 1421-ben új adományt kapnak. {Egri káptalan III. Num. 17. div. 3 fasc 1. fr. 3. –V. ö. 1460:DL. 15491. és 1486:Egri kápt. Llt. u. o. fr. 5. „}”⁴

3..Heves megyei levéltár: Magyarország Történelmi Földrajza a Hunyadiak korában. .XV-ik szd. I kötet. 163 oldal.
4. Az előbbi könyv: 192-ik oldal.

„**1490-ben** II. U László és testvéröccse, Albert között kitört a trónviszály. Az Albert zsoldjában álló tatárok felégették Egert és környékét is. 1491 januárjában U László tizenhétezer fős seregével három hónapig táborozott Egerben és környékén, s elképzelhetjük, hogy ez mit jelentett a jobbágyság számára. „

{Sugár István: 1984. 83-85. Balázs Ferenc:1897. 146. }

„A Dózsa féle” lázadás leverése után—melynek során a fellázadt paraszti hadak Egerben és környékén is megfordultak—az októberi diéta kimondta, hogy a felkelésben részt vett parasztoktól megvonják a szabadköltözés jogát, megszüntetik a jobbágyság földtulajdonát és kimondják, hogy a földbirtokos szabadon rendelkezik a jobbágyfölddel is. Tartozik urának minden jobbágy és zsellér évente 1 forint adót fizetni, {de ha eddig többet fizetett volna, ezután is többet kell adnia } hetente egy nap robotot szolgálni, a föld minden termékéből kilencedet és tizedet fizetni, havonta egy csirkét adni, évenként két libát, tíz portánként egy hizott disznót. A 16 tc. egy esztendőre 52 napi robotot ír elő minden jobbágy terhére. . ez most már saját ígásökrével, szekérével, gazdasági felszerelésével köteles volt elvégezni a földesúri háztartásban szükséges termény fuvarozását, szénakaszálást, gyűjtést, behordást, épület karbantartást.

Megtiltották a jobbágynak a fegyverviselést, vadászást, a törrel való vadfogást. Az 1514. évi 60. tc. szerint a puskával járó paraszt jobb kezét le kellett vágni. A vármegyék eltiltották az úrias ruhaviseletet, kijelentvén, hogy a paraszt ember megkülönböztető jele a bocskor, vagy saru; még asszonyaik sem viselhettek karmazsin, vagy kordován csizmát, hanem régi mód szerint csak sarut és a lábszárat védő szekernyét hordhatták csizma helyett. A diéta jobbágytörvényei és Werbőczy István Hármaskönyve oly sorba vetették a jobbágyságot mely nagyjából 1848-ig fennmaradt.

{Balázs Ferenc. 1897. 147. Soós Imre: 1975, 9. 11. Kulcsár Péter:1981. 132. }

„A hatvani szandzsák 1550 évi adóösszeírása:

{A mellékelt térkép 72-es pontja}

Szomola{törökül}. Tartozik a nevezetthez:

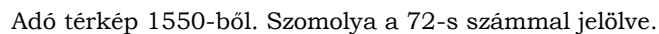
Nagy Bálint, h;Füzi János, h;Vas Lukács, h; Barátcse Ferenc, h; testvére: Jakab, 1;Berki Vidó, h; fia:Tamás, 1;Baranyi János, h;fia:Tomás,1.

A dzsije köteles házak száma 3, házanként 50.

Összesen 150.

A jövedelem tizedből és adókból, nem számítva a flóri adót:.....3880.
 kapu:3, egyenkint 50.....150.
 búza:130 kila, egyenkint 10.....1300.
 kétszeres:68 kila, egyenkint 5.....340.
 must:1000 pinte, egyenkint 2.....2000.
 méhkas-tized.....15.
 sertés –adó.....15.
 széna-adó.....30.
 Nijábet.....30.

5. XVI-ik szd közepe. „A Hatvani szandzsák 1550 évi adóösszeírása”,51-ik oldal: írta Fekete Lajos. Heves megyei Lt.

„1687 december 17-én Rusztem basa vezetésével a török katonaság kivonult az egri várból, az egyházmegye hódoltsági része felszabadult. „

{Borsovszky Samu: 1909. 51. Szederkényi Nándor: 1899. IV. 48. }

Az 1687 évet megelőzően a tartós blokádra {törökök kiéheztetése}, berendezkedő császári fővezér { gr Caraffa Antal kiűritési parancsára Rummel Frigyes júniusban az alábbiakat írta a megye alispánjának:

„Ezennel megkerestetik uraságod, hogy haladéktalanul intézkedjék azon megyebeli lakosokra, kik Eger körüli falvakban laknak, hogy családjokkal és összes marháikkal együtt költözködjének ki onnan, és húzódjanak Szepes, vagy más felvidéki megyébe, hol biztonságot találnak. Aki ezen rendeletet nem teljesíti, és Eger körüli falvakban találtatik, barmaik elkoboztattanak, házaik felégettetnek. „

{Szederkényi Nándor, 1891. III. 180. }

SZOMOLYA URBÁRIUMA.

Urbárium:

„A földesúri birtokhoz tartozó jobbágyok szolgáltatásait meghatározó oklevél; az úrbéri kötelezettségeket összegző irat. Irodalom: Urbáriumok XVI-XVII. század. Szerkesztő: Maksay F. 1959.

{Új Magyar Lexikon S--Z-ig. 561-ik oldal. }

Úrbérrendezés:

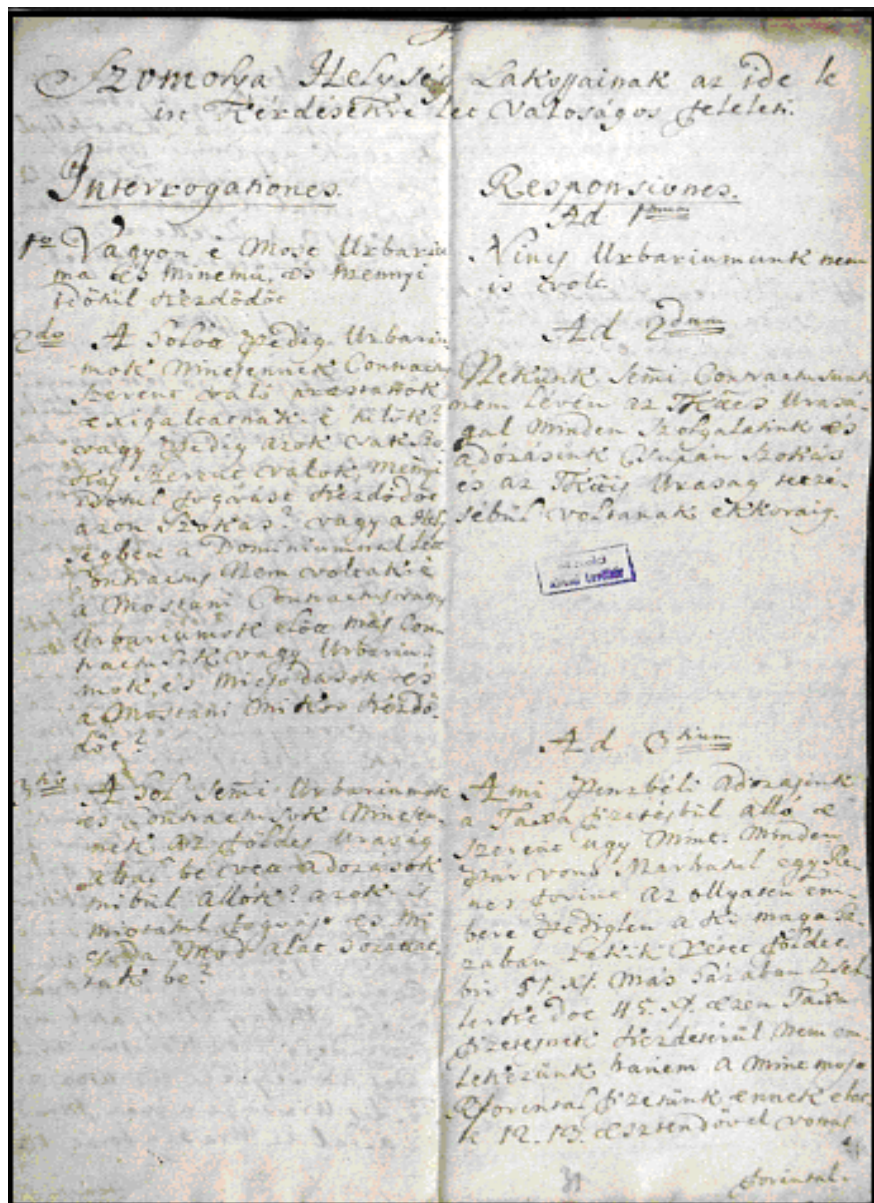
„A jobbágytelek nagyságának és a jobbágyszolgáltatásoknak Mária Terézia 1767 évi. úrbéri rendelet alapján történt szabályozása. A majorsági gazdálkodás kiterjedésének következtében a földesurak egyre több földet vettek el a jobbágyoktól és növelték a

szolgáltatásokat, főként a robotot. Az elkeseredett parasztság a királyi hatalomnál keresett támogatást, s a bécsi udvar ezt használta fel arra, hogy az állami adójövedelem védelmében korlátozza a földesúri kizsákmányolást, annál is inkább, mert a mo.-i rendek mereven ragaszkodtak adómentességi előjogaikhoz. A Dunántúlon, ahol legfejlettebb volt a majorsági gazdálkodás, 1765-ben a jobbágyok megtagadták a szolgáltatásokat, és a királynő védelmében reménykedve szembeszálltak a megyei karhatalommal. Ekkor azonban császári katonaságot vezényeltek ki ellenük, s a Somogy, Tolna, Baranya, Sopron vm-re kiterjedő mozgalmat 1776-ban még a fegyveres kitörés előtt elfojtották. A megrémült nemesség, nem mert szembeszállni a királyi rendelettel hozott~sel. –Az~megszabta a jobbágyok telek állományának {belső telek, szántó és rét} minimális nagyságát. Az egész telek a föld minősége szerint, 23-52 hold lehetett. Legkisebb töredék teleknek a nyolcadot jelölte meg.

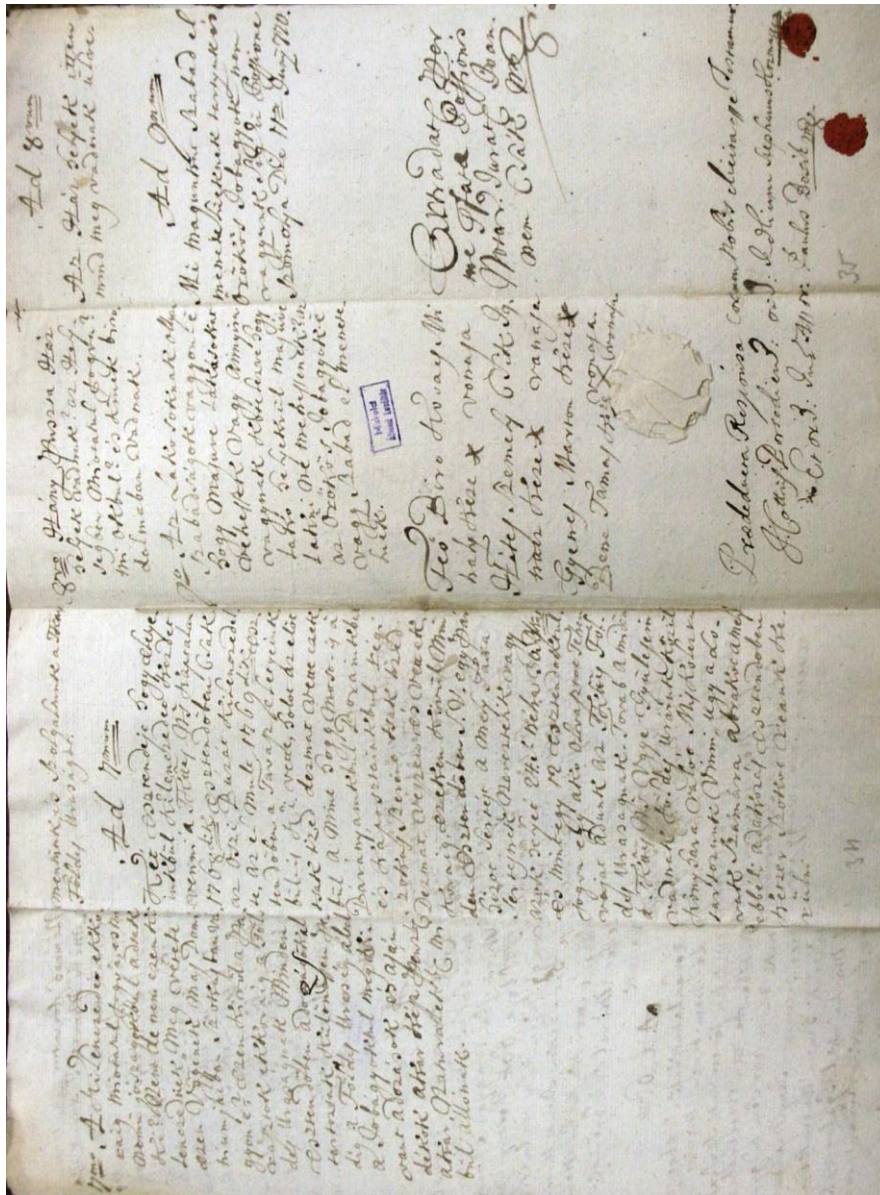
A szolgáltatásokat ajándékokban és 52 napi igás, illetve 104 napos robotban állapította meg.

Az úriszékítéleteit a vm-ék helyett a királyi hatóságok alá rendelte, és a megyei ügyészt úrbéri perekben a jobbágy törvényes képviselőjévé tette. Ezzel szemben megengedte, hogy a földesúr a jobbágy irtásföldjeit visszaváltsa és a köz földeket{erdő, legelő} korlátlanul használhassa. –Bár az~korlátozza a földesúri önkényt, s az állami ellenőrzéssel a jobbágyok addigi teljes kiszolgáltatottságát enyhítette, de mivel az országszerte felvétellett, urbáriumokban rögzítette a telkek nagyságát, azok a természetes szaporodással együtt annyira felaprózódtak, hogy a 19-ik századelső felére a jobbágyok nagy része földnélkülivé vált. „–Irodalom. Szabó D. a mo-i úrbérrendezés története Mária Terézia korában. I. 1933, „

{Új Magyar Lexikon. S--Z-ig. 561-ik oldal. }

[illegible]

*A SZOMOLYAI ELŐLJÁRÓSÁGHOZ INTÉZETT 9 PONTOS
KÉRDÉS*

„1 Vagyon-é mostanság Urbáriuma ezen helységnek?
Ha vagyon, minémű az? Mennyi időtől fogva hozatott bé?

2. Ha urbáruma nintsen, a jobbágyi kötelezettséget teszik-é a Contraktus szerént mind a jobbágyok, mind a zsellérek? Mennyi ideje már annak, hogy azon bevett szokás kezdődött? Avagy kontraktusra lépett ezen Helység a Földes Urasággal? De nem ezen mostani Urbárium, avagy Contraktusnak tétele; előtt-is voltak mások, és ha voltak? Mi néműek, és mikor kezdődött ezen mostani szokásban lévő kötelezettségnek praefacioja.
3. Az hol urbáriumok, avagy Contractusok nintsenek, miből álló a jobbágyságnak, és zselléreknek adózása és kötelefsége a ki mostanság szokásban vagyon? Mikor és mi módon hozatott-bé azon kötelesség és adózás?
4. Minémű haszon vételei vannak ezen helységnek, Határjának? Avagy ellenben minémű Károk szokták közönségesen érni őtet, és Határját?
5. Hány és minémű hold szántó földje és rétje vagyon egy egész-ház helyes gazdának, és hány Posonyi mérőt vethet egyik-egyik szántó földjében? Nem de nem a rétjein sarjut is kaszálhaté?
6. Minémű ez és hány munkát vitt egy-egy gazda eddig végben, és hány vonyó marhával? És a midőn Robotra mentek, és visszajöttek, bé számláltatott-é azon járás-kelésnek ideje-is a napi számhoz?
7. Adnak-é az itt való lakosok az Földes Uraságnak kilenczedet? Ha adnak , minémű termésből, és

javakból adgyák azt? S mennyi időtül fogva? És vagyon-e a kilenczedbéli adózás ezen Nemes vármegyében más Földes uraságnális-bé vett szokásban? Ezenkívül más adózás fejében mit szokott ekkoráig egy-egy Jobbágy adni esztendőnként az uraságnak, jelessül pedig olytán akár kész pénzből, akár más egyébből adatott adózás, és annak miből álló volt?

8. Hány pusztá hely vagyon ezen Helységben? Mennyi időtül fogva? Mi okból pusztultak-el? És azon helyeket appertinentiajval együtt kik bírják?

9.

Ezen helységnek Lakosi örökös Jobbágyok-e, vagy nem? „

{Az eredeti okmányon az "SZ" betűknél az „S” helyett „F” betű szerepel. A mai olvashatóság miatt változtattam át az „F” betűt „S” betűre. } {Szerk. }

A Szomolyai előjáróság válasza az előbbi kérdésekre:

1. Nincs urbáriumunk, nem is volt.
2. Nékünk semmi kontraktusunk ne nem lévén a tekintetes urasággal, mindem szolgálataink és adózásaink csupán a szokás és az tekintetes uraság teczéséből voltak ekkoráig.
3. A mi pénzbeli adózásunk taxa fizetésből álló, e szerint úgy, mint: minden pár marhától egy rénes forint. Az olytán emberé pediglen, a ki maga házában lakik, rétet, földet bír, 51 krajcár, más házában zsellérkedőé 45 krajcár. Ezen taxa fizetésnek kezdetéről nem emlékezünk, hanem a mint most rénes forinttal fizettünk, ennek előtte 12-13 esztendővel vonás forinttal fizettünk, és hogy a diaetas költség fejében három esztendeig a

taxát fellyebb fizettünk, úgy mint: minden pár vonó marha taxája 20 grajczárral, a maga házában lakóé 10, a zselléré 7 grajczárral rúgtatatott feljebb.

4. Ezen helység jó teteményei ezek, úgy mint: a szőlő hegyei, a melyeken levő szölleinken meg szokott termési két kapa után egy hordó bort, hat s hét vonás forint áron el adhatót ad. Az határunkban levő erdőbül telik ki tűzi fánk, a melyire épületre való alkalmas fák az ide való erdőben találtnak, a tekintetes földes uraság engedelmebül onnét építeni szabadok vagyunk. Legelő mezőnk is kevés vagyon, réttyeink, szántó földgyeink is. Malom is vagyon helységünk végén¹, a melyet 6 forint árendára bírjuk a tekintetes földes uraságtul, melyben akkor örölhetünk, a midőn essős üdő vagyon, külömben az Eger völgyére járunk örölni. Szent Mihály napjátul Új esztendeig bor kocsmá árultatás az helységé, az után az földes uraságé ugyan, mind az által az uraság borát, 10 német forintot le tévén, a mely pincze taxának neveztetik, ugyan csak mink árulhattuk, a mi nyereség fordul, az helységé, hanem a tőke pénz az tekintetes uraságé. Szántó földjeink mivel ellenben parlaton fekszenek, soványak. Réttyeink is mezeink is kevesek, úgy hogy túl a Tiszán is járunk kaszálni és marháinknak legelőt ottan árendálni kintelenítetünk.
5. –Egy egész ház helyes 6 marhas gazdának három nyomásban vagyon szántó földgye 60 ½ posonyi mérő vagy kila alá való és réttye hat szekér széna termő. Sarjút itten kaszálni nem lehet, mivel völgyeink szárazok.

6. Szolgálatunknak szabott rendje nem lévén, menetelünk, visszajövetelünk szolgálatunkban be nem vétődhetnek, azért azt sem tudgyuk meg határozni, hány nap robotáztunk, hanem magunk erejével s marháinkkal /és/ gyalog valahová és amikor kívántatott, mentük és szolgáltuk a tekintetes földes uraságot.
7. Két esztendeje, hogy élettjeinkből kilenczedet kezdett venni a tekintetes nemes káptalan, 1768-dik esztendőben csak az őszi búzát kilenczedelte, az el múlt 1769-dik esztendőben a tavasz élettjeinkből is ki vette, holott az előtt tsak tized dézmát vette ezekből, a mint hogy most is a bárányainkból, borainkból és káposztáinkból régi szokás szerint tsak tized dézmát veszen és vett ekkoráig. Ezeken kívül minden esztendőben i. v. egy pár hizott sertést, a mely taxa sertésnek neveztetik, vagy azok helyett 24 s néha 30 rénes forintokat, és mint egy 12 esztendőktől fogva egy akó olvasztatott tehen vaját adunk az tekintetes földes uraságnak. Tovább midőn a tekintetes nemes vármegye gyűlésein vadnak földes uraink közül, konyhára valót Miskolczra tartozunk vinni, úgy mint a lovak számára abrakot, a mely ebbéli adakozás esztendőben kétszer szokott reánk kerülni.
8. Az ház helyek itten mind meg vannak ülve.
9. Mi magunkat szabad el menetelűeknek tarttyuk és örökös jobbágyok nem vagyunk.
 Signatum in possessione Szomolya, die 11-a Junii, 1770.
 Feő bíró Kovács Mihály keze x vonása. Hites személy Csík Ignác keze x vonása. Gyenes Márton keze x vonása. Bene Tamás keze x vonása.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Extradatum per me, praefatae possessionis notarium,
juratum, Joannem Csák mp. /LS/

{BAZmlt. Bmlt. IV. 501/b. XXII. I. 310. }

{1}::Az 1-es pont alatt említett vízimalom--a 76 éves Somogyi Péter 1947-ben történt elmondása szerint--az alvég legalsó végén, a kőbánya közelében volt. A mai Szent László utca vége. Az utca pincés kertjeiben a patakárok még a II. világháborút követő néhány évben is látható volt. } {Szerk. }

BÍRÓK—JEGYZŐK 1770-1945-IG

Hegy István
Kovács Mihály főbíró
Dresztyenszky János
Csombor Albert
Borky Kálmán
Juhász Alajos
Vincze György
Varga István
Friedl János
Vitéz Mátray Dezső
Pázmándy Lajos
Bóta Imre
Sugár Bertalan
Bódi Károly
Dr Magyar János
Tóth István
Szép László
Horváth Károly
Szabó György
Kovács László
Bene István

SZOMOLYA

Bárdos Imre tanító-1924 óta működik a községünkben.

Bene István községi bíró, Hangya igazgatósági tag.
Kitüntetése bronz vitézségi érem.

Daragó Gizella-római katolikus tanítónő, 1919-ben nevezett ki az iskolához.

Friedl János főjegyző. Részt vett a háborúban-1919 óta vezeti községünket.

A Hangyafogyasztási szövetkezet 1901-ben alapítatott-106 tag. Elnök Kovács László-községi törvénybíró.

A háború alatt 1915-től-18-ig szolgált.

Nagy Ferenc lelkész 1916 óta működik Szomolyán.

Pázmándy Lajos adó ügyi jegyző, tűzoltóparancsnok-oklevelet 1922-ben nyert.

Szalóki Márton kőfaragómester, 30 éve végez régészeti kutatásokat

Vincze János Hangyaszövetkezeti üzletvezető. Részt vett a háborúban, kétszer súlyosan megsebesült.

Zsoldos György római katolikus kántortanító. Faluszövetkezet ügyvezető igazgató, stb. „

Borsod megyei levéltár. Miskolc és Borsod.Gömör Kishont megyebeli községek. 717-ik oldal. Szerkesztették: Dr Halmay Béla és Leszik Andor.

„Szomolya, magyar falu Borsod vármegyében, Egertől 9/16 állomásra, hegyes vidéken, két hegy közé beszorulva.

Határa 3618 hold: 1427 hold szántó és 591 hold rét, 1200 hold erdő, mely szinte legelő, beltelek és haszonvehetetlen hegyek 200 hold.

A föld agyagos, több helyt kavicsos, mely csak trágya után termi meg a rozsot. Szőlőhegye kitűnő veres bort ad. Az erdőben igen sok somfa van.

Van 1249 római katolikus lakosa, parókia, temploma, kőbányája, patakja--mely csak esős időben ad elég vizet a malomra.

A Leánytó nevű tava 100 öl széles, és ugyan ilyen hosszú. Birtokosa a helységnek az egri káptalan. „

Borsod megyei Lt. Magyar ország Geográfiai szótára, 152-ik oldal. Kiadta Fényes Elek 1851-ben.

„Szomolya:1877-ben .Borsod megye, egri járás. Ház 303. Lakó 1411{római katolikus}. 3939 k. hold, tsz. {Miskolc}. Járási hely és adóhivatal –Mezőkövesd.

Szomolya 1890-ben:

342 ház. 1531 lakos.

1907-ben: 226 ház, lakó-1698{római kat.}.
3940 kat. hold. „

Borsod-A-Z megyei L tár. A Magyar korona országainak helységnévtára. 882-ik oldal. Szerkesztette: Kollerffy Mihály 1877-ben.

„Borsod megyét, Eger elestéig, adózás szempontjából egri megyének nevezték.

1722-ben te mplom épül Szomolyán, és még több felé is lendületes templomépítés kezdődik {katolikus}. „

Borsod A-Z megyei levéltár. Borsod Vármegyei szociográfiák—39-es oldal.

„Eger város hová tartozandósága tekintetében vita folyik. Az 1712 évi országgyűlésre kiküldött követek azt kapták utasításul, hogy igyekezzenek ez ügyben döntést ki eszközölni, és siettessék az egyenetlenség megszüntetését. Ő felsége III Károly úgy döntött, hogy a városnak Eger vizétől Borsod megye felé eső része Borsod megyéhez tartozzék. Ezért a megyei közgyűlést is Egerben tűzte ki. „

Borsod A Z megyei levéltár. Borsod Vármegyei szociográfiák. 53-ik oldala.

KATOLIKUS VALLÁS.

A katolikus templom

„Szomolya eredetileg nemesi birtok, a szomolyaiaké, kiknek emlékezete egészen az Árpádok koráig felnyúlik.

Úgy látszik két Szomolya volt: egyházas és felső.

Ha Borsod monográfiája meg fog íratni, abban XIV-XV-ik században sok szomolyaival fogunk találkozni, mint „királyi emberrel” { homo regius } mi a középkorban nagy tisztesség.

A szomolyaiak hanyatlásával az egri káptalan jutott túlsúlyra. A rövidsége törekedvén csak két kiadatlan okmányra hivatkozunk.

A tatárjárás előtt leány negyed czímen egyházas-Szomolyát Cyriák leánya bírja és később, ennek leányára száll. Időközben a lövei nemesek ragadják magukhoz, { a lövei nemesekre alkalmilag másutt leszünk vonatkozással }, míglen 1269-ben Lambert püspök a törvényes örökösnek visszaítéli.

1421-ben szomolyai Jánosfi Imre, mint aki Solymosi László kíséretében hősileg viselte magát, új adomány nyer bizonyos felső-szomolyai birtokokra.

Szomolyaiak tizedeit a káptalan kezdettől fogva bírja és egyike azon helyeknek, melyek miatt a káptalan villongásban volt Eger főpapjaival. „

Adatok az egri egyházmegye történetéhez. I kötet 415-ik oldal. -Kandra Kabos. {Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. }

„Borsodban a keresztény vallás a XI század közepétől vert erős gyökeret. 1232 környékén a Borsod megyei főesperesség az egri várban volt, mert az egri vár a benne lévő székesegyházzal Borsodhoz tartozott.

A katolicizmus térvesztése miatt, 1699-re már csak 7 plébániából áll Borsodban. „

Heves megyei levéltár. -Sós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Sós Imre. —37-ik oldal.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

„1736-ban leányegyházként Bogácshoz tartozik Szomolya. „
Előbbi könyv 79-s oldalán.

„A mezőkövesdi templom tornya 1956 nov. 4—
6-án lövedéktől összeomlott. „
Az előbbi könyv 85-ik oldalán.

„Szomolya falu már a XII-ik században fennállott, az oklevelek Egyházasszomolya néven emlegetik. Temploma román stílű volt, papja 1335-ben 9 garas pápai tizedet fizetett.

A Felsőszomolyának nevezett falurészt előbb a sárimonostor, majd a segedelemvölgyi kartauziak bírták, 1421-ben Szomolyai családtagok kaptak rá adományt.

Feltehetően a XV-ik században építették át az egyházasszomolyai templomot gótikussá, meghagyva a románkori szentélyt. 1486-ban Felsőszomolya néptelen puszta.

1509-ben a szomolyai Nagy család az egri káptalannak adott át egyes részeket.

A XVI-XVII században a két falurész egybe épült.
A katolikus plébánost 1635-ben Bartavi Albertnak hívták.

A török hódoltság idején több magán földesúr tett itt erőszakos birtok foglalást, 1701-ben a falu teljes egészében a

káptalané, lakossága tiszta katolikus, benne, 1685-ben 22 ház pusztult el, 8 lakott.

1696-ban pap nélkül, elhagyatottan áll katolikus temploma, 1722-ben a káptalan helyreállította.

Az 1746 évi egyházlátogatás jegyzőkönyve elmondja, hogy ennek a régi—de már kicsiny templomnak szentélye boltozott, hajója menyezetes.

A homlokzati torony újjáépítéséhez és a templom bővítéséhez szükséges köveket a hívek összehordták, de papjuk nincs, a paplak telke üresen áll, a hívek leányegyházként a Bogács plébániához tartoznak.

1750-ben bővítették a templomot, a homlokzatához tornyot építettek. A régi deszka menyezete ekkor már sérült, a boltozott sekrestélye szűk, sötét, nedves.

1775-ben a hívek arra kérték a püskököt, hogy „egy jó lelkipásztort megengedni méltóztassék. „

kérésük teljesült, még 1775-ben visszaállították a plébániát, Novaj filiával. 1776-ban felépült a paplak. Miután Novaj 1785-ben önálló plébániává lett, Szomolyának azóta nincsen filiája.

1805-ben azt írták a hívek, hogy „ *szombat déleesti ünneplést régi eleink fogadták. Annak elején nagy dőge volt a marhának Szomolyán, ezért régi eleink Istennek haragját akarván engesztelni, úgy fogadták, hogy Nagyszombattól—Kisasszonynapjáig {minden szombaton délután} ünnepet üljünk, minden kézi és külső—belső munkától megszűnván, délest a Templomba megyünk, Lorétomi litániát mondunk*”

1829-ben az ősrégi templom fundamentuma főleg a sekrestye táján omladozni kezdett, falai a régiségtől többszöri javítás ellenére megrepedtek. A század végéig mégis kitartott.

1890 novemberében a hajó és a torony falain oly mértékű omlás keletkezett, hogy a hatóság bezáratta.

Ezután a hívek egy ideig a bogácsi templomba jártak, később Szomolyán egy üres magánházban tartották az istentiszteletet.

Végül is 1897—99-ben Wind István építési vállalkozóval felépítette az új templomot, neobarokk stílusban.

A régi templomot lebontották, köveit a templom kerítésébe falazták be, de a kapuzat faragott köveit később kiszédték és az egri érseki líceum kőtarában, helyezték el. Innét átkerültek az Egri Múzeumba.

A templom titulusa: Kisboldogasszony.

Heves megyei levéltár. Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. –Sós Imre.

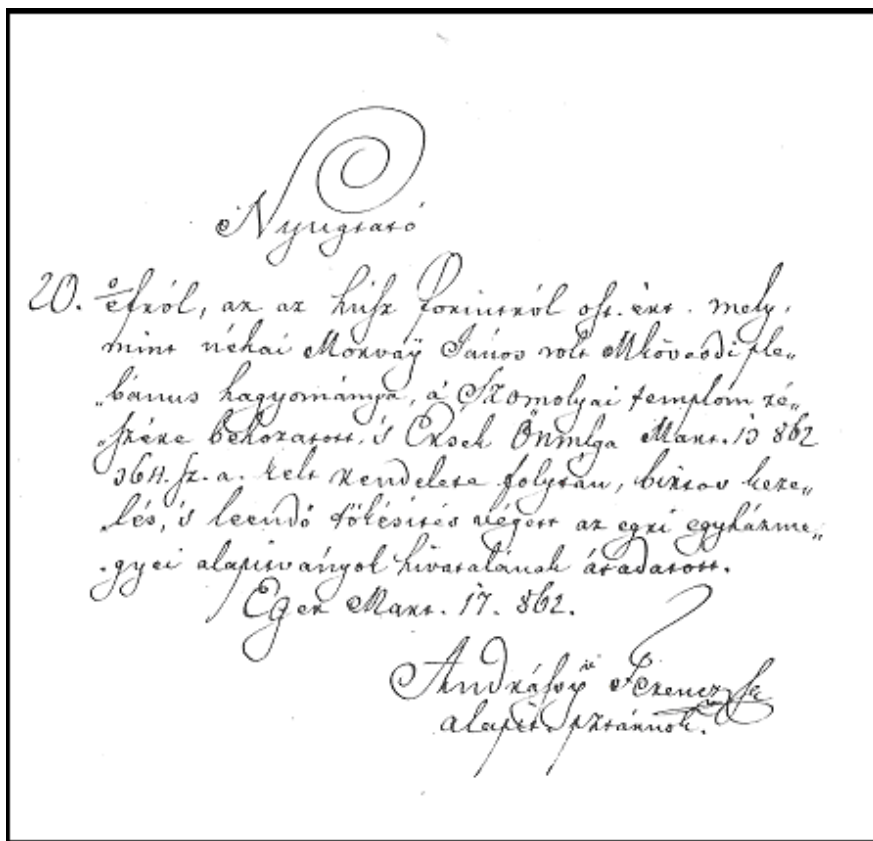
Nyugtató

20 forintról, az az húsz forintról, mely, mint néhai Morvay János volt mezőkövesdi plébános hagyománya, a szomolyai templom részére behozatott s Érsek Őnagyméltósága Márczius 13, 1862. 364 sz. a. kelt rendelete folytán, birtok kezelés és leendő tőkésítés végett az egri egyházmegyei alapítványok hivatalának átadatott.

Eger . Márcz. ius, 17. 862.

Andrássy Ferencz .

{Egri érseki levéltár: szomolyai levelek. }

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!
Kegyelmes Uram!

Egy 32 kilogramm súlyú harangnak jutottam jogszerű birtokába, melyet a szomolyai templomnak óhajtanék felajánlani Nagyméltóságod kegyes főpásztori jóváhagyása mellett.

E harang eredetileg Komárom megyében létező Enyed pusztá kápolnájának tornyában volt elhelyezve; de midőn e kápolna elpusztult s a birtokos a nevezett pusztát eladta; e harangot mint földbérlo a váci püspöki uradalomhoz tartozó

Udvarhely pusztára vitte; midőn e bérlettel is felhagyott, a harangot megvétel végett a püspöki uradalomnak ajánlotta fel, de ajánlata el nem fogadtatván; Szőke József, akkor ottani ispán vette meg, kitől ismét, említett czélból, én váltottam magamhoz.

A föltevés ugyan a mellett szól, hogy e harang meg van szentelve, azonban ezt teljes bizonyossággal nem tudom.

Midőn Nagyméltóságod kegyes főpásztori jóváhagyását, illetőleg intézkedését alázattal kérem;

Magas kegyeibe ajánlott fiúi mély hódolattal vagyok Nagyméltóságodnak legalázatosabb szolgája.

Szomolyán, 1888-ik évi július hó 23-án.

Kulcsár János lelkész.

{ Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek }

*„Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!
Kegyelmes Uram!*

A boldogságos Szűz születési ünnepe a szomolyai templom védőszentjének ünnepe, mely ünnep az idén pénteki napra esik. Ezt az ünnepnapot valamint országszerte, így Szomolyán is, a nép ősidőktől fogva, az isteni tisztelet után, vendéglátással, lakomával is, meg szokta ünnepelni.

Mivelhogy az ily szokásos vendégségek hús eledel nélkül meg nem eshetnek s félő, hogy sokan a hústól való tartózkodás tilalmát e napon áthágnák; mély alázattal esedezem Nagyméltóságod előtt, hogy ama ünnepnapon a húseledeltől való tartózkodás tilalma alól, a szomolyai plébánia területére, kegyes fölmentvényt adni méltóztassék.

--Ki magas főpásztori kegyeibe ajánlott, fiúi mély hódolattal vagyok Nagyméltóságod legalázatosabb szolgája:

Szomolyán, 1893 évi augusztus hó 14-én.

Kulcsár János plébános. „

{ Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

D. a J. Kt.
298/92.

Nagyméltóságú és Fővármesteri Elnök úr!
Tisztelettel. Ünnem!

Id bold. Szent születési ünnepe a szomolyai templom véd.
kerények ünnepe, mely ünnep a szent pénteki napra
esik. Ez ünnepnapot valamint öröközve, így sz.
melyek is, a nép ösidozsa fogva, az isteni szentület
után, vendéglátással, lakomával is meg szokva ünne-
pelni.

Mintegy az így szokásos vendégséget hűt-olddal
nékül meg nem eshetnek a félő, hogy során a hűt-olddal
való tartózkodás tilalmát a napra áthozták: mely, al-
kassal esedezem Nagyméltóságod előtt, hogy ama ün-
nepnapon a hűt-olddal való tartózkodás tilalma a.
lét, a szomolyai plébánia területére, közges földment-
vénye adni méltóznék.

Ki magas főpáncsai kezzele ajánlata, jéni mely
hídelvessé vagyok

Nagyméltóságod

Szomolyán, 1892. i. évi augusztus hó 14. én

legelőzetesebb szolgája:
Kulcsai János ok
plébános

„Nyilatkozat

Én alulírott, Szomolya-borsod megye község határában, a Mezőkövesd felé vezető út mellett az egri egyházmegyei hatóság jóváhagyásának reményében egy kőkeresztet szándékozván állíttatni, annak fenntartási alapjául ezennel leteszek 20, húsz, m/fr forintot -ojan óhajtással, hogy ezen tőke az egri ajt. Alapítványi hivatalnál legyen elhelyezve.

Kelt Szomolyán, 1897 évi márczius hó 28-án.

Özv. Hócza Alajosné.

Született Berekczy Rozália x kezevonása

Előttünk, mint tanúk előtt: Nagy István
Zsoldos Zsigmond”

{Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

TEMLOM ÉPÍTÉSE

„Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!
Kegyelmes Uram!

A szomolyai templomon mutatkozó repedéseket Répássy László egri főkáptalani mérnök úr a múlt hóban megvizsgálván odanyilatkozott, hogy komolyabb veszélyektől nem tarthatni, a nép azonban nyugtalan lévén, a községi előljáráóság jelentést tett a járási főszolgabírói hivatalnál s a templom tüzetes, szakértői megvizsgáltatását kérte.

E jelentés következtében Balogh járási szolgabíró Újlaki Soma, királyi állami építészeti mérnökkel f hó 4-én a helyszínén megjelenvén:

A nevezett mérnök a templomot annyira közveszélyesnek találta, hogy hatóságilag rögtön bezárandónak véleményezte.

A templom bezárásának esetén, különösen vásár-és ünnepnap i isteni tisztelet megtartására nézve

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Nagyméltóságod kegyes intézkedését és utasítását bátorodom kérni; szerény nézetem szerint az isteni tisztelet a bogácsi templomban volna legcélszerűbben megtartható.

Ki egyébiránt magas főpásztori kegyeibe ajánlva, fiúi mély hódolattal vagyok Nagyméltóságodnak.

Szomolyán; 1890. november hó 5-én.

Legalázatosabb szolgálja:

Kulcsár János lelkész. „

{Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

*„Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!
Kegyelmes Uram!*

A méltóságos és főtisztelendő egri főkáptalan, mint a kegyes uraság, Isten dicsőségére s a lelkek üdvére, Szomolyán, az idén, nagy bőkezűséggel templomot épít, melynek építési terheihez a hívek kézi és ígásnap számmal kötelesek járulni.

Az igazságosság úgy kívánván, hogy azon közteherből mindenki arányos részt vegyen: legcélszerűbbnek látták a hívek a természetbeni szolgálmányokat pénzértékre váltani s a vállalkozó építész által e célra megállapított 5300 forintot 5 év alatt visszatérítendő kölcsönképp, valamely pénzintézettől fölvenni.

Mivelhogy a pénzintézetek csakis betáblázás és háromszoros biztosíték mellett nyújtanak kölcsönt; a lakosok közül az öt legelső gazda szívesen felajánlotta e célra tehermentes földbirtokát; ámde a betáblázás, mint a telekkönyvi hivatal kiszámította, 300 forinton emelkedő tetemes költséget igényelvén és ugyanazon hivatal nyilatkozata szerint, csak fél év múlva levén végrehajtható; az ily módon való kölcsönfelvétel oly nagy akadályokba ütközik, hogy a hívek közönsége kénytelen vala attól elállni.

Szorultságukban tehát, minden reményeinkkel Nagyméltóságod kegyes jóakaratahoz fordulnak a szomolyai hívek--alázatosan esedezvén, hogy neki, teljes biztosíték nyújtása mellett kiállítandó kötvényre 5 év alatt törlesztendő

-----Szomolya története 1945-ig.-----

5300 forintos olcsó kamatú kölcsönt, valamely egyházmegyei pénzforrásból kegyesen utalványozni méltóztassék.

A hívek alázatos kérésével csekélységem nyomaték nélkül való kérését egyesíteni bátorkodván; maradok főpásztori kegyeibe ajánlott fiúi mély hódolattal, vagyok

Nagyméltóságod

Szomolyán, 1897 évi, márczius hó 20-án

Legalázatosabb szolgálja:

Kulcsár János alesperes-plébános. „

{Egri érseki levéltár: szomolyai levelek }

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!

Kegyelmes Uram!

A folyamatban levő szomolyai templom építéséhez nagy mennyiségű és jó minőségű homok is szükségeltetvén, melyet azonban az egész határban nem lehet találni, csupán a harangozói szántóföld egy silány, gazdasági kezelésre alig alkalmas területén, mely 50 négyszögölet tesz ki.

A vállalkozó építész kényszerűségből ezen területen akarja kiaknázni, mit azonban megengednem nem lehet Nagyméltóságod kegyes jóváhagyása és megfelelő kárpótlás nélkül.

Mivelhogy a vállalkozó a megfelelő évi kárpótlás illetve az azt biztosító 120 forint tőkeösszeg befizetését megígérte: alázatosan kérem Nagyméltóságodat, hogy neki azon területen a homok kiaknázását megengedni méltóztassék.

Ki magas főpásztori kegyeibe ajánlott fiúi mély hódolattal vagyok

Nagyméltóságod

Szomolyán 1897 évi április hó 23-án legalázatosabb szolgálja:

Kulcsár János alesperes-plébános. „

{Egri érseki levéltár: szomolyai levelek. }

D. a J. Nr.

227/97

Magméltsósgu és Tórisatondó Ersek Ur!
 Kegyetemes Uram!

A folyamatosan levő szomolyai templomépítéshez nagy mennyiségű és jó minőségű homok is szükségesnek látszik, melyet azonban az egész határában nem lehet találni; Csakán a karangorói főútsófeld egy síkny, gada. szűk területre alig alkalmas területen, mely 50 a öltet ksz ki.

A vállalkozó építész kémszemélytől egyen. területet akarja kiakasztani, mis gonben megengednem nem lehet Magméltsósgod kgyes jóvalagya, és megfelelő kúrpótlás nélkül.

Mivel a vállalkozó a megfelelő én kúrpótlás, illetve az ake kúrpótlás 120 ft töltőspoz lefektetése megígérte: alaksoson késem Magméltsósgodot, hogy nek. azon területen a homok kiakasztását megengedni méltózzanak.

Ki magas főpánszon kgyeibe ajánlata fűni mely lódelatnak kgyor

Magméltsósgod

Szomolyai 1897. évi apr. 18. 22. n.

Legutóbbi szolgája:

Kulcsár János
 alagm. p. 1897

-----Szomolya története 1945-ig.-----

„Nagyméltóságú és főtisztelendő Érsek, Valóságos Belső
Titkos Tanácsos Úr!
Kegyelmes Uram és Főpásztorom!

Kegyes meghatalmazásából Boldoságos Szűz Mária születésének, mint különben és a szomolyai templom patrocíniumának ünnepén az újonnan épült szomolyai templomot a helybeli, és közeli községekből körmenetekben megjelent nagyszámú hívek örvendezése közben az egyház szertartása szerint megáldottam.

A szent ténykedés befejezése után a községi jegyző kíséretében megjelent előttem Smidt János egykoron szomolyai, jelenleg pedig szihalmi kántortanító s egy kötelező, illetve alapító levelet adott át nekem, melyben szomolyai római katolikus iskolások javára 100 forint alapítványt tesz oly módon, hogy annak 6%-os kamatát élete folyamán át fizetni fogja, a tőkét pedig halála bekövetkeztével örökösei befizetni tartozzanak.

Az okmányt azon kéressel adta át nekem, hogy azt kegyes elfogadás és jóváhagyás végett Excellenciád elé terjesszem.

A hozzám intézett kérés elutasítására okom nem lévén, az okmányt ide csatolva van szerencsém alázatos tisztelettel Nagyméltóságodnak átnyújtani.

Tapasztalt kegyeibe ajánlott, kezeit csókolom, és mély hódolattal öröklök Nagyméltóságodnak

Egerben 1898. szeptember 9-én legengedelmesebb káplánja

Regovcsevich Róbert vál. Püspök, örkanonok. „

{ Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

„HARANGJAINK TÖRTÉNETE

Jelenlegi templomunkat a káptalan 1897-98-ban építette Wind István építési vállalkozóval, mivel a régi templomot, ami a temetőben a ravatalozó helyén állt, veszélyes állapota miatt a hatóság 1890-ben bezárta.

A feljegyzések szerint az új templom tornyában négy harang szólt, amelyből hármat 1917-ben a Császári és Királyi Hadügyminisztérium elrendelésére leszereltek, és ágyú öntés céljára elszállítottak 21 darab orgonasíppal együtt.

Az akkori plébános így ír az eseményről:

„A leszerelt harangokat a hívek csókolgatták, megkoszorúzták, és szalagokkal díszítették fel”

1919 júniusában a Diósgyőri Vasgyárban egy 220 kilogrammos acél harangot rendeltek meg, amit a II. világ háború után Szomolya-Novajnak adományozott, mivel a novaji templomot a németek felrobbantották. Novajon tehát mind a mai napig a szomolyaiak harangja szól.

A községünk templomában jelenleg is működő harangokat 1929-ben Stenhofer Frigyes fiai harang és érc öntődében, özvegy Gergely Alajosné, Bene Mária adományából.

Rajtuk a következő felirat áll:

Nagy harang: *Jézus Szentséges szíve, irgalmazz nekünk!*

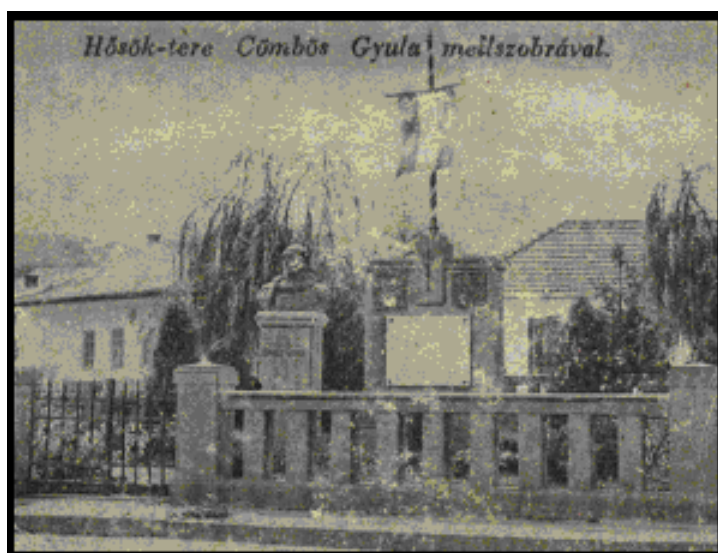
Közepes harang: *Kisasszonyunk Mária, könyörögj értünk!*

Kis harang: *Szent József, halálunk óráján imádkozzál értünk!*

{ Szomolyai Tükör. 2004 III évfolyam, 6 szám, 8 oldal. Vince László kántor. }

A harangok érkezése 1929-ben

Hősi emlékmű

Fol. Sopron Oedenburg 1895

Seffenhofer Prigyes fia

SOPRONBAN

CS. ES. MKK. BUDAPESTI GLOCKEN- u. METALLGIESSEREI
UDVARI SZALLITOK
Legelső magyar
TÜZTÖRTÉNY HAT-SZÁZATTYU
ES GEP GYARA
HARANG ES ÉRCZÖNTÖDÉ

K. u. K. HOF-LIEFERANTEN
ALLERERSTE UNGARISCHE
FEUERLOSCH-REQUISITEN-BRENNEN-PUMPEN u.
LANDWIRTSCHAFTS-MASCHINEN-FABRIK
GLOCKEN- u. METALLGIESSEREI

Károlyi János
Károlyi János annak esztergomi felkeltés
Szomolya

1895 febr. 25	5 kr.	167 kg.	233.80	13.50	247.30	101.70	148.60
		székben					
		Alföldi az új felkeltés					
		székben 113 kg. csúcs harangot					
		marad					

Az 1895-ben Sopronban öntött harangok számlája.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

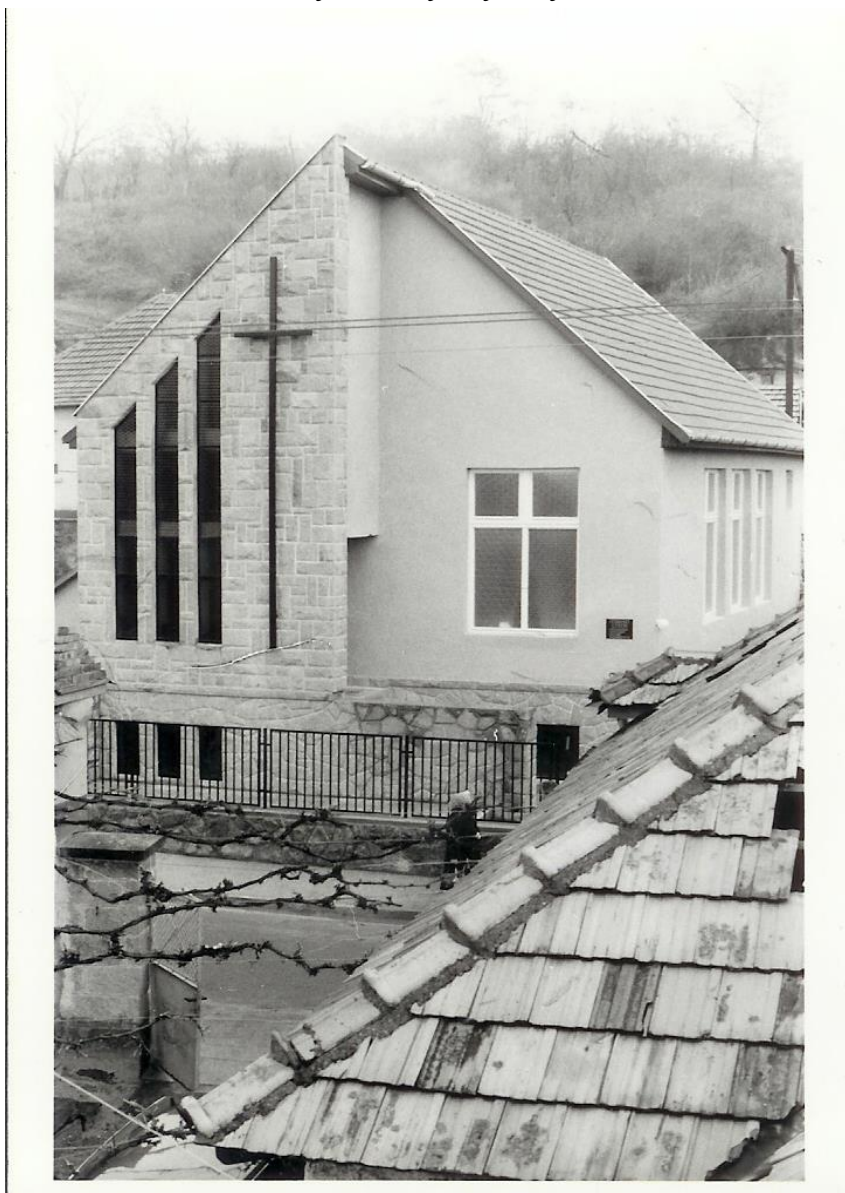
SZOMOLYA PAPJAI 1635—1953-IG

Bartavi Albert.....	1635----
Szomj Imre.....	1775-1778.
Berényi Sándor	1778-1800.
Bárdos Mihály.....	1800-1804.
Huszár János.....	1804-1810.
Jakoby Ferenc.....	1810-1820.
Szvorényi József.....	1820-1823.
Schmidt Márton.....	1823-1831.
Morvay János.....	1831-1837.
Háhn György.....	1837-1841.
Milinkó Márton.....	1842-1856.
Strba Antal.....	1856-----.
Dr Korének József.....	1856-1883.
Kádár Béla.....	-----
Kulcsár János.....	1884-1904.
Tóth György.....	1904-1913.
Mannó János.....	1913-1916.
Nagy Ferenc.....	1916-1935.
Furman István.....	1935-1953.

Szomolya papjai 1953-2004-ig

Nagy István.....	1953-1972.
Dávid Pál.....	1972-1986.
Timkó István.....	1986-1990.
Juhász Ferenc.....	1990-1994.
Deli Lajos.....	1994-1998.
Tóth István.....	1998-2004.
Hanák József.....	2004-----.

BAPTISTA VALLÁS

Baptista imaház

„—**Mi**, baptisták történelmünket majdnem 500 évvel ezelőttre vetíthetjük vissza, a kálvinizmus és a lutheranizmus mellett a reformáció harmadik ágaként ismert anabaptista mozgalom azokat a vonásokat tartalmazta, amelyeket 100 évvel ezelőtt Angliában és Amerikában, Németországban elevenítettek fel hitelődeink. Az anabaptisták neve „újrakeresztelőket” jelent, viszont a keresztelést nem a megszokott, népegyházi módon kell értelmeznünk.

A „baptidzo” görög ige ugyan is „*bemerül, bemeítkezik*” jelentéssel bír. A katolikus értelemben használatos szó arra utal, hogy a kereszténnyé vált embert teljes egészében a víz alá merítik, majd onnan kiemelik, és ezzel a cselekménnyel jelképezik régi életének halálát, és az új életre való feltámadását. Ez nem csecsemőkorban, hanem tudatosan hozott döntés után valósulhat meg, természetesen akár csecsemőkori keresztség után is. Ennek szükségyszerűségére a Biblia olvasása révén jöttek rá különböző emberek, akik egymásra találva, magukat „*testvéreknek*” nevezve hirdették a bemeítés fontosságát. Ezért nevezték el őket anabaptistáknak.

A mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén, Sárospatakon találtak hazát jelentősebb időre. Anabaptista hitelődeinkkel az 1554-1735-ig élt 5 nemzedékű Rákóczi család idején találkozhatunk. A szombatosokat {adventistákat} üldözte, elsősorban nem vallási okból, hanem mert nézeteikben ellenzékiséget véltek felfedezni. Uralma alá hajtotta a hét felső-magyarországi vármegyét, központjává tette Sárospatakot, amelyre jellemzővé vált a kálvinista ortodoxia, és a magas szintű művelődés {nyomda, könyvtár, Comenius pedagógiai munkája}. Az ő uralkodása alatt kerültek a Morvaországban üldözött anabaptisták erre a területre. Először kertészei közé kerültek be, akik ritka virágokat és fákat, külföldi különlegességeket gondoztak.

A magyarországi baptista missió egy tragikus eseményhez, a nagy hamburgi tűzvészhez { 1842} kapcsolódik.

A várost újjáépítő mesteremberek sorában találhatunk 3 férfit, akik ott elfogadták a hitet és *bemerítkeztek*. Egyikük Bécsben, másikjuk Pécsen, a harmadik pedig Pesten kezdett munkába. Tehát 1846 május 20-a mérőöldkő a magyar baptista missióban és Rottmayer János életében. A szabadságharc leverése, majd a Bach korszak után 1872-ben, Meyer Henrik Pestre érkezésével vett nagyobb lendületet a munka. Isten a XX szd elején, a baptista közösséget jelentős mértékben felhasználta országa kiterjesztésében. Ennek eredményképpen számtalan magyarlakta településen megjelentek azok a fáradhatatlan baptista missziómunkások, akik hirdették az evangéliumot és gyülekezeteket létesítettek. Az első világháború nagy lendületet adott ennek a munkának. Szerinte az országban ez idő tájt, azaz az 1920-s években, alakultak az első gyülekezetek, így a szomolyai is.....

Ismereteim szerint az első szomolyai baptista hívók Szabó János {1883 } és felesége { sz.1887 } voltak. Őket 34 ill. 30 évesen merítette be Varga Sándor Noszvajon.

A gyülekezet megalakulására tehát 1925-ben került sor, amikor is a két testvér mellé még 8-an sorakoztak fel. Ketten külön-külön *merítkeztek* be Szomolyáról: Szabó László 1922 és Bajzát József 1925-ben.

A noszvaji körzethez és Molnár József lelkipásztorlása alá csatlakozott a szomolyai gyülekezet is.

A Békehírnök tudósítása szerint Noszvajon nagy földrengés volt 1925 jan. 31-én este fél kilenckor, és az emberek nagy riadalommal futottak ki az utcára házaikból. Éjszaka pedig három utórezgés remegtette meg nem csak a házakat, hanem a szíveket is. E szombat éjszakai földrengés hatása másnap a baptista imaházban is meglátszott: már a

délelőtti istentiszteleten is megtelt az imaház és a nap folyamán 10 ember fogadta el Jézus Krisztust megmentőjének. {Békehírnök, 1925. febr. 14. 7. sz. 48 o. }

Valószínűleg ez az isteni hatalom megnyilvánítás is közrejátszott abban, hogy a környék lakói kezdték komolyan venni nem elsősorban a testi életük, hanem a lelkük sorsát. Szomolya egy kicsit az ország érdeklődésének és imáinak előterébe is került egy terjedelmes *Békehírnök* cikk által, amelyet a 72 éves Csopják Attila, az akkori *Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége* alelnöke írt. A cikk címe: „A szomolyai testvéreink hitpróbája”. A következőkről tudósít: 1925. dec. 13-án 5 testvér átment Noszvajra egy háznál bibliázni, és imádkozni. Az alkalom után a községi bíró jelent meg felszólítva őket, hogy menjenek haza. Nyolc nap múlva – este két csendőr összeszedte őket Szomolyán, Novajra kísérték éjszakára, másnap Ostorosra, majd Kistályára éjszakázni. Onnan pedig vonattal Füzesabonyba, végül Mezőkövesdre a főszolgabírói hivatalba. Jó nagy, de semmivel sem kiérdemelt kerülőút.

....A főszolgabíró helyettese egyenként 440000 korona pénzbírságra, és 6-6 napi elzárásra ítélte őket. A hitközösség az ítélet ellen fellebbezett és panasszal járult a vallás és közoktatásügyi minisztériumhoz. Csopják testvér ebben a cikkében még kitér az állam vallásszabadságot biztosító törvénycikkeire; kérdés elé állítja a szomolyai embertársakat; és végül bátorítja a meghurcolást szenvedett 5 baptista testvért. {Békehírnök. 1926. jan. 16. 3. sz. 18. 0. }

1926 febr. 28-n 9 szomolyai *merítkezett* be:

Füge Imre és felesége Sütő Róza, Lakatos Imre és felesége Füge Róza, Bene Józsefné-Szalóki Magdolna, Szalóki Istvánné-Szemán Borbála, Füge Pál, Sütő János, és Kása Imre. Rajtuk kívül még egy 21 éves fiatalasszony { Szemán Borbála kánya: Gergely Ambrusné-Szalóki Margit} tett e napon fogadalmat az egyik budapesti gyülekezet előtt. ...

1928. febr. 26-n újabb *bemerítkezők*: Füge Pálné-Bene Katalin, özvegy Nagy Péterné-Szalóki Mária, Vig Imréné-Csuhai Rozália, Bóta József és felesége, Csorba Teréz, Bene János feleségével, Csuha Juliannával, s az én nagyszüleimmel.

Említettem, hogy Szomolya neve 1937-46-ig Gömbösfalva volt. Az akkori politika úgy kívánta, hogy a kb. 2350 lakosú, { mindenkori legmagasabb lakossági szám }falu vezetői jóindulatot, sőt előnyöket keressenek a földi vezetés szemében.

A 33 bemerített taggal, 34 vasárnapi iskolással felvonuló baptisták viszont a Menyei Felség akaratát keresték: 80 férőhelyes imaházát építették, istentiszteleteiket heti 5 alkalommal megtartották, ünnepeket szerveztek, sőt 1946-ban hathetes zenei tanfolyamot tartottak Háthalmi Páth Károly vezetésével, amely jó alapul szolgált a szomolyaiak ének-zenei életének továbbfejlesztésére. Sokáig Szabó Ferenc, majd az itt szolgálatot végző lelkipásztorok fejlesztették tovább elsősorban az énekkart, amellyel az ország több gyülekezetében is szolgáltak. 1940-ben kezdte el a gyülekezet zárt órák jegyzőkönyveinek írását, jegyzők időrendben: Füge Imre, Bajzáth József, Szabó ferenc, Csuha József és Papp József.....”{**Papp Dániel lelkipásztor jegyzetéből. Kelt. Szomolya 2000. 05. 30. }**

ISKOLA

Iskolai csoportkép **1923.** Ennek megnagyobbított változata a 230-ik oldalon található. **Az 1911-12 s év** képe pedig a 204-as oldalon található.

„Jegyzőkönyv”

Felvétetett Szomolyán október, 24, 1869, az iskolaügyben tartott tanácskozmányról.

Nagyon tisztelendő Korének József plébános úr és iskolaigazgató a mai napon felhíván a község lakosságát, hogy az új iskolatörvény értelmében a helybeli elemi iskola ügyben leendő tanácskozás végett, a község házához gyűljönek össze.

A nevezett napon, délutáni órákban, az összegyűlt lakosoknak megmagyarázta a plébános úr, azon különbséget, mely a közös és felekezeti iskola között létezik, aztán pedig felhívta a jelenlévőket, hogy szabadon nyilatkozzanak arról, valljon közös vagy felekezeti iskolát kívánnak e létesíteni, kik

is valamennyien egy szóval s lélekkel oda nyilatkoztak, hogy egyedül római katolikus iskolát kívánnak most és a jövőben is fenntartani.

Mivel pedig az iskolának semmiféle vagyona nincsen elhatározott, hogy ennek okáért az iskola alap megszerzése végett a községbeli lakosság önkéntes adakozásra lészen felhívandó, e célra a jelenlévők közül N T Korének József plébános úr M Dresztyenszky János jegyző pedig 17 forintot ajánlottak meg.

Ennek utána az iskolaszék tagjai választottak meg a következő rendben:

N T Korének József plébános úr-Elnökül,
 Varga János Kántortanító-jegyzőül,
 Albert Alajos gondnok-ideiglenes pénztárnokul,
 Csoór János uradalmi erdész,
 Dresztyenszky János jegyző,
 Horváth József tanító,
 Daragó János,
 Daragó József,
 Bene Albert,
 Csuhai Mátyás,
 Szalóki G Pál,
 Ifjú Vincze Pál,
 Majguth Imre,
 Hegyi István—tagokkal.

Továbbá átlátván a lakosság, hogy az iskolaköteles gyermekek száma sokkal nagyobb, mint hogy azokat a jelenben fennálló iskola befogadni képes volna, ez oknál fogva, az új iskolai törvény szerint is, egy új iskola felépítéséről okvetlen gondoskodni kell, mivel pedig a községnek iskolának alkalmas helye nincsen, elhatározott, hogy az Egri Méltóságos Fő Káptalanhoz, mint Földes Uraság és Egyház Kegye Urához kérelem nyújtassék be, mely szerint a község tő szomszédságában lévő úgy nevezett Mészárszék fele házat az új iskolának átengedni sziveskedjék.

Végre elhatározott ezen tanácskozásban, hogy a faiskola kert, mely eddig felkapálás és vadon ezoldali

beültetés miatt egynéhány ember által használtatott, ezentúl négy részre felosztva egy évre haszonbérbe adassék azon kötelezettség mellett azonban, hogy a bérlők a már beültetett fácskákat ápolni és újakat is ültetni tartoznak, az alatt pedig a község ezen kert körül kerítésről gondoskodna.

Ezen ünnepélyes nyilatkozat nyilvántartása végett elhatároztatott ennek egyik eredeti példányát a megyei Fő Pástorunkhoz felterjeszteni, a másik példányát parochiális, a harmadik példány pedig a községházán feltartatni.

Kelt mint fent-----aláírások:

*Korének József plébános—elnök,
Varga János kántortanító, iskolaszék jegyzője,
Alberty Alajos,
Bine Albin,
Szalóki Pál,
Csoór János,
Vincze János templombíró,
Dresztyenszky János jegyző.*

Bélyegző: olvashatatlan. „

{Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

9

II. félév.

Vigy Piros

III-ik osztályú tanuló az *1938/39.* iskolaév végén
a következő osztályzatot érdemelte:

Magaviselete *kirivertes*

Szorgalma *valtor'*
kitűnő

Előmenetele:

Vallásstan	<i>jeles</i>
Magyar nyelv:	
a) Beszéd- és értelemgyakorlat	<i>jeles</i>
b) Olvasás és olv.-tárgy.	<i>jeles</i>
c) Írás	<i>kitűnő</i>
d) Fogalmazás	<i>kitűnő</i>
e) Helyesírás és nyelvi magy.	<i>jeles</i>
Számolás és mérés	<i>jeles</i>
Term.-rajz, gazd- és háztartástan	<i>jeles</i>
Rajzolás	<i>kitűnő</i>
Éneklés	<i>jeles</i>
Kézimunka	<i>kitűnő</i>
Testgyakorlás	<i>jeles</i>

Mulasztott *3* félnapot. Nem igazolt *3* félnapot.

Ha ezen iskolai év elején még nem tudott magyarul, megtanult-e és mily mértékben?

Kelt *Szolnok*, 1939. évi *június* hó *11.* n.

Jurman István
igazgató-tanító
v. iskolaszéki elnök

Adalbert
tanító

(P. H.)

Iskolai bizonyítvány 1939-ből

„Jegyzőkönyv

Felvétel a szomlyai római katolikus iskolaszéknek 1885-ik év augusztus, 23-ik napján megtartott gyűlésen.

Tárgy:

Nagyon Tisztelendő Kulcsár János plébános úr, iskolaszéki elnök úr a megjelent iskolaszéki tagokat felhívta, miként az ez ideig tartó himlő járvány miatt a gyermekek az egész nyár folytán az iskolát nem látogatták, így a nevelés-tanítás nagy hátrányt szenvedett; felhívta, hogy e tekintetbe az iskolakezdésről, illetve annak napjáról intézkedjék.

Tekintettel a szorgos munkaidőre és a még nem egészen felüdült gyermekek állapotára, az iskolaszék akként határozott, hogy a tantárgyak előadása szeptember 14-én kezdessék meg. Kéressék fel a községi előjáróság, hogy a pontos iskolába járás iránt kellő eréllyel intézkedjék.

Ezek után, Varga János kántortanító úr a kihirdetett pályázat folytán, a kellőleg felszerelt bizonyítványokkal ellátott és általa elfogadott Bárdos József tanító urat, mint leendő segédjét mutatta be az iskolaszéknek, s minthogy e tekintetbe semmi kifogásolható körülmény nem merült fel, de mert az elől említett tanító úr, úgy most, mint ezelőtt a segédtanítókat sajátjából díjazta, miután hajlott kora a szakadatlan működést nem engedi—a most bemutatott Bárdos József tanító urat, az iskolaszék elfogadta és ezen elismerésről az iskolaszék felhívja az iskolaszéki jegyzőt, hogy a jelen jegyzőkönyvben tétessék említés.

Ezek után a jegyzőkönyv felolvastatván elfogadtatott és aláíratott.

Kelt, mint fent.

Ujlaky Gyula iskolaszéki jegyző. „

{Egyházi jegyzőkönyv. 1885-1917-ig. Szomolya plébánia. }

„

Másolat: 16/889.

„Nagyméltóságú és Főtisztelendő egri Főkáptalan!
Kegyes Uraink!

Azon mély bizalom és hű ragaszkodás, mellyel Szomolya község összes lakosai, úgy is, mint régi jobbágyok viseltetnek a Méltóságos egri Fő káptalan, mint Kegyes Uraság iránt ; - bátorítja alulírott Római Katolikus felekezeti iskolaszék tagjait arra, hogy legalázatosabb kérelemmel járuljanak a Méltóságos és Főtisztelendő egri Fő Káptalanhoz, a következő indokoknál fogva; ugyanis:

A Nagy Méltóságú Vallás és Közoktatásügyi Magyar királyi Minisztériumnak 1876 év szeptember 2-án 20311 sz. alatt kelt rendelete, valamint egri Érsek Úr Ő nagyméltóságának 1889 március hó 28-án 1936 szám alatti magas felhívása folytán Szomolya községe, most már elodázhatatlanul oda van utalva, hogy minden lehető megtéve, egy újból szervezendő tanítói állomásról, s egy alkalmas iskola helyiségről gondoskodják. –

Minthogy azonban Szomolya községben ez idő szerint csak egy tanítói állás, és egy iskolai tanterem van, mely szűk helység a 236 rendes tanköteles gyermek befogadására igen csekély, -és egy tanító a fent idézett miniszteri utasítás 34 §-a értelmében ily túl haladt számú gyerekekkel oktatni egyáltalán nem képes; de, mert ugyancsak a fenti utasítás 39 §-a ellenében népoktatási célra a megtörtént tagosítás alkalmával semmi nemű föld nem hasítatott ki. Továbbá: iskolai helyiségnek s tanítói lakásnak alkalmas helyiséget a község nem képes előállítani; végre túlterhelt anyagi viszonyoknál fogva a község lakosai erre említett nagy telket és helyiséget egyedül viselni képtelen. Szegény lakostársaink nevében Mély hódolattal esedezünk a Méltóságos és Főtisztelendő egri Fő Káptalan kegyes színe előtt, -Méltóztassék a regale megszűntével most már lakónak bérbe kiadott **Régi korcsma**

házat, mint község közepén fekvő s iskolának legalkalmasabb helyiséget, valamint az uradalmi Erdész által ez előtt használt 6 hold Csáj széli szántóföldet: mennyi területet a község, saját közös legelőjéből szintén hajlandó lesz megadni. Habár feltételek kikötése mellett is—iskolai célra Szomolya község részére kegyesen adományozni.

Mely legalázatosabb esedezésünk megújításával, hódoló mély tisztelettel maradtunk Szomolyán 1889-ben, november hóban A Méltóságos és Főtisztelendő egri Főkáptalan kegyes Urainknak legalázatosabb szolgálai:

Ujlaky Gyula iskolaszéki jegyző. „
{ Egyházi jegyzőkönyv 1885-1917-ig. Szomolyai plébánia. }

„Nagy Méltóságú Főtisztelendő egri Érsek Úr!
Kegyelmes Urunk!

16/1889.

Hivatkozással Nagyméltóságodnak az ez év Márzius hó 28-án 1936 szám alatt kelt magas felhívására, mély alázattal bátorkodunk Nagyméltóságod Kegyes színe elé járulni következő legalázatosabb kérelmünkkel-ugyanis:

Minthogy Szomolya község Római katolikus felekezeti iskolája a törvény kívánalmainak nem felel meg; amennyiben egy tanterem egy tanító vezetése mellett, 236 rendes tanköteles gyermeket egyáltalán be nem fogadhat. Mely hiány igen sok jóra hajlandó gyermek szellemi veszteségének okozója. Ezen, lelki károkat elismerjük ugyan—mindazon által fájdalom! Elszegényedett községünk egy újonnan szervezendő tanítói állomás és iskolaépítés költségeit és terheit jótévők nélkül elviselni teljesen képtelen.

Ennél fogva mély alázattal esedezünk Nagyméltóságod Kegyes színe előtt, mint akinek jótékonyága s a népnevelés iránti bőkezűsége országszerte ismeretes. –Méltóztassék iskolaépítési alapunk gyarapítása céljából Szomolya község római katolikus felekezeti iskoláját pénzbelileg felsegíteni, illetve gyámolítani.

Mely legalázatosabb esedezésünk megújításával, mély tisztelettel maradtunk Szomolyán 1889 november hóban A Nagyméltóságú és Főtisztelendő egri Érsek Úr, Kegyelmes Urunknak legalázatosabb szolgálai:

Ujlaky Gyula iskolaszéki jegyző. „
{ Egyházi jegyzőkönyv 1885-1917-ig. Szomolyai plébánia. }

„Pályázat

A szomolyai{ Borsod megye }római katolikus kántortanítói állomásra 1890 év május 29-én 9 órakor pályázat nyittatik.

Javadalmak:

- 1/ Három szoba, konyha s éléskamrából álló lakás használata, a hozzátartozó gazdasági épülettel.
- 2/ Fél telek tagosított föld, adókötelezettséggel.
- 3/ A házaspároktól 52 köből párbér rozs.
- 4/ Ugyancsak párbér címen minden szőlő tulajdonos házaspártól 10 icce must, minthogy azonban a szőlők kipusztultak, páronként 21 korona követelhető must helyett. A szőlővel nem bíró házaspárok ugyanennyit fizetnek.
- 5/ A község pénztárából különféle címen 85 forint 26 krajcár.
- 6/ Stolaris jövedelem mintegy 80 forint.
- 7/ Hat öl tűzifa, a község által beszállítva.

Pályázni óhajtók, szabályszerűleg felszerelt kérvényeiket képesítő és egyéb igazoló okmányaikkal együtt alulírotthoz címezve május 25-ig bezárólag küldjék meg.

A kitűzött pályázati határnapon tartandó éneklési és orgonálási próbán a személyes megjelenés megkívántatik.

Kelt Szomolyán { u p Bogács }1890 április 14.

Kulcsár János plébános, iskolaszéki elnök. „
{ Egyházi jegyzőkönyv. 1885-1917-ig. Szomolya plébánia. }

„Méltóságos és Főtisztelendő Püspök, Érseki Helyettes Úr!

A szomolyai iskolaszék az új iskolát építő vállalkozónak, szerződés szerint, a munka előhaladásával 400 forintot tartozik fizetni. Miért is alázattal kérem Méltóságodat, hogy a szomolyai iskolaalapból :

1/ az 1889 március 15-én betett 174 forint tőkét;

2/ az 1890 március 14-én „ 181 „ „

3/ az 1891 február 14-én betett 43 forint ipar tőkét,

Összesen: 398 forintot

kiutalványozni és borítékban a szomolyai iskolaszéknek kiküldetni méltóztassék.

Ki magas Kegyeibe ajánlott mély tisztelettel vagyok Méltóságod,

Szomolyán , 1894. augusztus 13-án alázatos szolgája:

-Kulcsár János iskolaszéki elnök. „

{Egri érseki levéltár: Szomolyai levelek. }

D. a J. Kt.
249/94.

Méltóságos, és Fővárosi Endő" Püspök,
Erséki Helyettes Kt!

A szomolyai iskoláknak az új iskolát építő vállal-
kozásnak, fizetési, pénzügyi, a munka elvégzési
vel 400 forintot tartozik fizetni. Mivel is
alábbal kérem Méltóságodat hogy a szomolyai
iskolákra:

1) az 1889. márc. 15-én beérte	174 ft. kötet;
2) az 1890. márc. 14-én "	181 " "
3) az 1891. febr. 14-én "	43 " ipar "

Összesen: 398 forintot
kiszámlázni és bonitásban a szomolyai iskolák
felé a küldetési méltóságára.

Ki maga kezébe ajánlotta mely képelemmel
vezet

Méltóságod
Szomolyán, 1894. augusztus 13-án

aláírás: Szomolya:
Kutasi János
18. szept. 1894.

„Jegyzőkönyv

*Felvétel Szomolyán 1895 július 14 tartott iskolaszéki
ülésünkben.*

Jelen voltak alulírottak.

Tárgy:

*A szomolyai római katolikus másodtanítói állás szabályszerű
betöltése.*

*Nagyon tisztelendő Kulcsár János esperes plébános és
iskolaszék elnök Úr megnyitván a gyűlést kijelenti, hogy még
ez idáig betöltetlen másodtanítói állásra Koma Géza maklári
segéd tanítói állás elnyerésére esedezik; egyben felhívja a
jegyzőt, hogy úgy a kérvényt valamint a bizonyítványokat
olvassa fel. A felolvasás után az Elnök Úr, kérdést intéz az
iskolaszékhez, hogy hajlandó-e a pályázót a másodtanítói
állásra alkalmazni?*

*Miután az iskolaszék Koma Géza tanító úr okmányait
kifogástalannak találta, ez alapon őt a másodtanítói állásra,
egyhangúlag megválasztja, melyhez Nagyon Tisztelendő
Kulcsár János Elnök Úr is készséggel hozzájárul, kijelentvén,
hogy a pályázó okmányait a választási jegyzőkönyvvel együtt
Érsek Úr Ő Méltóságához fogja felterjeszteni, hogy a
megválasztott tanítót Ő Méltósága Kegyeskedjék
Kegyelmesen Kinevezni.*

Kelt Szomolyán 1895 július 14-én.

Bélyegző: RÓMAI KATHOLIKUS ISKOLASZÉK SZOMOLYA

Aláírások:

*Zsoldos Zsigmond
iskolaszéki jegyző*

*Kulcsár János
iskolaszéki elnök*

*Vincze György gondnok
Alberty Alajos világi elnök
Vincze Imre
Nagy István
Nagy Péter*

*Gergely Alajos
Kovács Imre
Szabó Márton
Vincze János
Gyenes Imre*

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Bene Pál. „

{Egri érseki levéltár: Szomloyai levelek. }

TANÍTÓK 1869-1945-ig

Horváth József
 Varga János kántortanító
 Smidt János „
 Varga János „
 Bárdos József segédtanító
 Keller Ferenc segéd kántortanító
 Daragó Gábor tanító
 Zsoldos Zsigmond kántortanító
 Koma Géza segédtanító
 Csinos János másodtanító
 Alberti Imre tanító
 Póta István tanító
 Bárdos Imre tanító
 Daragó Gizella
 Zsoldos György kántortanító
 Sebestyén.....
 Dr Mohács Géza
 Kisgergely Mária.

Az iskolát az *iskolaszék* irányította, melynek tagjai időnként megválasztásra kerültek.

KAPTÁRKÖVEK

Feltevések a kaptárkövek rendeltetéséről.

„Tehát a fülkék kifaragásának okáról számos feltevés, elmélet született. Bartalos Gyula úgy vélte, hogy a kaptárkövek {sziklalobrok} síremlékek lehettek. Az Archaeológiai Értesítőben a fülkéket készítő népcsoport említése nélkül fogalmazza meg véleményét: *”én azt hiszem, hogy nem vetem messzire a sulykot, ha e fülkéket hamvedertartóknak gondolom.* „

Minden korábbi és későbbi írásának ugyan ennek a véleményének adott hangot, miszerint elhunytak hamvait, rejtő urnákat helyeztek a kőfülkébe, amelyek kifaragását hol a hun magyarokhoz kötötte, hol pedig korábban élt keltáknak, illetve szkítáknak tulajdonította. {Hozzáteve, hogy az egyik-másik vakablakos szikla aligha lehet régebbi a középkornál. }

A legnagyobb szomolyai kaptárkö

Klein Gáspár Borsod megye szociográfiája, című könyvben megjelent tanulmányában a fülkéknek bálványtartó, áldozat bemutató rendeltetést, valószínűsített.

Honfoglalás kori emlékeknek tekintette a kaptárköveket, szerinte a fülkék *„istentiszteletre szánt faragások voltak, az itt élő ős pogányok az egyes bevágásokba áldozatot tettek ki az isteneiknek”*. *„Ezekbe a rekeszekbe tették azután Isten képét, bálványát s mellé az ételt, vagy ajándékot.”*

Hasonlóan vélekedett Sashegyi Sándor is a Pilisben található Holdvilágárok faragott kőszikláinak fülkéiről.

Már Bartalos megemlítette a leginkább ismert és elfogadott teóriát, miszerint a fülkékben hajdan méhészkedtek, de azt kritikával illette. A kaptárfülkék sziklaméhészeti rendeltetését vallók legmeghatározóbb képviselője Saád Andor volt. Összegyűjtött adatait és aggályait egy méhészeti szaktekintéllyel, Örösi Pál Zoltánnal, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tanárával közölte, aki a fülkékkel kapcsolatban a méhtartás mellett foglalt állást, s e feltevés támogatására külföldi—mediterrán—analógiákat is felsorolt.

Gazdag gyűjtemény áll rendelkezésünkre arról, hogy a szomolyai lakosok miként vélekednek a kaptárkövek eredetéről, a fülkék rendeltetéséről.

Kubinyi Ferenc 1865-ben szomolyai úti beszámolójában ezt írta:

„A népmonda szerint Szomolya területén egykor csehek tanyáztak, a kérdéses fülkékben méheket tartottak. Innen a fülkék kaptár neve. „De ezt „értekező mesének” vélte. „a husziták, vagy kelyhesek eleinte barlangokban és rejtkehelyen, sűrű erdőkben, titokban tartották istentiszteletüket”. A szomolyai Kaptár-völgy is rengeteg erdővel lévén egykor körülveve, ily titkos helyül szolgálhatott. Mások szerint a fülkéket egyes remeték készítették, egyes pártfogók emlékezetére. Hogy a fülkék rendeltetése egyházi volt, az egyik fülkéből lerajzolt kereszt mutatja.”

Saad Arnold 1972-ben ezt írta:

„Az 1930-as években több szomolyai lakos szerint a fülkékben méhészkedtek. „

A szomolyai népi hagyomány tehát a török időkben történt méhészkedést emlegeti. „

Kaptárkövek, szakrális köemlékek a Bükk alján. –Baráz Csaba.

„Szomolya község határában három lelőhelyen 12 darab kaptárkő található, melyekben összesen 127 fülke van. A korábbi kutatók többsége nem tudta áttekinteni és rendszerezni a hatalmas fülke tömeget, pedig ezek 91%-a {116 db} egy lelőhely kaptárkövein található meg. Valószínű, hogy az összesített fülkeszámban nagyobb adatot {129 db} szolgáltató cserépváraljai kaptárkövek a szétszórtság miatt voltak jobban áttekinthetők, Patay P és Saád A topográfiai csoportosításában csak a mellékelt fényképanyag alapján lehetett eligazodni.

a) *Vénhegy D-Ny oldala.* A falu határának Nyugati részében emelkedik a Vénhegy, melynek DNy-i oldalában hatalmas { kúpokkal tagolt } riolittufa vonulat húzódik. A legnagyobb és a legmagasabb kúp területén 1958-ban kőbányát nyitottak. A kaptárkövek pusztítására Takács József hívta fel a figyelmet az Észak Magyarország 1958 szeptember 25-i számában.

Az újságcikket követően a megyei tanács betiltotta kőbányászatot. A kaptárköveket 1960-ban természetvédelmi területté nyilvánították. Sajnos a sziklavonulat magasabb részeit—a betiltás hatálybalépésének időpontjáig -- elpusztította a kőbányászat. A kaptárkövek csoportosításánál a bányászat által széttagolt vonulat 1964 évi állapotát vettük figyelembe, s a terepviszonyoknak megfelelően 8 darab kaptárkővet különítettünk el, melynek számozását DK-t felől kezdtük. Saád A topográfiai

táblázataiban szereplő összesített kaptárkő és fülkeszámot még szétbontással sem lehet azonosítani a terepen.

A Vénhegy sziklavonulatának felső részét Kaptárkő-tetőnek, a legmagasabb kúpos tömböt Királyszékének és a hegy lábánál húzódó völgyet, Kaptár-völgynek nevezik a helyi lakosok.

I szikla: A falu felől a Vénhegy DK-i oldalában húzódó szekérúton, majd a gyalogösvényen haladva érünk le a Kaptár-völgybe. Az ösvény végétől néhány méterre, jobbra, egy kisebb riolittufa szikla fekszik, melyen egy darab fülke van. Ennek a sziklának nem volt irodalmi jelentése.

II. sziklavonulat: Az I. sziklától felfelé, kb 50 méterre kezdődik a Vénhegy DNy-i oldalában húzódó hatalmas sziklavonulat. A DNy felől kettős kúp alakú II vonulat riolittufa tömbjén összesen 20 darab fülke van”

Mezőkövesd. Városi könyvtár: A Borsod Abaúj Zemplén megyei kaptárkövek topográfiaja. 67-68 oldal.

„KŐMUNKÁK EGYBÜKKALJI FALUBAN.

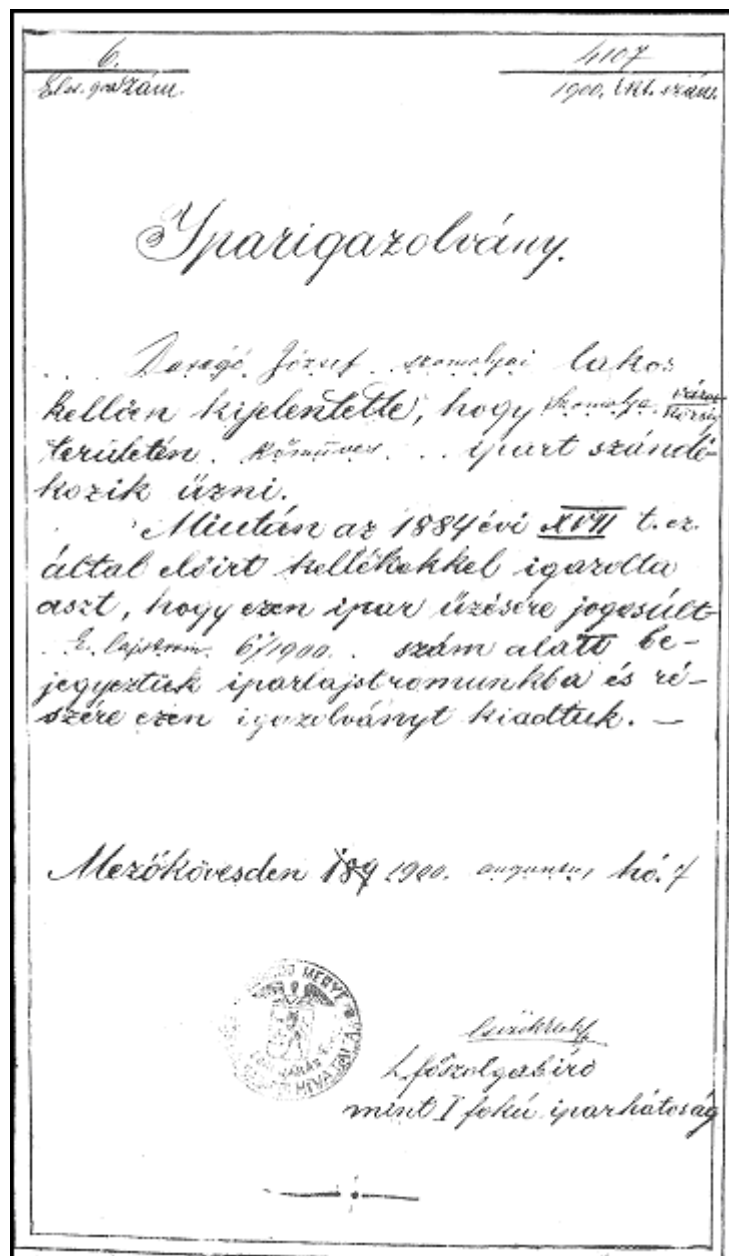

1905. Kőfaragó család és munkái

”

Kőkeresztek a temetőben. Szomolyai kőfaragók munkái.

Iparigazolvány 1900-ból.

Szomolya a Bükk alja településeinek egyik jellegzetes képviselője. Geográfiai helyzete, Eger és Mezőkövesd között, számos módon befolyásolta tradicionális kultúráját.

A falu hagyományos gazdálkodási rendjében a földművelés játszott meghatározó gazdasági szerepet. Az 1861 évi tagosítási térkép még háromnyomásos határhasználatról tanúskodik, melyben a falu határának délkeleti, Mezőkövesd felé eső sík részén, egymás szomszédságában helyezkedik el a három szántóföldi nyomás, a határ többi része legelőként és kaszálóként hasznosul, illetve jelentős része erdő. A falu határának földterületén az egri káptalan, a telkes parasztok és a község osztozott, és 1856-ban kezdődött tagosítási per csak 1865-ben tett pontot a közöttük fennálló vitás kérdésekre.

{1935-ben még 1208 kat. hold volt egyházi birtok a falu határából a 2034 kat. hold szabadforgalmú, 148 kat. hold községi és 539 kat. hold közbirtokossági föld mellett} .

A tagosítási per anyaga tájékoztat a gazdálkodási ágak részesedéséről is. Egy 1863-ban kelt levélben, amelyet a legelőelkülönözés ügyében írt az egri káptalan, a következő szerepel:

„ Szomolya nem fuvaros, vagy marhatenyésztő helység, itt az igavonó marhák leginkább és egyedül a föld művelésére tartanak. „

Jelentős juhászatot a múlt században csak a káptalan folytatott.

A filoxéra-vészt követően nagyban megnövekszik a szőlő birtok jelentősége :a szőlőterület aránya, valamint a termés színvonala és jelentősége meghaladja vészt megelőzőét. A szőlőműveléssel párhuzamosan kiemelkedő jelentőséget kap a falu gazdálkodásában a gyümölcsstermesztés is. Különösen jelentős lesz a rövid szárú fekete cseresznye termesztése, amelynek a helység nevét is adta. Ez a fajta az 1880-as években tűnik fel, s a Bükk alja jelentős gyümölcs kultúrájában megkülönböztetett szerepet kap: ez az egyetlen gyümölcsfajta, amelynek termése

külföldi—elsősorban bécsi és németországi---piacokra is eljut az 1930-as években.

A gyümölccsel való kereskedelem jelentős szerepet játszott a falu gazdasági életében. Nyaranta több vagon cseresznyét indítanak útnak a felvásárlók a fővárosi és külföldi piacokra, emellett az asszonyok hátyiban és faputtyonyban hordják---a cseresznye mellett a körtét, almát, szőlőt is—az egri, mezőkövesdi piacra.

A férfiak szekérszámba vitték árulni a berbencei szilvát Tisza-völgy és a Jászság falvaiba.

A szántóföld minősége igen gyenge, s hozzá roppant egészségtelen birtok struktúra társult. Különösen szembetűnő ez a falu lakossági létszámának tükrében, amely a következők szerint alakult:

Év	Népesség
1869-ben.....	1411 lakos
1900.....	1698
1930.....	2204.
1941.....	2353.
1949.....	2161.
1960.....	2302,
1965.....	2113.

A népesség birtok kategóriák szerinti megoszlására 1941-ből áll rendelkezésünkre teljes adatsor. Ekkor mezőgazdálkodásból él 2048 fő, ipari tevékenységből pedig 204 fő.

A mezőgazdasági népesség a következők szerint oszlott meg:

1 kat. holdon aluli.....	222 lakos.
1—5 kat.h. között.....	547.
5—10-ig.....	244

-----Szomolya története 1945-ig.-----

10—20-ig.....	111
20—100-ig.....	27
Gazdasági tisztviselő.....	2
Gazdasági cseléd.....	96
Gazdasági munkás, napszámos.....	799

A fenti adatok jelzik, hogy a népesség többsége életképtelen kisparcellán gazdálkodott, s feltűnő a mezőgazdasági munkások, napszámosok magas száma.

Ezek ismeretében érthető, hogy Szomolya a mezőkövesdi járás azon települései közé tartozott, amelyek a legtöbb summást adták az alföldi és dunántúli uradalmaknak.

A gazdálkodásból származó jövedelmek kiegészítésére, jövedelemszerzésre tehát főleg a mezőgazdasági idénymunka és a gyümölcsstermesztés és kereskedelem, kisebb mértékben a borkereskedelem jöhetett számításba. Ezekhez társult a kőfaragás és annak produktumaival való kereskedelem, amely számottevő jövedelmet biztosított a lakosság számára, de nem vonatkoztatható el az egyéb tevékenységi formáktól, különösen nem a summásmunkától, amellyel periodikusan váltotta egymást.

Ez a tevékenységi forma szervesen beépült a falu lakossága jelentős részének gazdálkodásába, s elsősorban nem ipari tevékenységként, hanem a mezőgazdálkodó népesség kiegészítő tevékenységi formájaként értelmezhető; mindenekelőtt ez indokolja a téma néprajzi aspektusú vizsgálatát.

A KŐBÁNYÁK HELYE ÉS ANYAGA.

A bányák helye és anyaga.

A Bükkalja földtani felépítésében jelentős szerepet játszanak a miocén korú vulkáni eredetű kőzetek.

Vizsgálataink szempontjából elsősorban a *riolittufák* {riodacttufák} fontosak. A tufaösszlet kb 500 m vastagságú, általában szürkés-fehér színű, változó szemnagyságú, többnyire laza, porózus megjelenésű { kovásodás esetén kemény}, dacitosba hajló plagioklász riolittufa.

A Bükkalja egész területén végighúzódik –kisebb-nagyobb megszakításokkal—a plagioklászos riolit, illetve dacit 10-15 méter vastagságú lávaárok formájában.

Világosszürke, vörösesbarna színű, kemény, tömör padokat alkot. Mivel horzsakövet is tartalmaz, ezért összesült ártufának is nevezhető.

Ezek a kőzetek teremtették meg a Bükk alja kőkultúrájának alapját: a felszín, vagy annak közvetlen közelében elhelyezkedő jó minőségű anyag sajátos kihívást jelentett az itt élő népek számára.

A szomolyai kőfaragás a jó minőségű alapanyag révén vált ismeretté, maga a tevékenység is a kiváló kőanyag lehetőségei révén vált meghatározóvá a lakosság életmódjában. A falubeliek kőfaragó tevékenysége szempontjából a fehéres színű *riolittufa* és a vöröses színű *dacittufa* játszott fontos szerepet. Ezek vonulatán, több helyen, pl. a falu határában lévő Ispánberek területén, kiömlési kőzetként bizonyára a riolit és a dacit is fellelhető volt.

Bár az itteni tufa lényegében hasonló tulajdonságú a Bükk alja többi bányájához, mégis jobb minőségűnek tartják azoknál. „A szomolyai kőfaragók nagyon felkapottak voltak.

Nagyon jó kőfaragók voltak a bogácsiak is, pl a Csikiek, de ott gyengébb minőségű a kő. Nálunk nagyon jó csattogós kő van”. Azt tartják, hogy a faluban a bányák, s a jó minőségű kő miatt volt sok kőfaragó.

„A bogácsi, meg a siroki kő foltos kő, puhább az itteninél. Gyengébb minőségű, mint az itteni. „

A falu határában ma is több bányát tartanak számon a helybeliek, noha már egyiket sem művelik. Az emlékezet e emellett több generációval ezelőtti fejtések nyomát is őrzi,

pedig a kőbányák nem kaptak megkülönböztető nevet a falu helynévanyagában.

Kellő források hiányában a kőbányák használatát csupán egy évszázadnyira tudjuk visszakövetni.

Bár *Fényes Elek* 1851-ben említést tesz a falu kőbányájáról, a községi iratok azon típusai, melyek alapján a bányászat kezdeteiről, s egyáltalán, a bányaművelésről bármi dokumentálható lenne, nem állnak rendelkezésünkre. A falu határának legkorábbi ismert térképei, a XVIII század középső harmadából, nem alkalmasak annak megítélésére, hogy volt-e abban a korban kőfejtő Szomolya határában.

Az első igazán megbízható forrás, a falu 1861. évi határtérképe viszont már több kőbányáról is tanúskodik.

{ Ez önmagában is lényegesen korábbra datálja a kőbányászás kezdeteit} A határ Novaj felé eső részén, a Kutya-hegy és a Csörszlyuknál levő kaszáló között szerepel a térképen az uradalmi kőbánya, felirat.

Ehhez közel az Ispánberek területén tünteti fel a térkép a közös kőfejtő helyet, s ez utóbbival megegyező felirat szerepel a Gyűr falu felé eső lábánál is.

Az 1863. évi térkép ez utóbbit már Gyűr-Demets néven említi. Ez utóbbi térkép szövegében nem tünteti fel a kőfejtőket, de színezésében, rajzában plasztikusan jelzi azokat. Az említett helyeken számba veszi a kőbányák helyét a falu 1861-s telekkönyve is. *Pesthy Frigyes* kéziratos anyaga {1864} négy kőbányát említ, ezek még az 1950-s is működtek: *Ispánberek*, *Novaji*, *Gyűr*, *Csörsz lyuk*, valamint a Felső-erdőhöz tartozó Hegyesd nevű rész kőfejtője.

Az, hogy a fentebb említett térkép határozottan elkülöníti az uradalom-esetünkben az egri káptalan-és a község kőbányáját, a Bükkalja kőfaragó-hagyományának egyéb vonatkozásaival együtt feljogosít bennünket arra, hogy kellő adatok hiányában egyelőre csak a hipotézis szintjén-veleményt alkossunk a helybéli kőbányászat időrendjével kapcsolatban.

Lénárt Andor tanulmánya, amely számba vette a XVIII. századi egri püspöki építkezések háttérparát, felhívta

a figyelmet arra, hogy az egyházi építkezések anyagszükséglete fokozatosan vonta be a nyersanyagtermelésbe az egri, közvetlenül Eger környéki, majd a távolabbi falvak kőbányáit.

A kő iránti kereslet bizonyára nem csökkent a XIX. század első felében sem, tekintettel az építkezések volumenére. Magam úgy vélem, hogy a szomolyai uradalmi bánya is e folyamat részeként kapott nagyobb szerepet, jelentősége, illetve nyersanyaga ekkor léphette át a falu határát, s nagyobb volumenű kitermelése a XVIII. Század utolsó vagy a XIX. század első harmada folyamán kezdődhetett. Nem valószínű, hogy az egyház, építkezései során ne számolt volna e jó minőségű követ adó bányával.

Úgy vélem azonban, hogy mindez csupán egy újabb réteget, magasabb szintre emelkedését jelzi a helybeli kőbányászatnak, annak előzményei, hagyományai lényegesen nagyobb múltra tekinthetnek vissza. Elegendő itt csupán a falu régi, '1896-ban lebontott templomára utalnunk, amely XII. századi jegyeket viselt, épen faragott kövei révén. A bontás után ezek először a temető kerítésébe kerültek, majd onnan kibontva az egri érseki líceum kőtárába kerültek. Nem tartom valószínűnek, hogy az Árpád-kori templom építéséhez a követ máshonnan hozták volna, amikor az, helyben is rendelkezésre állt.

A későbbi századból nem igen maradt datált vagy egyértelmű, korjelző stílusjegyeket viselő helybeli kőfaragvány, ám aligha tévedünk, ha a Szomolya és Mezőkövesd közötti út mentén álló, bizonyára XVIII. Századi Szent Donáth, a faluból kivezető, mezőkövesdi mentén álló, '1823-ban fel állított kőkeresztet, s több más, a XVIII-XIX. század fordulójára datálható faragványt-legalább anyagában-a szomolyai kőhöz kötünk.

A múlt század végéről már több forrás jelzi, hogy a Bükkalja falvaiban a kőfaragásnak és a kőfejtésnek jelentős hagyománya van. A korszak nagy felmérő--számbavevő munkája, az Osztrák-Magyar Monarchia, *írásban és képen* című vállalkozása a következőt állapítja meg:

„ A Hór völgyén túl, a hevesi határszélig terjedő hegyes vidéken Zsérc, Noszvaj, Bogács, Szomolya, Ostoros, Kis-tálya, Andornak és Novaj falvak sorakoznak, melyeknek hegyes határai....között agyagos és köves talajúak. Mészégetéssel és kőfejtéssel majd mindenikben foglalkoznak”

Századunkban legjelentősebb kőfejtő hely az Ispánberek, Ispányberek, Ispánberki-hegy nevű határrész volt. Ez a hosszú, félköríves, ÉK-DNY irányú gerinc, melynek déli oldalán szőlők húzódnak. Északi oldala mély völgy, melyet túl felől a Kutyahegy határol. A gerinc futását tízhúszméterenként szakították meg az egymást váltó fejtés nyomok, általában az északi-északkeleti irányból indulva. Ma már a nagyolási törmelék és a dús növényzet elfedi a régi fejtésnyomok zömét, csak elvétve találhatók függőleges, fejtésre ma is alkalmas kőfalak.

Zömmel itt voltak az egykori magánbányák is:

A mai szőlők helyén régebben szántóföld húzódott, s a parcellák végeit a kőfejtők határolták. Kemény, faragásra kiválóan alkalmas követ bányásztak itt, míg a szomszédos Nagy völgyben, a novaji út mentén puha építőkövet, tufát fejtettek.

Jelentős kőfejtő hely volt Demecs is, a falunak szélén, a kövesdi út mentén, s vele szemben, a főutca fölé emelkedő parton a Bikaólnak nevezett kisebb fejtés, amely nevét az egykor mellette levő közbirtokossági istállóról kapta. Mindkettőből keményebb kőzet került ki. A Demecs-bányából felül piros, alul kemény, szürkés kő jött, de bányásztak itt különösen kemény, kékes szürkés követ is, amely- a többi bánya vasas rétegéhez hasonlóan-alkalmas volt kézi malmok készítésére. Ma már házak épülnek a régi fejtés előterében. A Bikaól bányájában vöröses követ fejtettek.

A Gyűr-tető keményebb kővének bányászása 1944-ben fejeződött be. A Gyűr alján { Gyűrfenék }tufát fejtettek. Ez utóbbi volt a község legutolsó működő kőbányája:

A Murányi család 1939 óta birtokolta és termelte. Régebben nyolc kőbányász dolgozott benne Murányi József irányításával. 1980-ban fejezték be a fejtést. Az itt bányászott, szabályos” tufa-téglákká” faragott tömbök még a közelmúltban is eljutottak távolabbi területekre is.

A falu határában, az 1950-es években megszűnt a faragható kő bányászata, amikor a kőfaragók-akkor már jobbára sírköves kisiparosok-áttértek a műkö használatára.

Ez lényegesen megnövelte a munkateljesítményt és a keresetet: adatközlőim szerint akár nyolc-tíz sírkő készíthető el belőle annyi idő alatt, míg a természetes kőanyagból egy darab.

Az idősebb kőfaragók azonban--tréfásan--ma is *vályogvetőknek* nevezik a műköveseket, s azzal ugratják őket, hogy „vigyázzanak, a víz ki ne maradjon az anyagból”

Az építkezésre alkalmas tufakő bányászata 1980-ban szűnt meg: ma is általánosan használják ezt az anyagot, de Noszvajról szerzik be, ahol körfűrészszel darabolják fel.

A faragó emberek a kőzetek anyagát, fajtáját nem ismerik, csupán színük és keménységük alapján különböztetik meg azokat. A keményebb, jól faragható kőzetet terméskőnek, homokkőnek nevezik, a puhább kőzet felső, szívósabb rétegét vasasnak mondják. A puha kőanyag neve tufa vagy stufa, a tömbökben meg nem álló, elsősorban barlanglakások és pincék faragására alkalmas tufáé kőporkő.

A bányát általában csak hegynek, a kőréteget sziklának mondják.

Megfigyelték, hogy a kőbányák körül néha, apróbb darabokban előkerült olyan kőzet, amivel tüzet lehetett pattintani.

Az emlékezet szerint” *az erdő alatt régen vízözöni kövek voltak: mintha erdő lett volna, úgy voltak a fák megkövesedve*”. Ezeknek ma már nyomai sem lelhetők fel.

A bányák birtoklása.

A bányák birtoklásának több típusa élt egymás mellett, egészen az 1950-es évekig, amíg kezelésük a termelőszövetkezet, illetve a tanács kezébe került. A bányák birtoklásának formái kapcsolatban voltak a kőfaragók gazdasági-társadalmi helyzetével, s arra fokozottan vissza is hatottak.

Századunkban a bányák többsége a faluközösség tulajdona volt, s azokat a *legeltetési társulat* gondozta. Ez elsősorban a bányák—árverésen történő—bérbeadását jelentette, valamint alkalmi felügyeletet a bányászás módja fölött.

A bányabérletek 10-15 méter szélességű fejtésekre szóltak, melyek kiterjedését általában mészcsíkokkal jelezték, ily módon választva azt el a szomszédos fejtéstől. Az árverésen sorban haladtak az ilyen bányahelyeken, s mindig licitálással lehetett megszerezni a szóban forgó területet.

A bérleti díjat általában készpénzben kellett kifizetni. Az 1930-as években azonban előfordult olyan is, hogy 1-1,5 mázsa búzáért lehetett egy esztendőre bányát bérelni.

{ kialakult szokás volt azonban, hogy a fejtéseket három évre adták bérbe, mert rövidebb idő alatt nem lehetett gazdaságosan kitermelni, vagy csak nagymérvű rombolás árán, amit a legeltetési társulat—további hasznosítás miatt—nem engedhetett meg. }

A jelzett módon összegyűlt terményt a társulat vagy eladta, vagy abból fedezte a községi alkalmazottak –kerülők, pásztorok bérét, termény-juttatását.

A bányabérlők elsősorban helybeliek voltak, ám állandóan béreltek Szomolya határában a nagy egri kőfaragók{ Kienle, Minárovics, Ivánszky}.is. Úgy tűnik, hogy századunk első a nagy hagyományú egri kőfaragó mesterség egyik jelentős nyersanyag bázisa—Sirok és Demjén mellett—

Szomolya volt. Az egri mesterek négy-öt szomolyai kőbányászt alkalmaztak napszámosként, akik kibányászták, lenagyolták, szállításra előkészítették az anyagot.

Az egrieken kívül alkalmanként más területekről is jöttek kőfaragók Szomolyára anyagért: elsősorban mezőkövesdiek, miskolciak.

A kőbányák kisebb része magánkézen volt. A szerencsésebbeknek saját földjük végén, magánterületen volt kőfejtőjük, így a kőért nem kellett fizetniük.

A kőbányászás folyamata.

A jó minőségű, hasznosítható kő elérése, a könnyen hozzáférhető fejtés kialakítása, általában kemény, kitartó munkát igényelt. A kőfaragók emlékezete szerint azért volt három év a bányabérlet legrövidebb időtartama, mert néha csaknem egy esztendő kellett ahhoz, hogy elérjék a jó minőségű kőzet réteget.

Szomolyán a kőzetet különböző vastagságú, általában 1-4 méter között változó talajréteg fedi. Szerencsés esetben lankás rész, *elő* vezetett a meredek gerinchez, s hamarabb lehetett kőhöz jutni, általában azonban a talajréteg lehordás után érték el a fejthető követ. A meddőt {*ramaty*, *salak*} csákánnyal ásóval, lapáttal bontották meg, s kézikosarakban, vagy furikban hordták le a kő tetejéről. S--ha kellett--szekerekkel vitték távolabb.

Először általában 5x5 méteres részt kezdtek el bontani, hogy mielőbb kőhöz jussanak, s a kőfejtéssel párhuzamosan folytatták a földréteg további lepucolását. Kis szakaszokat bányásztak egyszerre, s a függőleges repedések mentén mélyen haladtak a hegy belseje felé.

A legfelső kőréteg töredezett, apró, ún. háportyás kő volt, amelyet általában nem használtak fel. Előfordult

azonban, hogy egy-egy szekérrel elvittek A nagyobb, laposabb darabokból árulni az Alföldre, ahol azokat az udvarokon—járdaként—rakták le, lépésnyi távolságokra, hogy sáros időben is biztonsággal lehessen közlekedni. Ritkábban falkóként is felhasználták ezeket a tömböket. Ezt a réteget követte 1—1,5 méternyi bontás után a falkő, épületkő, majd 3-4 méteres mélységben következett a *terméskő*, *homokkő*, *szikla*, vagyis a legjobb minőségű kőzet, a bányászás valódi célja. E réteg vastagsága változó volt, általában 4-6 méter, majd újra puhább, gyengébb minőségű *fenekkő* következett, amely faragásra ugyancsak alkalmas volt, ám kevésbé időtálló.

A különböző keménységű kőzetrétegek változását a kő színének módosulása is jelezte. Az Ispánberki dűlő bányáiban pirosas színből először világosabb barnásra változott a színe, majd a kőzetréteg dereka, a legjobb minőségű anyag barnás színű volt: fagyálló, kemény, tartós kő. A színből a bányászok következtetni tudtak—a keménységen kívül—az anyag nedvességére, hasadására, s felhasználhatóságára is. A kőfaragók többsége már a bányában, az anyag kiemelésekor” meglátta” a kőben rejlő lehetőségeket, s már akkor eldöntötte a felhasználás módját is :azt, hogy mit farag majd belőle.

A különböző helyeken bányászott, más célra hasznosított *terméskő* és a *tufa* kitermelése eltérő technikával történt.

A keményebb kőzet fejtése szempontjából meghatározó jelentősége volt a természetes repedéseknek, amelyek behatárolták a fejtés lehetőségeit. A lepucolt, sima kőfelületen {fekvő lóger }keresték meg a függőleges irányú repedéseket {szer}, amelyek mentén a követ hasítva az újabb vízszintes rétegsorhoz {lóger} jutottak. Az erek hiánya nagyban megnehezítette a kitermelés munkáját: sokkal több szögelést, ékelést kívánt, s az ékek helyét—*hegyes csákánnyal* —előre ki kellett alakítani {belyukázni}. Gyakran

még a természetes repedések mentén is 40-50 db ék kellett egy-egy tömb kihasításához. {A bányákban a fejtések helyét általában *szertől-szerig*, vagyis két függőleges ér között igyekeztek kijelölni. Csak ritkán volt vita abból, ha egy nagyobb tömb átvezetett a szomszéd bányájába: az ilyen tömböket általában elosztották egymás között. }

A szomolyai kő szálán nagyon jól hasadt, a *keresztbe szakítás*, a szálra merőlegesen, már sokkal nehezebb volt, s több ékelést igényelt.

A *vasékeket* { *szeg* } *bunkóval*{*vasbunkó, bakó*} verték be a kőbe.

A nagykalapács hosszú nyelét különösen hajlékony, rugalmas fából {*somfa, cseresznyefa*} készítették, hogy az ütés ereje ne *rúgjon* vissza a kézre. Az ékeket gyakran négy-öt alkalommal is végig kellett verni, hogy a tömb lehasadjon. Ez az eljárás nem tette lehetővé 180-200x60x40-50 cm-nél nagyobb méretű kőtömbök kiemelését. Ezekhez elsősorban út menti keresztet megfaragásához volt szükség. Általában azonban ettől kisebb méretű kőtömböket tudtak kiemelni, s a nagy darabok különösen keresettek voltak a kőfaragók között.

Másfajta fejtési technikát igényelt a puha riolittufa bontása, amelyet a Bükkalja más falvainak kőbányászhoz hasonlóan—*sámolásnak* neveznek a szomolyaiak. Ennek során baltás, vagy hegyes csákánnyal 8-10 cm széles, kb.20 cm mélységű mesterséges *ereket* vágta a kőzetbe. A keletkező törmeléket az erre a célra szolgáló, rövid nyelű eszközzel, *sámkapával* kaparják ki a hornyokból. Ezután az így kialakított keskeny árkok{*sám*} mentén ékelve hasítják ki a tömböket a tufából.

A kődarab hosszától függően alkalmaznak többkevesebb éket, amennyi elegendő az egyenletes hasításhoz.

Különböző erővel kalapálják az ékeket is: a belsőket erősen, a külsőket óvatosabban, nehogy a tömb sarka letörjön. A lehasított majd megemelt kődarabok alá rövid

botdarabokat tesznek, hogy a kövek közötti nyílás ne záruljon ismét össze, s a tömb kézzel megragadható legyen.

A kihasított kődarabokat vasrúddal, { pajszer, stanga } mozgatták ki a helyéről. A tömböt a helyszínen lenagyolták, erre a célra *baltás csákány*, vagy a nagyobb méretű *maszli* szolgált. Ekkor eldőlt a kő további sorsa is: a legjobb minőségűből síkvetet faragtak. Sokat rontott a kő értékén a benne levő, a környezetétől elütő, puhább-keményebb csomó { *fót, darázfészek* }

A bányában nagyolták meg az építőkövet is, s méterenként rakták össze; a vásárlók általában innen szállították el. A bányában darabolták fel az építkezéshez használt tufát is: az utóbbi évtizedekben 25x25x50 cm-es téglákat alakítottak ki belőle. { Ékekkel hasították ezeket is ;a szomolyaiak fűrészelt nem használtak a tufa darabolásához}. A tufa-téglákat ötösével rakták össze, 100 volt egy sorban. Szállításkor a szekér mellé állt, így a sorok alapján lehetett megállapítani a felrakott darabok számát.

A követ a bányában főleg kézzel mozgatták, a legnagyobb tömböket is ki tudta mozdtítani {*karítani*} 6-8 ember a fejtésből. Ilyenkor a szomszédok segítségét kérték, amit aztán hasonló módon viszonzottak. Csak kevés helyen volt olyan sík a terep, ahol fagörgőkön vasrúd segítségével lehetett a szekérhez közelíteni a követ. Emelőt nem használtak. Sík terepen előfordult, hogy láncsal a kötömböt körülkötötték, s a hámfát láncba akasztva lóval vontatták a terhet.

Ilyenkor azonban maguk is rásegítettek vasrudakkal. A szekerek azonban többnyire be tudtak állni a fejtés alá. Három-négy kőlapból lépcsőzetes rakodót építettek, amelyen a kötömböt fokozatosan „buktatták” rá a szekérre. A nagy tömböket a szekéren fagörgők segítségével tolták előre, hogy a szekérderék deszkázatát ne törjék fel.

A bányászás szerszámaikat alkalmanként a helybeli kovács készítette, gyakrabban azonban a városi üzletekben vásárolták {Eger, Miskolc, Mezőkövesd. }mindenki maga élezte, tartotta, viszont rendben *igazította a kezéhez*.

Egy-két kőbányánál kis kunyhót emeltek kőből, ahová behúzódhattak az időjárás viszontagságai elől, de ahol kis kovácstűzhely és fűtató is volt, a szerszámok élezéséhez.

Leginkább azonban hazavitték a szerszámot, ha igazítani kellett rajta, egyébként a fejtésben, a kővek közé rejtették a napi munka befejezése után.

Kézvédőt, kesztyűt a kőbányászok nem használtak, azt tartották, hogy abban nem lehet dolgozni. Az előforduló kézsebeket általában csak pálinkával locsolták le, esetleg fehér vászon vagy gyolcs darabbal kötözték át.

A bányászok télen-nyáron bakancsot vagy csizmát viseltek, az 1940-es évek végén terjed el közöttük a gumicsizma használata. Általában viseletes ruhát vettek fel a munkához, maguk elé vászonkötőt {sulc, kötényt } tettek, hogy a ruha ne szakadjon. Télen rövid bekecset, kiskabátot és kucsmát hordtak. A munkásruhák viselése csak az 1940-es évek végétől terjed el.

A kőbányászok pirkadattól szürkületig dolgoztak. Többségük-kendőbe kötve-vitte magával a napi ételmet: kenyeret, szalonnát, hagymát. Gyakran sütöttek szalonnát nyáron ebédre. Napközben általában hideget ettek, s este várta őket otthon a meleg étel.

Volt akinek a felesége meleg ételt vitt délben is, egyfülű, bádog *ételesben*. A kemény munkához erős étel kellett,, tejen-teán nem lehetett a követ törni.

A kőbányászás kemény, embert próbáló munka. A férfiak már fiatal korban megtanulták a fogásokat, a fiúgyermek már 13-14 éves korában besegített apjának a munkába. A fogások megtanulása után aztán már fiatalon képesek voltak olyan virtusra {pl. a kő elhasítása a legkevesebb ékkel}, amit nagy, erős, de hozzá nem értő emberek sem tudtak utánozni.

A KŐFARAGÓK

Iparosok és paraszt specialisták.

A Bükk alja falvaiban a kővel való bánni tudás, a kőfaragás általánosan ismert technika. Szomolyán a férfiak többsége tud követ faragni, különböző szinten. Ahogyan az erdő vidékeken a fa technika, fafaragás általánosan ismert eljárás, hasonló itt a kőfaragás ismerete.

Iparos kőfaragó, aki a mesterséget hivatalosan is tanulta, s vizsgát tett, általában 15-20 volt a faluban a századunk első felében. 1939-ben a vármegyei monográfia 13 kőfaragó iparost említ. {**Csikvári Antal szerkesztő. Borsod Vármegye. 1940. 59.**} Az iparosok többsége is csupán segédlevelet szerzett, nem tett mestervizsgát. A férfiak többsége azonban - a nagy mezőgazdasági munkák mellett vagy azok szünetében—bányászta és faragta a követ. A legügyesebb, a legmagasabb szinten dolgozó faragók nem is mindig az iparral rendelkezők közül kerültek ki.

Csak becslésekre szorítkozhatunk annak megítélésében, hogy--az iparosok mellett—hány családnál járult hozzá különböző mértékben a kőfaragása a megélhetéshez. Adatközlőim szerint szinte minden család foglalkozott a kőfaragással, gyakran még a nagy gazdák is.

Az iparos kőfaragók státusza elsősorban modell, elérendő cél volt a többiek számára. *A kőfaragóknak tekintélyük volt: jól kerestek, pénzzel bántak.*{ **Szabó Ferenc 69 éves**}

„A kőfaragók, különösen a bányatulajdonosok—tehetősebb emberek voltak, jobban álltak, mint a kisföldű parasztok.

Egy iparos kőfaragó jövedelme felért 10-15 hold földével. *S jobban tudta forgatni magát, mint egy paraszt ember. Ha valakinek választani kellett, hogy leányát paraszt emberhez, vagy iparos emberhez adja, akkor biztos a kőfaragót választotta.* „{**Bene István. 70 éves.**}

Különböző mértékben ugyan, de a családok zöme érintett volt a kőmunkákban. *„Volt, hogy este százan is jöttünk hazafelé az Ispán-berki bányából, olyan sokan dolgoztak kővel!”*–mondja egy adatközlő. { **Szabó Ferenc 69 éves**}

Állandó megélhetést a kőmunka csupán néhány kőfaragónak jelentett, a lakosság többségénél kiegészítő jövedelemként hasznosult ez a tevékenységi forma.

A kőfaragásból származó jövedelem kettős módon polarizálta a népességet: a legszegényebbek azért kezdtek el követ faragni, hogy kiegészítő jövedelemre tegyenek szert, amelyből vagy kőbányát béreltek, s mindinkább igyekeztek szabadulni a mezőgazdasági munkától, vagy földet vásároltak, s mindinkább a mezőgazdasági munkához kötődve, fokozatosan eloldódtak a kőfaragástól. Ennek a lehetőségeit elsősorban a kőbányák birtoklása, a kő megszerzésének lehetőségei határozták meg.

A kőbánya birtoklása erősen differenciálta a családokat, behatárolta anyagi lehetőségeiket is. A magánbánya megbízható nyersanyagforrás volt a kőfaragó munkához, s jelentősen megnövelte a családok jövedelmét még akkor is, ha a kitermelt követ nem maguk dolgozták fel. Az iparos kőfaragók mellett gazdálkodási modell volt a többek számára az a néhány család is, akik saját földön gazdálkodtak, s bányájukban követ termeltek. Mindenki olyan helyen igyekezett földet venni, ahol esetleg kőbányát is nyithatott.

A legtehetősebbek, a 20-30 holdon gazdálkodók általában nem is bányásztak követ, hanem bérbe adták a

bányát, vagy napszámosokat alkalmaztak, s az általuk kitermelt követ adták el a kőfaragóknak. Volt példa a *részért* való kőfejtésre is: a kibányászott anyagból minden harmadik, vagy negyedik tömb a bánya tulajdonosát illette meg.

A tehetősebbek rendelkeztek fogattal is, s a fuvarért szántásért gyakran kőfaragó munkát kértek cserébe: télen kőfaragással kellett ledolgozni a fuvardíjat. Így egy-egy nagygazda télen összegyűjtötte a sírköveket, amelyeket aztán nyár folyamán értékesített. Kifejezően példázzák ezt adatközlőim szavai: *„A faluban voltak gazdák, akiknek 30 hold földjük is volt, s rajta saját bányával. Napszámosokkal fejtették a követ. A többiek fuvarral, meg minden egyébbel nagyon ki voltak szolgáltatva nekik, ezért igyekezett volna mindenki önálló lenni. Egyszer az egyikük kisegített egy óras fuvarral: egy kivágott fát hozattam haza a szekeren. Mikor visszamentem hozzá, s megkérdeztem, hogy mivel tarozom, akkor azt mondta:--Jól van öcsém! Megcsinálsz nekem egy kiskeresztet helyette! –akárhogy dolgoztam, az másfél-két napi munka volt. Így dolgoztak neki sokan, úgy, hogy tavaszra 100 db keresztje is együtt volt, csak el kellett adnia.”* { Szabó Ferenc, 69 éves. }

Így aztán érthető, hogy a fiatal legények figyelték, hogy melyik eladólány családjának van saját bányája, s igyekeztek oda nősülni, mert ez rendkívül nagy előnyt jelentett számukra a további életük során.

A kőfaragók többsége maga bányászta a követ; az iparosok tanulójuk, segédjük segítségével. Csupán a tehetősebbek alkalmaztak egy-két napszámost. Ez utóbbiak nem voltak faragók, csupán a bányászáshoz és a kő hasításához értettek.

E néhány kőbányászton kívül nem volt olyan a faluban, aki csak termelte volna a követ, s ne faragott volna: a kőbányászás és a faragás általában nem különült el egymástól, ugyanazon tevékenység két munkafázisát jelentették. A faragással jobban is lehetett keresni, mint a

fejtéssel, már csak azért sem végezték szívesen csak a bányabeli munkát. A két munka persze szorosan összefonódott: *„Nem lehetett jó kőfaragó, aki a bányászáshoz nem értett, de jó bányász sem lehetett, aki nem tudta, hogy mi van a kőben. A kőfaragónak már a hegyben ismernie kellett a követ, mikor ránézett, már akkor tudnia kellett, mi lehet belőle. „{ Víg Sándor. 80 éves. }*

A fiatal legények többségét szegénysége indította el a kőfaragó tevékenység felé. A kőfaragók jól kerestek, munkájuk megbecsült volt, s könnyebb megélhetést jelentett—a nehéz fizikai igénybevétel ellenére—a paraszti munkánál. Induláskor sokan csak időszakosan foglalkoztak kővel: tavasztól-őszig summásnak jártak az Alföld, vagy Dunántúl uradalmaiba, s csak ősztől-tavaszig jártak *követ szedni*, illetve akkor faragtak. Még az önállóvá vált kisebb faragók közül is többen elmentek nyáron néhány hétre aratni, hogy a kenyérnek valót megszerezzenek. Pár hetet kaszáltak, addig szüneteltették a faragó munkát. Évtizedes gyakorlat és kialakult piackörzet kellett ahhoz az 1920-30-as években, hogy valaki kőmunkából megéljen, s függetleníse magát a summás munkáktól.

A fentebb említett periodicitás általában is jellemezte a kőmunkát: általában novembertől-tavaszig folyt a kő kitermelése, s tavasztól *mindenszentekig* tartott a faragás és értékesítési szezonja. Csak a több embert foglalkoztató műhelyek voltak képesek a párhuzamos munkavégzésre.

Az elmúlt három évtizedben a kőfaragó munka a sárga vas kisiparosok tevékenységére szorult vissza, korábban azonban lényegesen differenciáltabb tevékenységi formákat jelentett. Nem egy „paraszt” kőfaragónak nagyobb tekintélye volt munkája révén, mint némelyik” kontár,, iparosnak. Csak az ügyesség, a kővel való bánni tudás, bár később az iparengedély kiváltásának kötelezettsége egyre nagyobb

hátrányba hozta az iparral nem rendelkezőket. A falu lakossága azonban megbecsülte az ügyes kezű iparosokat.

A kőfaragás nagyon kemény fizikai munka volt, s igénybe vette az embert, de ha valaki becsületesen dolgozott, akkor sokkal jobban meglehetett ezen a vidéken élni belőle, mint bármelyik más foglalkozásból. Éppen úgy, mint ma. Tekintélyt szerezhetett vele valaki, ha szép munkát adott ki a keze alól. De sokat kellett azért dolgozni, hogy a faluban parasztok előtt tekintélyt szerezzen az ember. Ezt csak kemény munkával lehetett kivívni, hiába volt valaki ügyes kezű, ha iszákos volt, s a szavának nem felelt, akkor semmire sem becsülték az emberek.

Azt tartják, hogy aki „egyszer belekóstol a kőfaragó munkába, az nem is tudja abbahagyni, amíg a koporsószeget le nem ütik”. Jó kőfaragónak születni kell! Átlagos kőfaragó lehet akárki, lehet iparos is, de az csak laza munkát tud! Az igazi kőfaragó ritkán születik. A parasztnak jók voltak a kontárok kövei is, de a kövesdi meg az egri temetőben már nem. Ráfartak például egy parasztot a szoborra, de olyan bajusza volt, akár egy magyar ökör szarva! Aki rátermett volt, az, hamar kiemelkedett a többi közül. Ezek jobb munkát is meg tudtak csinálni, a többi meg maradt az egyszerű munkánál. –mondja Szalóki János, akit a kőfaragók többsége a legügyesebb kezűnek tart, noha nem „tanulta” a mesterséget.

A faragás tudománya általában apáról-fiúra szállt, az iparosok egy része is apja műhelyében tanulta a mesterséget.

A fiúk gyerekkoruktól ismerkedtek ezzel a munkával, legtöbben ebben nőttek fel. Ahogy 80 éves Víg Sándor mondja: „*Én tán még a kő között is születtem! Már a nagyapám nagyapja is kőfaragó volt: apáról-fiúra szállt a mesterség*”

Többen egri mesterek műhelyeiben ismerkedtek meg a szakmával. A mai legidősebb kőfaragó generáció { Kienle,

Ivánszky, Manglitz, Minárovits, és Krizsán } inasa-segédje volt.

A kőfaragó-mesterség a paraszt fiúk számára is nagy vonzást jelentett szabadabb tevékenységi formáival, lehetőségeivel. „Apámnak volt 12 hold földje, én mégis kőfaragó lettem. A szomszédokban lakott egy kőfaragó, én ott lestem el, hogyan lehet megélni ebből a mesterségből: kedvet kaptam, kitanultam a mesterséget. Apám jól elvert, meg kitagadott. De én rendesen megéltem a kőfaragásból. „**Bene István. 70 éves.** }

„A fiút annak idején gyengének találtuk, nem adtuk kőfaragónak, fodrász lett belőle. De az unokám, a lányunk fia, az kitanulta a kőfaragást, s ma is kőfaragóként dolgozik. Aztán a fiam is egyet gondolt, s ő is ki váltotta az ipart. **{Szabó Ferencné. 68 éves}**

Kőfaragó családok

Több család van a faluban, ahol a kőfaragó-mesterség generációkon átöröklődött, s valamilyen magas szinten folytatták ezt a tevékenységet. Valóságos kőfaragó „dinasztiák „ezek, amelyek nagyban befolyásolták a település egész hagyományát. Az egyik legrégebbinek tartott familia a **Bauer**. A családi, de a falubeliek hagyománya szerint Németországból vagy Olaszországból kerültek a Bükkaljára. Már kőfaragóként kerülhettek ide.

A 72 éves Bauer Lajos büszkén említi, hogy amikor az egri főszékesegyház csigás kapiterjeit javították, akkor azokba bevésve találta a Bauer nevet, s ő ezt határozott rokonságnak véli a készítővel.

Bár a források hiányában nem tudjuk ezt a kapcsolatot pontosan nyomon követni, meg kell jegyezni, hogy nem kizárt ez a rokonság. A XIX század középső harmadában Egerben két Bauer kőszobrász is dolgozott: **Bauer György és Bauer Ignác**. Ez utóbbi a neves **Casagrande**

egyik szobrász tanítványa volt, aki számos jeles munkát a főszékesegyházat díszítő alkotások közül, 1838-1848 között. Tekintettel arra, hogy a XVIII. század középső harmadától Egerben valóban nagy számú osztrák, német, cseh területről érkező művész—velük bizonyára számos kisebb jelentőségű mester telepedett le, { **Dercsényi Dezső—Voit Pál szerk. : Heves megye műemlékei. I. Budapest, 1969. 161. skk. Vö. még: Mesterek adattára. I. kötet 311. }**

nem tartjuk valószínűtlennek hogy ezek egy része, a nagyobb munkálatok befejezése után, a környező településekre tehetette át működési helyét. Különösen vonatkozhatott ez olyan falvakra, amelyek –Szomolyához hasonlóan—káptalan birtokok voltak.

A falu 1865 évi telekkönyvében a Bauer név még nem szerepel. {**BmÁL. Tagosítási iratok. Szomolya község telekkönyve-1865.**

Külön vizsgálatot igényelne a család eredetének, letelepedésének kérdése, ám jelen esetben ez nem volt vizsgálatunk tárgya. Ma a legifjabb Bauer{ Bauer László }is kőfaragóként dolgozik a faluban, bár elsősorban műköből készít síremlékeket. A Bauerek mindig is elsősorban sírkőfaragók voltak, akik távolabbi tájakra is dolgoztak: egészen a Jászságig elfuvarozták kőkeresztjeiket.

Ugyancsak nevezetes kőfaragó familia a **Vigeké**. {a Vig család név, hasonlóan az alább említendő **Szalókihoz**, rendkívül gyakori volt Szomolyán a XIX. Században. {**Szomolya község telekkönyve-1865.**

A 84 éves Szalóki János úgy tudja, hogy a hagyomány szerint ebből a családból származott a falu első kőfaragója—**Víg Mihály**—a XIX. század közepén. {az 1860-as évben valóban volt Víg Mihály nevű lakója a falunak, de forrásaink nem jelzik foglalkozását. {**Szomolya község telekkönyve 1865. }**

Századunk folyamán három Vig tevékenységét tudjuk nyomon követni. Vig Alajos mintakönyvet hagyott ránk, amelyből lényegében megítélhessük működési területét.

Faragó volt **Vig László** is, s ma is dolgozik **Vig Sándor**, aki a falubeliek szerint a legjobb, legmegbízhatóbb mester volt. Egerben tanult a Maglitz műhelyében, felszabadulása után ugyanott dolgozott. A műhely csődbejutása után—az üzlettel együtt—öt is átvette Kienle vállalkozása. 1940-ben lett önálló iparos. Ezekben az években nyaranta még *első kaszásként* kereste a kenyerét. Az 1950-es évektől már csak kőmunkákból él.

Az 1940-es években három bányát is bérelt a faluban. Önállóvá válása után több segéddel is dolgozott. Nagytőmegben szállított Egerbe különböző épületekhez faragott ablakpárkányokat, ablak vendeket, álló vendeket, vezéreket, oszlopokat.

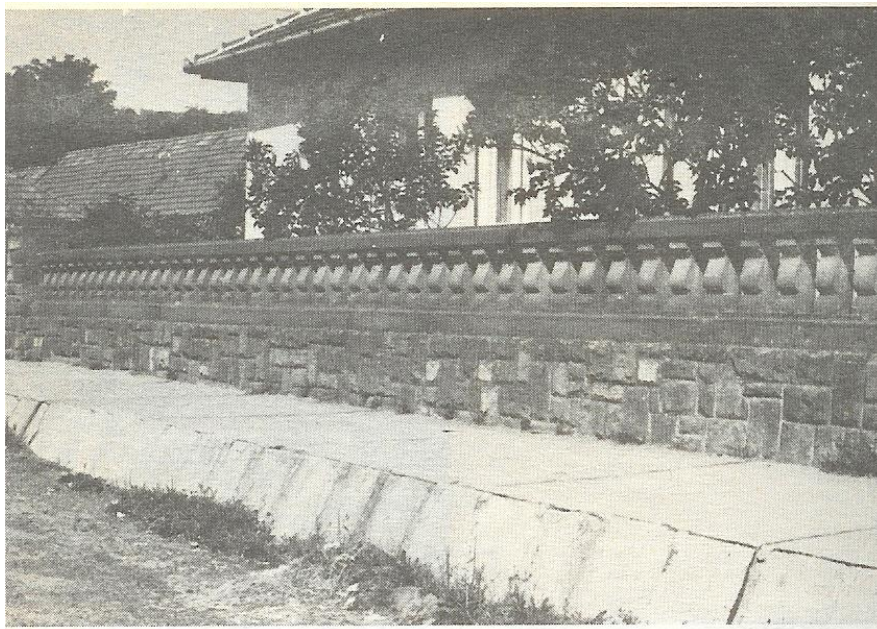
Sok kőfaragó munkát végzett a líceum és a székesegyház, valamint több lakóház felújításán. Huszonheten dolgoztak műhelyében, amikor a hortobágyi kilenclyukú híd felújításához felvállalta a kőmunkákat:

20 vagonnyi követ—hullámtörők, takarók—szállított oda.

{ A családi hagyomány szerint a Vigek ősei készítették a híd első változatát, illetve ők faragták az első kőanyagot is.

{A kilenclyukú híd—a korábbi fahidak után—1827-1833 között épült fel kőből.

Arra vonatkozóan, hogy az építéshez és a későbbi felújításhoz honnan szerezték be a követ, nem áll rendelkezésemre megbízható adat. Vö : Sápi Lajos: Műemlékek Hajdú-Bihar megyében. Szöllősi Gyula {szerk. } : Hajdú-Bihar műemlékei, irodalmi emlékhelyei, népművészete. Debrecen, 1972. 143.

A községháza kőkerítése

Keze nyomát őrzi Szomolya középpontjában a községháza előtt végighúzódó kőkerítés szép baluszter sora is. {A későbbiekben a községháza ablakainak és ajtóinak a felújítását Kovács{Kukk}József asztalos mester végezte}

Tevékenysége jelentős részét a sírkőfaragás jelentette, köveit Tisza mentén és a Jászságban árusította.

Híres kőfaragó család volt a *Szalóki* is. **Szalóki István** műhelyében többen tanulták a faragást a helybeliek közül. Maga több kitüntetést kapott faragó teljesítménye elismeréseként, például a turulmadárért. Ő faragta a mezőkövesdi útmentén álló háromablakos, sajnos ma már csonka feszületet.

Szalóki József munkájáról keveset tudunk. A Déllői patakhíd{ Noszvaj felől érkezve a második kőhíd a Kánya patakon. }1928-ban készítette.

Neves tagja volt családjának **Szalóki Márton**, aki nem volt tanult kőfaragó, nem is élt kőmunkákból, viszont—elsősorban saját kedvtelésére—mindent meg tudott faragni belőle, amit elképzelt. Élete végén megvakult, s a faluban és környékén „vak szobrász”-ként emlegetik. Sajátos alkotásai—nézetem szerint—a *naiv művészet* kategóriájába sorolják. Érdekes emlékei munkásságának a kőből faragott oroszlánok, amelyek egykor a pincéje bejáratát díszítették, ma az utcai kapu két oldalán helyezkednek el *Kóris Kálmán* 1907-ben készült felvétele révén magát a kőfaragót is megismerhetjük, a szülei számára faragott sírköve mellett, a régi szomolyai temetőben

E sírkő faragása is jelzi, hogy Szalóki Mártonnak különös érzéke lehetett a figurális faragásokhoz, s tevékenysége sajátos vonulata a kőfaragó hagyománynak. Különösen tükrözi ezt félbe maradt munkája, egy pirosas színű kőlap bibliai jeleneteket ábrázoló faragvány-sora, s amely teljesen egyedülállónak tűnik a hazai népi kőfaragás emlékei között.

Monumentális munkája Szabó Mártonnak a pincéje külső falán látható relief-sor, amelyet az időjárás csaknem teljesen erodált, ám hála *Vincze István és Bakó Ferenc* fényképfelvételeinek—lényegében egészében ismerünk.

A riolittufába faragott, több egységből álló, sokalakos kompozíció, bibliai jeleneteket, történeti képeket és naiv zsáner képeket, tartalmaz.

Emlékezet szerint egykor valamennyi kompozícióhoz szöveg is társult: bibliai idézetek, valamint az életet és a bort dicsőítő sorok. A faragványok 1920-ban készültek, kb. 5 év munkájának az eredményei. {Kár, hogy korábban nem gondoskodtak védelmükről!}

A pincelejárat baloldalán található az első jelenet, amelyen lovas { huszár } figura, kezében szűrő fegyverrel fordul hátra lóháton, s ledöfi a mögötte levő gyalogos alakot, aki megpróbálja őt lerántani a lóról. A mellette levő kép egy férfialakot ábrázol, vállán hordóval, s a hordóból ördög dugja ki a fejét.

A picelejárat mellett férfi csapatot látunk, akik Bocskai sapka-szerű fejrevalót viselnek. A pince melletti, kis udvarszerű térség falán bibliai jelenet a fő motívum: Krisztus Pilátus előtt. Pilátus ülő alak, jogart tart kezében, mellette lándzsás katona figurája, felettük angyalok a kompozíció közepén nagy méretű kereszt látható, rajta felirat: EL NE HAGYJ.

A kereszt egyik oldalán síró asszonyok, a kompozíció szélén kehely és emberalak, akihez angyal száll le az égből. E térség falának szélső jelenete magyar királyt ábrázol lóháton, egyik kezében gyeplőszár, a másikban kard.

Bakó Ferenc: Egri boros pincék. Eger, 1961. 100. Hírt adott a faragott pincékről a megyei sajtó is: Faragott boros pincék a dél-borsodi községekben. Észak-Magyarország 1962. szeptember 20. 3.

Felismerhetők Szalóki Márton faragványain sajátos, sárkányszerű állatfigurák { 24 kép } sárkány alakok és kerub-szerű lények { 25 kép }. Egyik kompozíción angyal alak, fölötté felirat: üdvözlégy Mária; mellette: MÉRSÉGLET

Szalóki Márton, a szülei részére faragott síremléssel. 1905.

Szalóki Márton reliefjei pincéjében. 1930 körül.

VEZESSE TETEIDET { sic ! }s rajtuk kívül több, ma már nehezen megfejthető kompozíció és felirat { 26-28 képek }

Két kis fülkét is faragott Szalóki Márton, egyikben apró oltárral, Krisztus és Mária alakjával { 29 kép }. A másikban kőből faragott apró ággyal. Élete utolsó éveiben a világtól visszavonultan, itt élt.

Munkáira erőteljesen rányomta bélyegét mélységes vallásossága. Élete, tevékenysége feltétlenül külön tanulmányt érdemelne. Bár alkotásai többségének „előképe „fellelhető, egy-két zsáner-motívuma, s szerkesztése feltétlenül a kreativitás jegyeit hordozzák, amelyek alapján Szalóki Mártont a naiv művészet sajátos képviselőjének tartom. {Ezúton köszönöm meg Dr Végvári Lajos tanácsait }

Hiányos riport Szalóki Márton relief soráról, egy korabeli azonosíthatatlan című lapból:{ 1937-1938 körül. }

„.....*faragott ki a sziklából egy vak földműves:*

Gömbösfalva, szeptember.

Esztenedeje még Szomolyának hívták ezt a kis falut, mely egyetlen hosszú házsorával csendesen és szelíden fekszik a Bükk-hegység déli nyúlványának lankás oldalán. A lexikon csak ennyit tud róla:

„Kisközség Borsod vármegye mezőkövesdi járásában, 2204 lakossal. Vasútállomás: Mezőkövesd, utolsó távíró és utolsó posta: Bogács. „

Nincs még tehát benne, a lexikonban Gömbösfalva páratlan nevezetessége mely abban áll, hogy a falu mellett égbenező hegy fél oldalának hatalmas kőszikláit primitív szerszámokkal, őserőt sugárzó domborművekké véste-faragta ki másfél évtized szüntelen kemény munkájával egy öreg földműves, Szalóki Márton, aki a háború utáni {I világháború} első tél éjszakáján zsúp { szalma }fedeles kisházában megálmodta, hogy ő erre hivatott....

Két órát kocsizunk Mezőkövesdről hegyes-völgyes, keskeny szalagúton, míg végre nagy nehezen elérjük a falut. A községházán Dr Magyar János jegyző úrtól megkapjuk a közelebbi útbaigazítást. Egy fiatal legényt is felültet az útra mellénk kalauznak. Néhány perc múlva megáll velünk a kocsi a Szent István utca 100 számú ház előtt. Itt laknak Szalókiék.

A meredek úton bukdácsolunk fölfelé az Isten-lát hegyre. Régebben nem volt neve ennek a hegynek. A 77 éves vak szobrász nevezte el így, akit mögöttünk vezet fölfelé menyé és egyetlen gyermeke Aladár. A fiatalasszony karjáról pár hónapos unoka nézi nagy fekete szemekkel a világot.

A hegyoldalon most érik a hamvas szilva. Eső szemerkél. A fák ágain hideg ezüst szemeket hintáztat a szél.....Egyszerre csak a fák közül elénk tárul a csoda és ámulattal torpanunk meg, mint az aranyrögbe botlott kincskereső. Sziklából hasított két egyforma oszlop áll előttünk, egy-egy pompás kidolgozású kőoroszlánnal a tetején. A két oszlop között nyitott tetejű, tágas csarnok bejárata van. Szemközt és két oldalt meredek sziklafalak, melyeket ihletett műgonddal alkotott, méteres reliefek sokasága borít. Bibliai és történelmi jelenetek, férfi és női portrék, mulató emberek, állat szobrok egymás mellett, fölött és alatt, kedves összevisszaságban. Valóságos élet, kővé faragott elevenység mindegyik. Tágra feledkezett szemünk csudalátó tekintete megbűvölten ugrál egyik alkotásról a másikra. Zseniális elképzelések, merész messzeségeit járta be különös fantáziájával és véste sziklába favágó baltájával, törött bajonettjével ez a két elemis, vak földműves, aki közben utolér bennünket övéivel és látás nélkül is minden tenyérnyi helyet jól ismerve, botjával mutogatva magyaráz:

–Ott egy honvéd és asszonyok imádkoznak a keresztnél. Az a lovas Szent Márton, amikor a koldussal találkozik. Mellette a részeg ember a hordóval. A hordóból kilátszik az ördög, és azt mondja: „ Utálom”. Már mint, hogy a részeg embert, mert az nem kell az ördögnek sem. Amaz egy rohanó medve. Amott Hungária, Magyarország védőasszonya.

Individuals, representatives,

[illegible][illegible]

— On the basis of the above

1 305 MILLER RD

2287-1-3623-014

5. **What is the purpose of the study?**

1937-38 körül megjelent riport Szalóki Mártonról és munkáiról

Odébb a sziklaajtó mellett Rákóczi lovas szobra. A tanult emberek szerint ez a legelső Rákóczi-szobor Magyarországon.

Az ott, a hét mulató emberrel, pinceavatás szüret után. Felettük Jézus Krisztus, mikor az áldozás szertartását mutatja be az embereknek. Mellette angyalok muzsikálnak. Ott szemben az a két fej én vagyok a feleségemmel, aki már meghalt. Én 61 éves voltam, ő 60. azért van ott az a két szám.

Mellettünk a fiam, mikor katona volt. Az ajtó mellett, amarról, megint én vagyok, katonakoromban. Akkor, 1881-ben Pesten is jártam egy napig. Nem néztem meg, csak a szobrokat.....

Járunk-kelünk megejtett lélekkel az elvarázsolt hegyoldalon. Mikor jobban körülnézünk, újabb meglepetés ér bennünket. Mind három sziklafalból az antik stílus tökéletességével megmunkált bejáratú folyosó nyílik a hegy belsejébe. Két folyosó szintén szoborcsarnok, a harmadik az Istenlát-hegyi templom. Miniatűr, díszes oltár, körös-körül miniatűr szent szobrok. Az oltár egyikoldalán a halálos sebbel földre roskadó Petőfi szobra.

Ez az alagút, a „ templom ” volt Szalóki Márton utolsó munkája. Két teljes esztendeig éjjel-nappal itt lakott az alagútban és gyertyavilág mellett dolgozott. Nagyon.....”

{Szerk. }

Mindmáig egyik legérdekesebb alakja a falunak **Szalóki János**, aki 84 évével a legöregebb kőfaragó. A falubeli mesterek szerint neki van a legügyesebb keze, noha nem volt tanult mester. „Olyan keze volt, hogy amit bárhol meglátott, azt rögtön kőbe tudta faragni: akár egy virágot, akár egyebet”. **{ Vig Sándor 80 éves }**.

„Vagyontalan hadiárva voltam. Aztán sikerült venni 4 hold földet. Azon dolgoztam, ha sürgetőbb földműves munka nem volt, de a kis földem nem adott elég munkát. A szabadidőben meg egész télen faragtam: a többi mesternek

segítettem be, főleg részletek faragásával, meg betűvéséssel. A sógorom volt a kőfaragó { **Szalóki Imre** }, aki jól faragott, de csak egyszerűbb munkát végzett. Én tőle lestem el a dolgokat. Főleg betűket véstem, mindig más kőfaragó műhelyében dolgoztam.

Soha nem volt önálló műhelyem, csak egy pankom {munkaasztal} volt azon véstem. Rengeteg betűt bevéstem: még a szentírásban sincs annyi betű, mint amennyit én kőbe véstem! Általában bedolgoztam a többi mesternek. Mikor valami alakot kellett faragni, akkor elmentem a kőfaragóhoz, de a vésnivalót ide hozták az udvaromra.

Fiatal koromban faragtam síkővet is, de később már csak finomabb munkával foglalkoztam.

Régen sokat dolgoztam Egerben: először Manglitznál, aztán egy zsidó mesternél { Mendlovics }. 1929-ben Kienlénél dolgoztam: mindegyiknél főleg betűt véstem”{ **Szalóki János 84 éves** }

Szalóki János faragta a bogácsi temetőben látható nagy kereszt krisztus-alakját, hasonló faragványa található a novaji templom előtt is. Deménden is felállítottak egy keresztjét, s egy nagy Krisztus-alakot faragott a tiszapolgári temetőbe is. Két-két angyalt az ivánkai és az erdőtelki temetőbe is, összesen mintegy 25-30 szobrára emlékszik vissza. { **Répánszky Zoltán: Vulkanai kőzetek felhasználása Mezőkövesd környékén. Matyóföld, 1980. 64.**

Nem sorolhatjuk fel valamennyi jelesebb kőfaragót, pontosabban azokat az iparosokat és paraszt specialistákat, akinek az alkotásait ismerjük, csupán néhányukról teszünk még említést.

Számos szépen faragott, baluszteres { ahogyan helyben mondják: balészteres }kerítést készített **Bajzáth Lukács:** munkái ma is több helyen meghatározói az utcaképnek.

A közelmúltig dolgozott **Lakatos Imre**, aki Egerben Ivánszkyknál tanult, egyebek mellett a kőszobrászat alapjait is. Faragott Krisztus-reliefje a szomolyai kőfaragó-

gyűjteményben látható. Az 1950-es évek elején—*Szalóki István* korábbi munkáját lemásolva—*Vendel*-szobrot faragott, amely a szihalmi út mentén állt.

Lakatos Imre az általa faragott Szent Vendel szoborral

Ma is dolgozik **Szabó Ferenc**, aki 1934-ben szabadult fel. Kezdetben apósa iparendélyére, 1942-től önállóan tevékenykedett. Dolgozott a termelőszövetkezet által használt kőbányában is, de főleg sírköveket faragott.

Ezeket Tiszapolgár környékén és a Tarna-völgy falvaiban értékesített. Tudunk számos egyéb alkotásáról is: a sajóbesenyői temetőben 4 méter 70 cm magas kőkeresztet állított, s út menti keresztet faragott a jászkiséri határba is.

Ő készítette az andornaktályai templom két nagy „kővázáját” is.

Szabó György főleg a miskolci és pesti kőfaragóműhelyekben dolgozott, de vannak helyben is sírkövei. Többen emlegetik még **Gyenes József**, **Kovács Gábor**, **Kovács Bertalan**, **Csorba István** és **Farkas Imre** tevékenységét: közülük kerültek ki a leghíresebb pince és barlang-lakásfaragók is. Ma is tevékenykedik **Murányi József**, aki elsősorban pince és kútfaragással foglalkozik.

Bár a kőfaragók nagyobb része szignálta alkotásait, mégis nagyon nehéz azok azonosítása. { A sírkövekre és út menti keresztetekre elől vagy oldalt vésték rá a lábazatra a nevüket. } a kőfaragók--akár iparosok, akár kőfaragók voltak—nem tartották pontosan számon készítményeiket, legfeljebb egy-két, számukra is fontos, emlékezetes „alkotásra” emlékeznek vissza. Így ezek a munkák valójában mégis „névtelenek”; a keresztetek, szobrok épen úgy, mint a sírkövek, vagy az épületelemek. Akkor is így van ez, ha egymás munkáit jól felismerték, tudták egymás „keze nyomát”.

A kőmunkát végzők nem voltak egyforma kvalitásúak: az egyik jobban értette, a másik kevésbé. Kialakult közöttük egy sajátos értékrend, amelyikben alig kapott szerepet az, hogy valaki „hivatásos” iparos, vagy sem.

A legjobb kőfaragók is Szalóki Jánossal végeztették el a legfinomabb munkákat, amiben persze az anyagiak is szerepet kaptak: ők addig fontosabb, jövedelmezőbb feladatokat végeztek el, amíg a betűvésnök, vagy az apróbb részletek megfaragója sok időt töltött a részfeladattal. Az említett értékrend azonban elsősorban belső viszonylás volt; -a piacért folyó harc, a piacterület volt az elsődleges, melynek során az ügyesebb, a jó üzleti érzékkel rendelkező megelőzhetett jobb kőfaragót is. Önmagukban azonban tisztelték a legjobbakat, ahogyan minden mesterségben tisztelet övezi a legjobb munkák készítőit.

Kevesen voltak olyanok, akik a szomolyai kőfaragók között, akik eljutottak a kőszobrászatig, az alakok megfaragásáig. A legjobbak valóban könnyen beleképzeltek a formákat a kőbe. *„Ha az ember egy rózsát farag a kőbe, már azt is előre elképzei, hogy alakul majd ki. De mi nem voltunk szobrászok. A szobrász az, aki új formát talál ki, a kőszobrász pedig az, aki ezekről a mintákról másolatokat tud faragni. „ { Lakatos Imre 72 éves. }*

Szalóki János erről így beszél: *„Újat én nem igen találtam ki, mindig csak a régi mintákat faragtam újra. A Krisztus faragást nem tanultam senkitől, csak a kőfaragó mesterséget tudtam jól. Nem voltam szobrász, csak a szobrászok által készített mintáról faragtam. Csak vinkli, körző és collstok szolgált a másoláshoz. „*

Az 1950-es években már pontozó gépeket használtak a szobormásolások készítéséhez.

Vig Sándor így beszél a szobor faragásról: *„ Amit mi csinálunk az csak egy giccs. Nagyon messze vagyunk mi a valóságtól, a művészi munkától. Nem tudjuk a hasonlóságot úgy megadni, mint egy művész. Ha egy művész valamit megcsinált, azt én utána már meg tudtam faragni. „*

A fenti adatok jelzik, hogy a szomolyai—s az egész bükkaljai —kőfaragás a paraszti háziiparból kifejlődve magában hordozza a provinciális művészet számos megnyilatkozását is. Mindez azonban—az „alkotók” és a megrendelők révén—szervesen beépül az itt élő népesség életmódjába, ízlésvilágába, s ha nem is mutatható ki közvetlen kapcsolatot a művészettel, mégis azzal párhuzamos vonulatot alkot. A faragók a „tanult” és az „öszönös” szférái között mozognak, bár tevékenységükben az előbbi a meghatározó.

Kevés új motívumot teremt tevékenységük, ám az egyes elemek szerkesztése, komponálása gyakran mégis egyéni, s vitathatatlan, hogy működésük egészében nem vonatkoztatható el a Bükkalja tradicionális kultúrájától. Formakincsük azonban tág, nem lokális. Ezért van, hogy munkáik elsősorban bibliai, illetve egyházi vonatkozások révén, könnyen befogadást nyernek a távolabbi területeken is { Az is tény persze, hogy ez a műfaj másutt is független utakat járt a lokális ízlésvilágot tükröző művészettől, leszámítva a vallások irányító, determináló szerepét. }

A formák kialakulásában és terjedésében nagy szerepet kaptak a *mintakönyvek*, amelyek lényegében hasonlóvá formálták a magyarországi népi kőfaragás különböző vonulatainak termékeit. Mindezen problémák azonban—kellő előmunkálatok hiányában—aligha oldhatók meg egy falu, vagy egy kistáj kőfaragó hagyományainak feltárásával.

Szomolyaiak más vidékek kőbányáiban

„A faluban sokan végeztek kőmunkát, de többen kényszerültek el más vidékekre is dolgozni. Mind az iparosok, mind a kővel bánni tudó paraszt emberek közül többen vállaltak alkalmanként munkát más vidékeken is. A kőfaragó

segédek közül többen dolgoztak Egerben, Budapesten és Miskolcon, részt vettek templomi, műemléki felújításokban is.

A II világháború után többen jártak el a fővárosba is dolgozni: egyebek között a Mátyás-templom, valamint több középület felújításánál végeztek kőfaragó munkát, s tevékenykedtek nagyobb kőfaragóműhelyekben is.

Toboroztak szomolyaiakat kőbányákhoz is. Így mentek el többen a Ság-hegyre, útburkolat követ faragni, s tevékenykedtek a Tokaj-hegyaljai kőbányákban is. Az 1940-es évek elején néhányan a Munkács-környéki kőbányákban is fejtettek követ. {„Szalóki János 84 éves. }

Magán gyűjteményből—{Viga Gyula: Kőmunkák egy Bükk-aljai faluban. 13-37. oldalak }

Összegzés:

A kőfaragás, mint a gazdasági stratégia része

„A jelen tanulmány—a Bükk-alja kőkultúráját feltáró monografikus kutatás részeként-egy település, Szomolya kőfaragó-hagyományait tárja fel, elsősorban néprajzi módszerekkel, a recens adatokat elemezve. A vizsgálat eredményei—mivel a tanulmány minden kisebb kérdéskörnél igyekezett az összegezés feladatát—röviden a következőkben foglalhatók össze.

1. A Bükk-alja településein—a táj közettani felépítése következményeként—jelentős hagyománya van a népi kőtechnikának. Úgy vélem, hogy ez a tevékenységi forma az itt élő népesség tradicionális kultúrája specifikumaként értelmezhető. Ezt jelzi az is, hogy a Bükk-alja falvaiban a kőépítkezésnek lényegében egységes övezete alakult ki, ahol a századfordulón a lakóházaknak több mint 90 %-a kőből épült, s bizonyára más területeknél korábbi hagyományokkal rendelkezik az itteni kőépítészet. A terület kőépítészete kompakt és homogén egységet alkot, ezért némiképp másként kell értelmezni itt az építőkö használatát,

mint más területeken. Itt nem szükségképpen jelzett vagyoni-társadalmi különbséget, hanem ez volt a legkönnyebben elérhető és legolcsóbban megszerezhető építőanyag valamennyi társadalmi réteg számára.

Különbségként itt talán a barlanglakások és a fennálló falú házak birtoklása jelentkezik, bár ez sem szükségképpen a vagyoni helyzet eltérő állapotából, hanem inkább a foglalkozási struktúra differenciáltságából adódik.

Itt találhatók legnagyobb tömegben és összefüggő rendben a barlanglakások is. A kőmunkák-a jól faragható kőzet révén-tradicionális kultúra sajátos vonulatát alkotják.

2. a kőtechnikát a táji adottságokhoz való kulturális alkalmazkodás jellemző formájának tartom, melynek révén-határukban faragható kővel rendelkező-falvaink egy-egy apró láncszemként kapcsolódtak be a táji munkamegosztás történeti rendszerébe. Bár történelmi adatokkal egyelőre nem tudom igazolni, úgy véle, hogy falvaink-így Szomolya-esetében az Árpád-kori megtelepülés óta kontinuusnak kell tartanunk a kőtechnika alkalmazását, a tevékenységi formák között elfoglalt helyét.

3. A kőmunkát végzőknek csak kisebb része iparos, többsége paraszt, akik a mezőgazdasági munkák szünetében folytatják ezt a tevékenységet. A kőmunkák évi ritmusa is a mezőgazdaság, illetve a vegetáció éves rendjéhez igazodott: tavasztól ősziig pedig még az iparral rendelkező kőfaragók többsége is mezőgazdasági munkát végzett; ekkor, mindenszentekig, elsősorban a megfaragott sírkövek értékesítése történt.

Ennek a struktúrának a kialakításában nagy szerepet kapott a területen tapasztalható rendkívüli földéhség, az egészségtelen birtok struktúra, amelyek legtöbb munkást adtak mezőgazdasági idénymunkára az uradalmaknak. Az itt élő populáció—a mezőgazdasággal állandó kapcsolatát megtartva—számos tevékenységi formát folytatott, melyek között a kőmunka is a jövedelemszerzést, a jobb megélhetést

volt hivatva szolgálni. A férfi lakosság zöme értett a kőmunkákhoz; az iparosok inkább csak a II világháború után különültek el a falu társadalmában, elsősorban a síkőves kisipar révén. Ez utóbbi forma a tradicionális kőtechnikában gyökerezik, de valójában nem folytatója, nem továbbvivője annak; nem szerves folytatója a kőfaragó-hagyománynak.

4. „Szomolya a Bükkalján kőfaragó centrum volt, amely szervesen illeszkedett Sirok, Demjén Egerszalók, Bogács, Novaj, Sály településekből álló kőfaragó övezethez, s amely a nyugati irányban is tovább húzódott a Mátra-alján. „**{Bakó Ferenc: Parasztházak és-udvarok a Bükk-alján. Budapest, 1978. 65. }**

Úgy vélem, hogy az említett központok egyik általános vonásaként értelmezhető az egri kőfaragó-hagyománnyal való kapcsolatuk, az egri mesterség irányában való kisugárzása, valamint nyersanyaguk, munkaerejük, s—kisebb részben ugyan—termékeik beépülése Eger vonzásába. {A további vizsgálatok révén bizonyára kimutatható lenne a munkamegosztás is Eger és a kisebb központok vonatkozásában. }

E terület kőfaragó kultúrája lényegében egységes vonulatát alkotja a magyarországi kézművesipari technikának. Véleményem szerint Szomolya nagyobb volumenű kőbányászatának kezdete—hasonlóan a vidék többi bányájához—a barokk Eger nagy építkezéseivel hozható kapcsolatba, s nem zárható ki XIX század során közvetlen kapcsolat a mesterek vonatkozásában sem {Bauerek}.

5. Megítélésem szerint a paraszti kőfaragó-tevékenység a sajátos háttériparát jelentette a nagy kőfaragó központoknak, s e vonatkozásban számos összekötő szállal kell számolnunk a magas művészet” és a „provinciális művészet” között. Csakhogy jelen esetben az „alkotók” többsége paraszt, nem „hivatásos, gyakran nem is iparos, s bár produktumaik többsége elsősorban másolata, utánzása a magas művészet, —elsősorban a barokk, késő barokk szobrászat-vidékes

vonulatának, illetve azok alkotásainak, némelyiküknél megfigyelhető a kreativitás jegye.

Ez egyfelől a naiv művészet területére utalja vizsgálódásunkat, kutatásunk tárgyát, de felveti azt a kérdést is, hogy vannak-e, lehetnek-e a kőtechnikának népművészeti vonatkozásai?

Bizonyára igen, csak hogy az eddigi kutatások a kőfaragást elsősorban iparosok tevékenységéhez kapcsolták, s ebből következően a vizsgálatát a provinciális művészet kategóriájába utalták és elsősorban polgári vonatkozásait, bennük a városi hatásokat keresték.

Meggyőződésem, hogy a kőtechnika több évszázados hagyománnyal bír a parasztság kezén is, az arra lehetőséget adó régiókban a megtelepedés óta része a falusi tradicionális kultúrának, bár használata az egyház, világi kultúra számos meghatározó területén egyetemesnek mondható, a tágabb aspektusú vizsgálatok bizonyára rámutatnak majd a népművészeti vonatkozásaira is. S bizonyára nemcsak a legprimitívabb, a változtatás, alakítás nélkül használt anyag esetében. Ennek a vizsgálatnak persze alapvető nehézsége, hogy a ránk maradt tárgyak, s azok formái, az egész emléktárhely zöme egyházi, városi, illetve polgári formák birtokában került át a parasztsághoz, s mivel többségük—lazábban-szorosabban—a kultuszhoz kapcsolódott, díszítményeik sem idomultak a paraszti ízléshez, legfeljebb az egyszerűsödés révén {sírkövek, út menti keresztek lakóházak faragványai}.

Úgy tűnik, hogy a kő egyébként sem adott lehetőséget olyan lokális lehetőségek variánsának, mint a jól és könnyen faragható fa: „hagyomány-őrzőbb”, „fomaőrzőbb” anyag annál, s egyetemesebbnek tűnik a kőfaragványok formakincsének egésze is. A lehetőség is kevesebbnek tűnik az egyéni kreativitás kibontására. Kivételt jelent ez alól Szalóki Márton kőfaragása, aki viszont saját kedvteléséből faragott, s munkái nem kerültek a paraszti közösség használatába.

6. Szomolya—hasonlóan Bükkalja többi településéhez—az önellátáson túl, jelentős mennyiségű követ szállított az Alföld északi sávjának falvaiba. Különösen az építőkővel és a sírkővel való kereskedelem volt nagy volumenű, de számottevő volt az út menti, illetve temetői keresztek eladása is.

Úgy tűnik, hogy itt ízlésbeli eltérések nem vetődtek fel, s a Tisza-völgyi és a járszági falvak minden további nélkül befogadták a bükkalji falvak sírköveit és keresztjeit. Ez vagy egyszerűen az előzmények hiányával, vagy az előző pontban kifejtettel magyarázható.

Összességében úgy vélem, hogy a kőfaragás paraszti hagyománya—mint a kulturális alkalmazkodás, mint a gazdasági stratégia, mint a háziipar aspektusában—a magyar nyelvterület egész területén számottevő kutatási feladat néprajz tudományunk számára, egyszersmind lehetőség interdiszciplinális vizsgálatok tárgyaként is.

{Magán gyűjteményből---Viga Gyula: Kőmunkák egy Bükk-aljai faluban. 59-62 oldalig. }

„A vulkáni kőzetek felhasználása Mezőkövesd környékén.

A Bükk hegység déli részén kb. 15-20 millió éve, a földtörténeti újkor elején—a miocénben—igen mozgalmas volt a Föld élete.

Süllyedések és emelkedések váltogatták egymást. Az ennek következtében keletkezett törésvonalak mentén heves vulkanizmus, gyönyörködtette „volna az embert, ha élt volna akkor itt.

E kitörés vulkáni hamuból állt, mely vastag rétegben borította be a tengeri üledéket. Fehér színű riolittufa dombokat alkotott, mintegy 300-400 méteres magassággal. Mellette--kisebb arányban—vörhenyes színű dacittufa jelentett még nagyobb tömeget. Ezekre telepedett rá helyenként kiömlési kőzetként a riolit és a dacit. Ezek mintegy sapkaként védik az alattuk lévő, lazább szerkezetű

tufát. Szép látványt nyújtanak ezek a koporsó alakú hegyek, melyeknek északnyugati oldala meredeken emelkedik ki a környezetükből. Ilye például a bükkzsérci Nyomó és a Szomolya melletti Ispánberek.

A kőzetek összetétele miatt, más és más a felhasználási területük. A lazább tufából a házépítéshez faragtak falazó anyagot. Ebbe vágták egykor a barlanglakásokat. Ma inkább borospinceként használják, de még sok egykori barlanglakás ma is lakás célját szolgálja.

{ Tivoldaróc, Szomolya, Cserépváralja, stb. }

A IX-XIII. században méhészkedésre használták az úgynevezett kaptárköveket. A háború előtt ennek kiszitált porát árulták a mezőkövesdi piacon a cserépi asszonyok. „Kőport tessék”-mondták. Jó tisztító anyag volt ez a kormos fazekak tisztításához. De kiemelten kell megemlíteni a déli lejtők-szőlő és gyümölcs termesztését is, mely az elmállott tufa kőzeten alakult ki évszázadok óta.

Példaként **Szomolyán a híres, rövidszárú, fekete cseresznyét**, vagy a daróci szőlőt említhetjük meg.

Más célra használták fel a keményebb riolitot. Vasoxidtól szennyezett vörhenyes kőzet színénél fogva változatosságot jelentett, ezért, mint díszítő anyagot is használták. Házak lábazata, kerítések, kapuk, folyosóoszlopok készültek riolitból. Szemet gyönyörködtető például a szomolyai tanácsháza { községháza }kerítése, mely a kőfaragás művészetét méltán kifejezi. Vig Sándor készítette. Impozáns méretével lenyűgözi az ember figyelmét az ugyanott lévő pártház hatalmas két oszlopa. Érdekessége, hogy egyetlen kőből faragták ki. { Gergely József faragta. Szerk. }

Idesorolhatók a mezőkövesdi 48-as hősök és a szovjet emlékművek, a borsodivánkai világháborús emlékmű, s

számtalan útszéli és temetői kereszt. A kőfaragók nagyobb részt a lakosság igényeinek megfelelően a mindennapi életükkel összekapcsolódó praktikus formák mellett temetői emlékek faragásával is foglalkoztak. Emlékművek százai képviselik e formát szerte a környező községekben, a Tisza mellettiekben egyre gyérülő számmal.

Foglalkozásszerűen sokan éltek ebből a „felvidéki községekben„.

E tanulmányban a Szomolyán élő 79 éves **Szalóki G {Gazsi} János** bácsin keresztül mutatom be a kőfaragók mesterségét:

Élénk tekintetű, friss és szellemileg igen fiatalos gondolkodású. Jól emlékszik gyermekkorára, a falu egykori szokásaira. Unokái diákkorukban ezekről írt tanulmányaikkal pályadíjat is nyertek. Szeretettel beszél egykori munkáiról, emlékezetben egyenként simogatja meg őket. Büszkén sorolja fel, hol vannak munkái a környéken. Polgártól kezdve Tiszafüreden át Hatvanig. Mezőkövesdtől kezdve szinte valamennyi közel községet bejárjuk gondolatban, ahol mint kőfaragónak ott az emléke. Nem volt önálló iparos. Szobrokat, kereszteteket, sírköveket faragott, s a főmunkája a betűfaragás volt.

Jó tanuló volt az elemiben. Különösen jó érzéke volt a helyesíráshoz, aminek mesterségénél nagy hasznát vette. Az akkori katolikus pap ki akarta taníttatni, de édesapja korai halála keresetre utalta. Az egyik rokonánál „leste el a mesterség fogásait” 14 évesen már önállóan faragta a követ, s ezt azután is folytatta, mindig valamely mester mellett.

„Egyre csak faragom a követ, hisz az lett az életem forrása, mindenem.” –mondja bölcs summázatként.

Szülőföldjéhez nagyon ragaszkodott mindig. Szerénysége mutatkozik abban is, hogy nem ment el máshová, pedig, „*hívtak nagyobb helyre is*” –mondja halkan.

Beszélgetés közben kitűnik szép stílusa, mondatszerkesztése, egyszerű fogalmazása, szakmájának

tökéletes ismerete. 50 éves lányától tudom, hogy igen szeret olvasni, ma is sok könyvet vesz ki a községi könyvtárból.

„Kőfaragó munkámra, szobraimra, díszítő elemekre a naturalista stílus a jellemző. „—összegzi 65 éves munkásságát.

„Mivel dolgozott?”—kérdem tőle.

„Vinkli, colstok, fabunkó, vaskalapács, slogvéső, prengvéső volt a szerszámom a simafelület kidolgozásához egy két méteres léccel, stokhómert használtam szemcsézéshez.. Mindenem volta csákány”. De a legfontosabbnak a két szemét tartja, mert a jó szemet nem pótolja semmi. „Obcengolás—síkba nézés nélkül nem ment volna. „

„Nehéz volt e mesterség?

-Igen! Hiszen a bányából lekerült hatalmas, idomtalan, vagy négyszögre faragott kőtömböt mozgatni elég volt! Maga a faragás már nem okozott ilyen nehézséget. Főleg, ha az ispánberki bányából hozták a követ. Ott a kőbányászok termelték és termelik ma is ki. A kőfaragók nem bányásztak.

--Mivel dolgoztak ott?

--Hasítóékkal, nagybunkóval, csákánnyal, újabban fúróval és dinamittal bányásszák ki a követ”.

Nehéz mesterség ez is, hisz a faragásra alkalmas kő 2-3 méter mélyen van.

A bányában is rétegződtek az emberek. A salakolók végezték a segédmunkát, a meddő anyag eltávolítását stb. A bányászok termelték ki a hasznosítható követ. Többnyire idomtalan formában, de sok esetben a kőfaragó igénye szerint már négyszögelték is. Így szállították le a fuvarosok a mesterhez. Szomolyán 7-10 mester dolgozott rendszeresen a háborúelőtti időkben. Kőfaragó családok is alakultak ki, így a Szalókiak, Bauerek. Ma kiemelhetjük pl. Vig Sándort, Csiki Szabó Györgyöt. A Szomolyai kő értékét bizonyítja az

is, hogy a Bauer család éppen a használható kő miatt telepedett le.

Külföldi eredetüket mutatja nevük is. A bányák közösségi tulajdonban voltak, ezeket bérelték a kőfaragók, bányászok.

--Miket készített riolitból?

„—Elsősorban a temetőbe a halottak emlékére készítettem tárgyakat, mindig a megrendelő anyagi helyzetétől függően. Nagyon sok *kis keresztet* csináltam. Sima felületen, kevés dísszel, s csak szöveggel.

110-120 cm-es volt, melyet 1-2 nap alatt megcsináltam. Oszlopos keresztnél a kereszt két oldalán faragott díszként oszlop volt.

Ezt 3-4 nap alatt készítettem el. A nagy kereszt 5-6 nap alatt készült el, ez 160-170 cm magas volt.

Az utóbbi évtizedekben szinte kizárólag betűket véstem tufába. Még héberül is megtanultam írni Egerben, hogy a zsidó temetőkbe készített keresztekre rávéshessem a betűket. Igaz, nem értettem mit írok, de mindig elmondattam a megrendelővel. Így bizonyos szavakból megtanultam ezt is *érteni*. Vigyázni kellett, hogy pontosan *síkba legyen* a kereszt. Sokat obcengoltuk a követ. Ha domborúra sikerült puklisnak mondtuk. Ha homorú volt, holos volt. Ez az ember szégyene volt. Igyekeztük is elkerülni ezt a szégyent”—fogalmazta meg tömören a pontos munka becsületét.

--Sok szobrot is faragott, hallottam a faluban. Hogyan csinálta ezt? {nagy gonddal és türelemmel kezdi el mondani}

„Igényesebb munka volt ez a többinél. Mindig a legkiválóbb résznél—a fülnél és orrnál—kezdtam el a faragást a jól kiválasztott riolitból. Volt egy mintám {szentkép, biblia, szobor a temetőkben stb }amelyről *szemmel vettem le az adatokat, például a méretet, arcvonást, formákat stb.* ezt, mint korábban mondtam, naturalista módon készítettem el. Arra mindig vigyáztam, hogy természetes legyen, s lehetőleg élethű vonások alakuljanak ki. Úgy érzem, ezeket sikerült is igényesen kifaragynom. Valamikor mindezt szemmel csináltuk, az utóbbi időben már egy német

műszer segíti a szobrok, domborművek készítését szemcséző géppel együtt. Ide is betört a technika. „

--Hol van a környéken ilyen szobra?

--Sokfelé! Bogácson a temetőben, Novajon a főtéren, Deménden, Borsodivánkán, de itt Szomolyán is az egri út mentén. Összesen mintegy 25 szobrot faragtam ki életemben.

--Mivel cifrázták a követ?

--Babérlevelet, rózsát, Krisztusfejet faragtunk rá.

Felületét pedig stokhomerrel tettük szebbé. Nézzék meg a mezőkövesdi temetőt, ott nagyon sok ilyen sírkereszt van. Az emberek igénye szabta, meg milyen faragást csináljunk. Korábban az egyszerűbbek voltak a divatosak, sima felülettel, majd egyre díszesebbek lettek a rávéssett domborművekkel. Végezetül megjelentek a gránit és márvány betétek. Ez már nagyon drága volt, kérem. Ezeken is lemérhető a nép jóléte.

--Mi a véleménye a műkőről?

--Tudja minek nevezik ezt a kőfaragók?—kérdez vissza.

„Vályogvetők”, azok kérem, így szoktuk mondani. A lényeg az, hogy a víz ki ne maradjon az anyagból—*húzzák* -- { bosszantják } a műköveseket.

Hogy mennyire általános már a műkő felhasználása, bizonyítja éppen Szomolya esete: a temetőben szinte ez az általános emlékmű, s a házaknál is egyre gyakoribb, pl. az ablakoknál. Lassan lemenőben van a természetes anyagból készített riolit sírkőnek, kerítésnek, lépcsőnek a kora. Átveszi helyét a cement, gránit és a kriptá.

--

„--Gránitba vésem már én is a betűket, nem kőbe...”— s mondattal mintegy áthajlik a jelenbe. Ezzel hagyjuk abba a beszélgetést. Már ki volt készítve a kislemez, kisbalták és kötél. Indult volna a híres kőfaragó ki a Gyűr-hegyre, a szőlőjébe, egy kiöregedett cseresznyefát felapritani.

Szalóki Gazsi János kőfaragó

Jelképes befejezésnek is tekinthetjük ezt, hiszen, mint mondta: „--*Nekem a kőfaragás csak kiegészítő foglalkozásom volt. Nem tanultam, csak ellestem, de nagy szeretettel csináltam mindig. Volt egy kis földem, azt műveltem én elsősorban.* „

Mennünk kell mindkettőnknek. Ő *elballag* a szőlőjébe, én pedig haza. egy „őstehetséggel” beszéltem, aki még sokat tudna mondani a 80 évéről, szülőfalujáról, életéről.

{ Répászký Zoltán: **A vulkáni kőzetek felhasználása Mezőkövesd környékén.** 61-65-ik oldalak. } {Magán gyűjteményből }.

Épületek anyagának összeírása 1910-ben Szomolyán{Fal; fedés }

A lakóházak száma összesen: 267. Ebből: kőből, vagy téglából épített ház: 266. Kő vagy téglalappal sárból: 1.

A tetőfedése: Cserép, pala, bádóg:93.

Zsindely, vagy deszka: 28.

Nád, vagy zsúp: 146.

{Nagy József: **Anyaghasználat a Bükk-alja építő gyakorlatában.** 89-ik oldal. Mezőkövesd városi könyvtár. }

Mária szobor a templom mellett.

CSERESZNYETERMESZTÉS SZOMOLYÁN

„A gyümölcsstermesztés ősidők óta ismeretes ezen a vidéken. Szőlő, szilva, körte, alma, különösen a cseresznye termesztése a leginkább említésre méltó. Nemcsak az ország határán belül, hanem azon kívül is ismerik a faluról elnevezett szomolyai rövidszárú fekete cseresznyét, amely amellett, hogy a keménysége miatt jól bírja szállítást, a zamata is kitűnő.

Próbálták már más vidékeken is e gyümölcsfajta termesztését, azonban minőségben messze elmaradt a falut határoló dombokon termelt cseresznye minőségétől.

Ennek valószínűleg--a szakértelem mellett--a talaj és éghajlati viszonyok is meghatározói.

A szomolyai ember az Eged-hegyről, Vár-hegyről hozta a vadcsereznyefa csemetéit, amit, az elültetést követő évben beoltotta a kemény húsú, finom zamatú cseresznyével. A fákat természetesen kézi erővel, 70-80 cm mélyre fordított talajba ültette. A földterületet--a fák körül--még szőlővel is beültette, mert addig, amíg a cseresznyefa nem nőtt meg, a szőlőtőkék termettek. Amikor, évek múlva megnőtt a cseresznyefa, annak árnyékában a szőlő úgyis kiszáradt, de addig legalább a szőlő termett a kisfák környékén.

A földforgatási munkát a téli napokon végezték, amikor a határban a növény és gyümölcsstermesztési munkák szüneteltek. Ez olyan kemény munka, hogy téli napokon sem fázott a szabadég alatt munkát végző ember.

A fa, beoltását követő második évben, már „megmutatkozott” egy pár szemterméssel, hogy milyen cseresznye terem a kis gyümölcsfán. Aztán évről-évre egyre többet termett, meghálálva a gazdájának gondoskodását.

Cseresznyéjét cipelő asszony igyekszik a felvásárló helyre.

Cseresznyefa a szőlő között

Hangyaszorgalmú emberek igyekszenek a felvásárló hely felé

De megérte dolgozni, hiszen a fákon termett cseresznyéért kapott pénz mindig jókor jött a házhoz.

Az 1880-as évektől lendült fel igazán ennek a gyümölcsnek a termesztése, majd az 1930-as években a

külföldi piacokon is nagy az iránta való kereslet. Különösen Ausztriában és Németországban.

A cseresznyét termő gyümölcsös dombokról a régi időkben—II. világháború előtt—többnyire a hátukon fa puttonokban {puttony}és hátikban{hátyi} hordták a gyümölcsöt a falu lakói be a faluba. De még távolabbra—Egerbe, Mezőkövesdre is. Akiknek szekerük volt, azok a szekér rakterébe rakott szénára pakolták nagyméretű fűzfa kosarakba és ládákba, hátikba. A hátikat a noszvajiak készítették és árusították a faluban.

A későbbiek folyamán már a gyümölcsösökbe is kimentek a finom gyümölcsért a kereskedők, akik felvásárolták.

A cseresznyeszedésnek megvoltak a nélkülözhetetlen kellékei: 4-5 méter hosszú létra, 2 méter magas négy lábú szedőszék, kamó{ez egy 2 méteres bot, végén kampóval}. Ezzel húzta magához a távolabbi ágakat a szüretelő ember. Ilyen kellék volt még a kisháti, amelyet egy kampóval a faágára akasztott, és ebbe szedte a cseresznyét. Miután megtelt, azt a földön üresen álló hátiba—vékashátiba—öntötte. Annak ellenére, hogy egész napon át majomként kellett a fán csüngenie a gyümölcsöt szedő embernek, vidám nótázás és tereferélést folytatott a szüretelő szomszédokkal együtt. Minden bizonnyal, a gyümölcsért várható pénz is oka volt ennek. Akinek nem volt cseresznyése, segített annak, akinek volt, mert a szüretet nem lehetett halogatni, az érett gyümölcsöt minél előbb el kellett juttatni a fogyasztóhoz.

A szüretelésre eljöttek ismerősök, barátok, távolra költözött családtagok is. Ilyenkor a faluban ünnepi volt a hangulat.

{Szerk. }

A gyümölcszedő asszony. 1930 körül

KENDER TERMELÉS--FELDOLGOZÁS

Minél messzebb tekintünk vissza a múltba, annál inkább tapasztalható az, hogy Szomolyán a családok foglalkoztak a kisebb mennyiségű—saját szükségletű—kender termelésével.

Még a második világháború után is nyomon követhető-e növényfajta termesztése. Az általános ipari fejlődés hatására szűnt meg csak, amikor a lakossági jövedelmekhez képest, a nagyipari textilanyagokat, már könnyebben meg tudta vásárolni a falusi lakosság.

Az ősszel megszántott földbe tavasszal belevetették a kendermagot, amiből miután kikelt a kis növény, gondozgatták, ápolgatták, amely így gyorsan növekedett. A nyár végére kivirágoztak, majd meg magvasodtak a két méter magasra is meg növekedett kenderszálak. Ekkor, tövestől kihúzgálták a földből, majd kévébe kötve, álló kupacokba rakták, ahol kellő képen kiszáradt.

A jól kiszáradt kévéket a kenderáztatóba rakták. Ez a kenderáztató, a falu alsó részén, a szeszfőzdei patakhíd alatt megszélesített patakmederben volt { lehetett még a falu felső részén is }. Sok-sok gödörbe rakták a kender kévéket, amiket nagy kövekkel lesúlyoztak azért, hogy a víz ellepje, meg azért is hogy egy-egy nagyobb eső után a víz ne vigye el.

Egy hétig ázott a kender. Ezután, a **tiló** alá rakták 4-5 szálanként, hogy összezúzzák, és a rostos anyagából veszítsen, hiszen az nem hasznosítható része a kendernek. Ezután csomókba csavarva a hátura kötözték, és a cserépfalui malomhoz cipelték.

Itt volt ugyanis a **kendertörő**, amelynek nagy fakalapácsai még apróbbra zúzták a kendert.

Az így összezúzott—már puhább—csomókat a hátukra felkötve hazacipelték. Itthon aztán a **gereben** {sok-sok vas tüskéből álló fésű} fogai között addig huzigálták, míg fonható **csepű** nem lett belőle. Ezt a csepűt már télen fonták meg az asszonyok-lányok a **guzsalyokon** fonállá, amely a fonó személyek orsóira csévélődött hosszú-hosszú szálakban.

A fonóházaknál mindig vidáman telt az élet. Ezen a helyen volt lehetőség arra, hogy a legények udvarolgassanak a fonó lányoknak. Az idősebbek pedig a régi időkből meséltek igazi betyártörténeteket. Míg kint tombolt a hideg tél, a búbos kemence melegénél, mécses, vagy petróleumlámpa fényénél, téli estéken is fontak az asszonyok-lányok.

Amikor a sok fonalat megfonták, a szobába beállított **szövőszékekkel** { *eszváta--a falu nyelvén* } megszőtték vászonná a sok fonalat, amiből sok-sok mindent varrhattak, amiért nem kellett pénzt adni. A meg szövött vásznat fahamuból készített lúgban áztatták, majd ezt követően a falu patakjában { Kánya patak } a mosószékeken ki sulykolták. Az így „megdolgozott” vászon megpuhult és kifehéredett.

Hiszen a fonálból szövött vászonból készültek az ingek, alsó fehérneműk, ágyneműk, lepedők, terítők, kendők, zsákok nadragok, rongypokrócok, stb. bizony, még a nagy lányok, legények hozománya is. Ezek szépen hímezett, keresztszemekkel kivarrott, termékekké váltak a szorgos kezek munkája nyomán.

A kender feldolgozása mellett foglalkoztak még a faluban a **RECE** készítésével is. A horgoláshoz kicsit hasonló munkával különböző asztalterítőket és kisebb terítőket is készítettek vázák és poharak alá, esetleg ajtófüggönyöknek szekrényekre, polcokra díszítésül.

Az idősebbek elmondása szerint a más vidékeken dolgozó szomolyai summások hozták magukkal Szomolyára ennek a készítését, még a második világháború előtt. A lakók által elkészített recéket a mezőkövesdi matyók megvásárolták, és külföldön tovább értékesítették. Későbbiek során a szomolyaiak is, elvitték a faluban készített recéket még más országokba is. Ez is egy pénzkereseti lehetőség volt a falu asszonyainak, lányainak számára. Az is igaz, hogy ügyesebb kezű férfiak is hozzáfogtak a recekészítéséhez. Ezt a munkát főleg télen végezték, amikor a mezőgazdasági munkák szüneteltek. „

{ Szerk. }

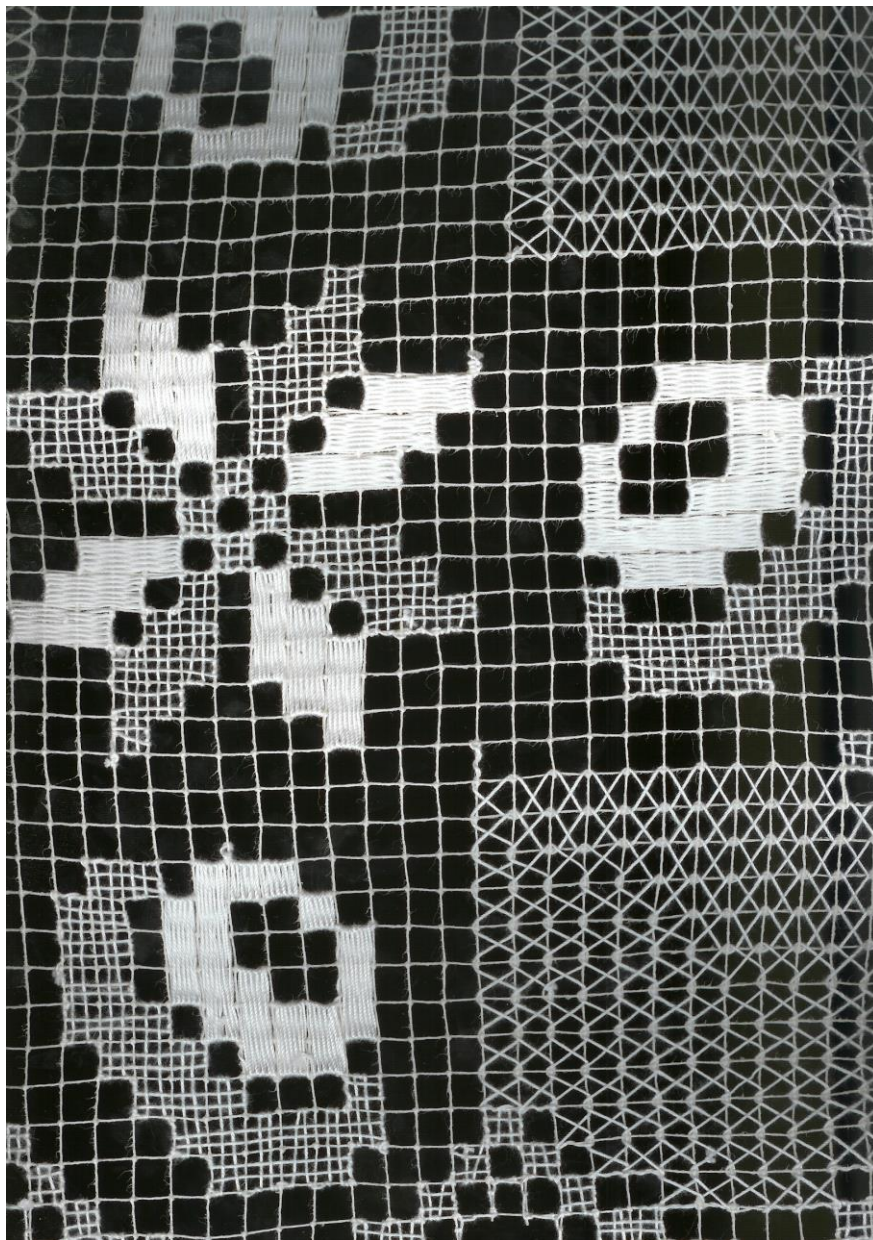
A „**RECE**” készítés hagyományát a 66 éves Berecz Józsefné elmondása szerint Szomolyára a Duna – Tisza közé férjhez ment Szalóki (Boda) Zsófia hozta magával, amikor elváltak és 1927-ben hazajött. Őt lánynak tovább adta 4-4 hát fáért (**hátfa** az egy személy hátára kötéssel felkötött és erdőről haza cipelt fa mennyiség) és a tanulásidő alatt elkészített munkadarabokért. Az öt lány neve : Csuhabi Margit, Bene Margit, Kása Rozál, Takács Margit, Kovács Margit. {A 84 éves Szendrei Jánosné—{Szalóki {Gazsi} Mariska}— elmondása szerint, kislány korában, az 1930-s években, annyira megtetszett a rece az akkori tanítóknak, hogy Szomolyán a minden diáklánynak kötelező volt megtanulni rece készítését.}

1942 . Fonó asszony-lányával. Vitéz Szerencsi Mihályné.

A kender fonálból szőtt kenyérkendő részlete. 1940 {Somogyi Dénesné –Bene Erzsébet-kézimunkája}

A szomolyai nők által készített receterítő részlete. 1930 körül.

A kender fonál szövése. 1930 körül.

Kenyérsütés 1940 körül. Szerencsi Miklósné{ Rázi Valéria}

Daragó János családjával. Kukoricatörés-szárvagás 1930 körül.

A letört kukorica szállítása 1930 körül.

A kukorica fosztása. 1930.

ARATÁS-CSÉPLÉS

„A szomolyai határban kevés volt a búzatermő terület. Ezt kézi erővel aratták le. A férfiak által lekaszált gabonaféléket, lányok és asszonyok sarlóval összekaparva, kéve nagyságú csomókba szedték össze, amit aztán vagy **csuhi** kötéllel, vagy saját anyagából készített kötéllel kévébe kötöttek.

*{ a **csuhi** kötél vízenyős réteken található, hosszú, vastag fűből készített kötél, amit leginkább már az aratást megelőző télen elkészítettek }*

A kévétet szekerekkel hazaszállítva kazlakba rakták és a házról-házra járó cséplőgéppel kicsépeltek. Mivel Szomolyán kevés volt az aratni-csépelni való, ezért a faluból sokan eljártak még az Alföldre is részes aratásra és részes cséplésre. Munkabér gyanánt terményt kaptak, amit saját maguk, és az állatok táplálására használtak fel. { Szerk. }

Aratók 1930 táján

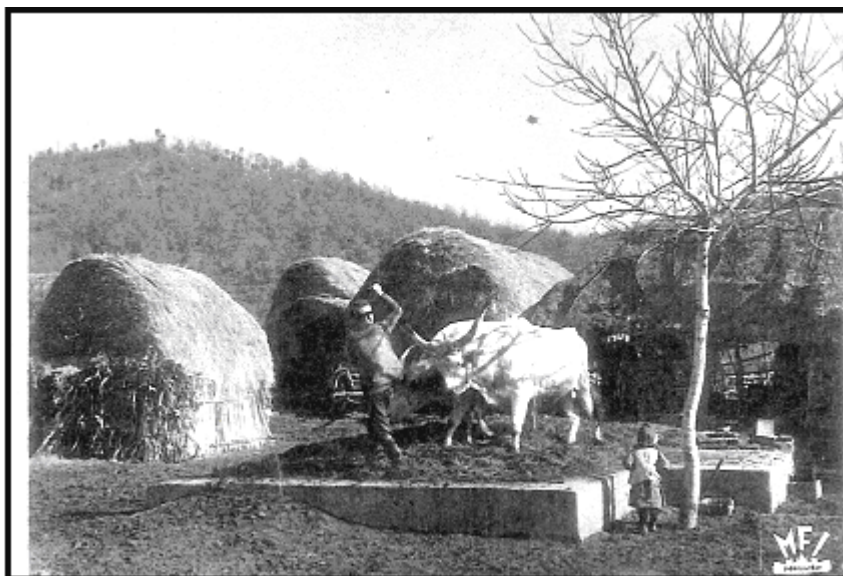
Búzakoszorú 1920.

Summások pihenője 1930 táján

Szomolyai summás banda { brigád } a cséplőgépénél. Elöl a könyöklő Dedinszki {bukucs}Lászó bandagazdával { brigádvezetővel}, 1932.

vitéz Szerencsi Mihály ökreivel

ÖLFAVÁGÁS TÉLEN, AZ ERDŐN

Télen a mezőgazdasági munkák szüneteltek, csak az állatok gondozása, etetése volt a legfőbb munka. A kőbányászás és kőfaragó munkák mellett sokan jártak az erdőre fát kitermelni. Ezt a munkát nevezték a szomolyaiak **ölfavágásnak**. Ezt a munkát a falu körüli erdőkben végezték. Leginkább a második világháborút megelőző évtizedekben, de még néhány évig ezután is.

Voltak azonban olyanok, akik távolabbi helyekre is eljártak fát kitermelni. A Bükkhegység távolabbi tájaira is, mint pl Répáshutára és a Hórvölgyére.

Volt úgy, hogy lakott területtől távolabb történt a fakitermelés. A nagy hóban igen fárasztó az út haza, vagy szálláshelyre. Hiszen az egész napos kemény munka után, még több kilométert kellett volna megtenni a szálláshelyig, sokszor a fél méternél is nagyobb hóban és kemény hidegben. Így kint az erdőn készítettek maguknak éjszakai

szálláshelyet. A földbe, fél, vagy egy méternyire beásott alapba, hasábfából két méter magas kúp alakú kunyhót készítettek, amelyet lehullott falevelekkel betakartak, majd földdel befedtek azért, hogy ne ázzon be, és hideg ellen szigeteljen valamennyire.

A tetején egy kis rést hagytak, hogy a tűz füstje azon a résen távozzon a kunyhóból. Ebben a kunyhóban mindig égett a tűz, bizony sokszor volt bent kellemetlen füst.

Az éjjeli fekvés során a tűz felőli oldaluk melegedett csak, a másik pedig fázott. Sokan kaptak közülük izületi betegségeket.

Hetente egyszer, esetleg kétszer jártak haza, hogy az élelemkészletüket otthonról pótolják. Maguknak főztek egyszerű ételeket, mint például a paprikás krumplit.

Kézi erővel, fejszével és kisebb baltával, nagy keresztfűrészsel vágták a fát. A tőkét vas bunkóval, ékekkel termelték ki a földből.

Munkájukért fizetség az előzőleg történt megállapodás szerint történt. Kaphattak pénzt, vagy a család részére tüzelőt is, ami persze a munkabérből levonásra került {**Szerk.** }

BÍRÓSÁGI ÜGYEK, HIVATALOS INTÉZKEDÉSEK

„Intésekről vezetett jegyzőkönyv

A panasz beadás ideje: 1867 November 13.

Intő fél: Klein Mózes. Szomolya.

Intett fél: Szepeffy Géza. Négyes.

Tárgy: Kereset megindítás az eránt, 66-és 107 napokon elmulasztott őrlés végett, az Eger vizének Pavnay József úr által való lecsapoltatása miatt. {elintézetlen}
 {BAZ levéltár: Intésekről vezetett jegyzőkönyv. 1867-1871. „ Egri járási szolgabíró”: Csizik Károly. IV. B-764. 30-ik kötet. }

„**A szomolyai bíró jelenti**, hogy a novaji lakosok, a község érdekében kárt tettek, kéri őket megbüntetni.

Intézkedés: Megfenyítették { 9157 sz }
 A kár elküldetett a szomolyai bírónak, Bene Albert szomolyai lakos által. 1869. május 26. „
 {BAZ megyei levéltár: IV. 764. 20-ik kötet. }

„Bitang marha leírása:

„Egy világos pej, jegy bal fülön és jobb hátsó lába tarka, harapás, forradással ellátott 8 éves, herélt lő.

Értéke becsáron, osztrák forintban: 30 forint.

Kitől, miért, ki által, mikor vétetett el?

Mint gazdátlan fogatott fel a szomolyai ménesen, 1896 6-k hó 9-ik napján.

Hol és kinél van élelmezés végett?

A Szomolyai Előljáróságnál.

Észrevétel:

Tulajdonosának, Kisgyőri lakosnak kiadva-1896. június hó. 18-án. „
 {BAZ megyei levéltár: IV. B. 764. 25-ik kötet }.

Az I világháború hősi halottai 1914-1918 között

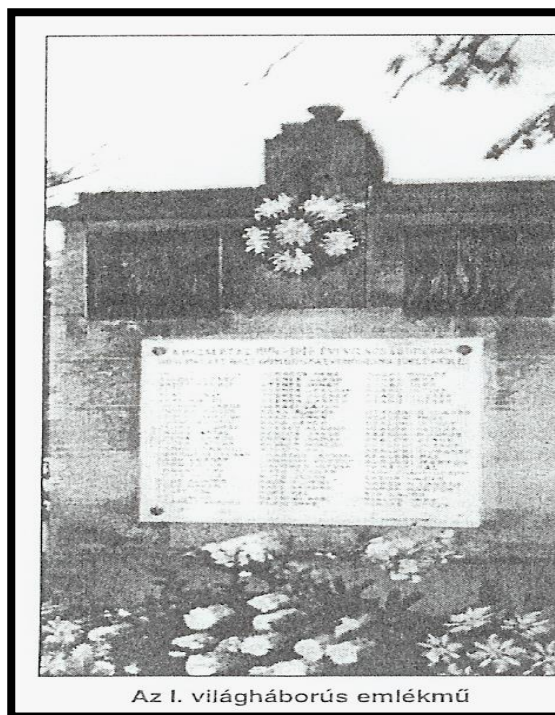
„Az imperialista hódító { k }, a vezető hatalmak között felosztott világ újrafelosztásáért, amelyek a 20-ik század elején egyre szélesebb méreteket öltöttek és a világháborúhoz vezettek, a non politikai kapitalizmus gazdasági alapjából szükségszerűen következő, imperialista politika folytatását jelentették. Ez a politika robbantotta ki 1914-ben az I világháborút, amelyben 36 ország vett részt 45,3 millió főnyi haderővel, és amely 1564 nap alatt 10 millió halott és 20 millió sebesültet áldozatot követelt. „

{ Új Magyar Lexikon. G-J-ig, 160 oldal }

Az I világháború súlyos áldozatokkal járt. A szomolyai irások {1911—18-ig vezetett községi jegyzőkönyvek} szerint az elszegényedés, infláció, kolera járványveszély, egyre több adók, állatok beadása, hadikölcsön, tették elviselhetetlenné az életet. Hadirokkantak, árvák nagyon megsínylelték a háborút követő éveket. A korábbi 200 szekérrel fuvarozó helyett, csak 50 fuvaros maradt. Mégis, a románok által feldúlt Csíkszereda lakosai részére, 20 koronát gyűjt a falu lakossága. A magyar állam által felkínált 50 hadifoglyot nem kívánja a nehéz mezőgazdasági munkára befogni. **A falu hősi halottai:**

Bajzát József K	Bajzát József
Bauer Károly.....	Bene Imre
Bene István.....	Bene Miklós
Csombor Gábor.....	Csorba Miklós
Csorba Sándor.....	Csóke Bernát
Csuhai András.....	Csuhai Antal
Csuhai Gábor.....	Csuhai István
Daragó Ambrus.....	Dedinszky István
Eged József.....	Eged Péter
Farkas Imre.....	Frics Lajos
Füge Alajos.....	Füge Gábor
Fülöp Pál.....	Gál Lajos
Gergely Alajos.....	Gergely Imre
Gyenes Gábor.....	Gyenes Ignác
Gyenes Joachim.....	Gyenes József
Gyenes László.....	Kása Alajos
Kása János.....	Kovács Alajos
Kovács János.....	Kovács János
Kovács Miklós.....	Kovács Pál

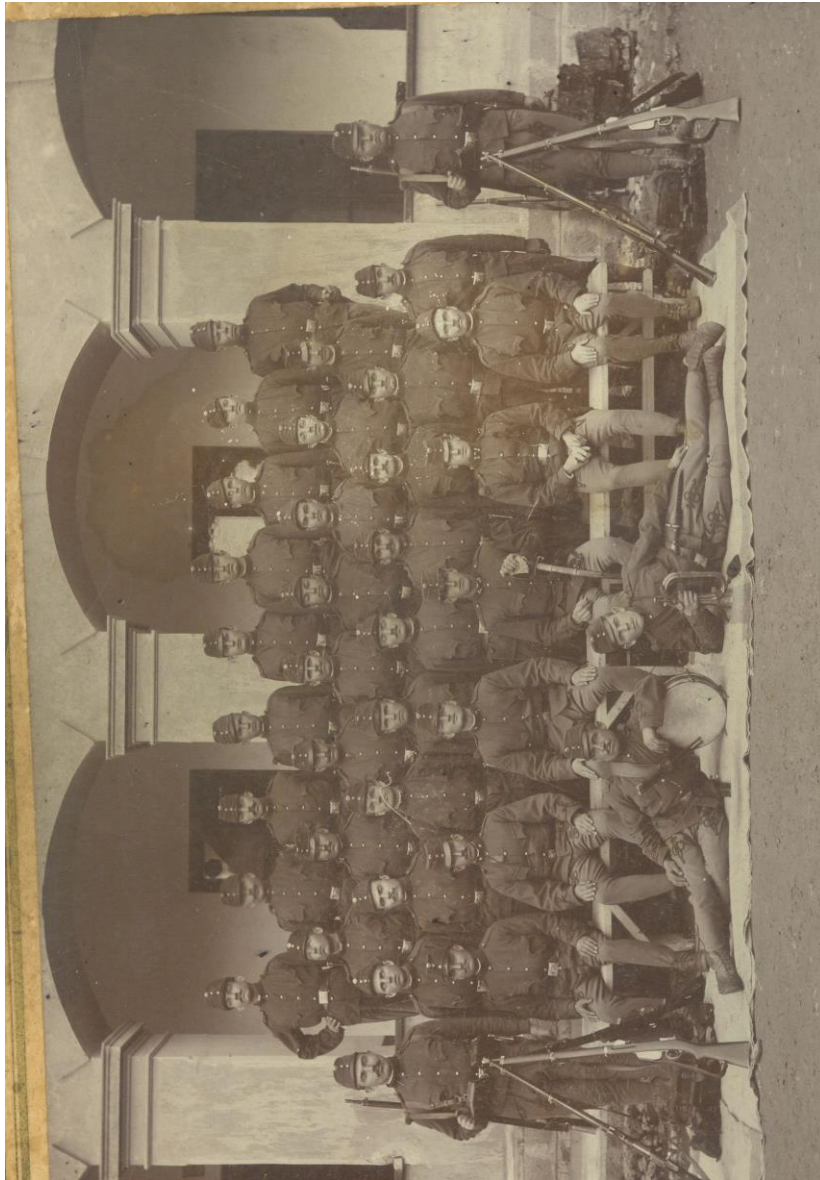
Lakatos István.....	Lakatos József
Majoros István.....	Mata Sándor
Máté István.....	Nagy Albert
Nagy András.....	Nagy Pál
Rázi Gábor.....	Rázi Imre
Rázi Miklós.....	Szabó Imre
Szabó Imre.....	Szabó István
Szabó József.....	Szabó Márton
Szalóki G Alajos.....	Szalóki Imre
Szalóki István.....	Szalóki István
Szalóki G János.....	Szalóki János
Szalóki József.....	Szalóki G József
Szalóki Pál.....	Szögedi Márton
Takács Pál.....	Tapolcsányi József
Varga Lajos.....	Varga M László
Varga Márton.....	Vig Lajos
Vincze Imre.....	Vincze István

Az I. világháborús emlékmű

I világháborús huszáremlékkép.

Utolsó felvétel az első világháborúba induló szomolyai katonákról, akik közül kevesen tértek haza. A régi községháza épületének udvari részénél, az oszlopos folyosó előtt. A hátsó sorban középen az 5-dik, Szabó Imre (Lapu) hősi halott. 1914.

I.

Szabó Imre {Lapu}I világháborús hősi halott

Bene András József I világháborús katona

A Tanácsköztársaság és azt megelőző időkből.

„Főszolgabíró Úrnak. Mezőkövesd.{Bizalmas!}

Bizalmasan jelentem, hogy Szomolya községben a napirenden lévő duhajkodás oly nagy mérvet öltött, hogy már a folytonos lövöldözés mellett a nyugodtabb érzelmű emberek az utcára a sötétség beálltával ki nem mehetnek, mely lövöldözés éjfélig is eltart, s a békés polgárokat az utcán tettelegesen is bántalmazták. { megtörtént f. hó 4-én este a plébános úr sógorával kit arcul ütöttek öregember letére, mely után a plébános úrhoz is bementek, közelebbi részleteket eddig még nem ismerünk. }

Kérem a Főszolgabíró Urat, hogy egy erős karhatalmat kirendelni méltóztassék, mely karhatalom hivatva lenne minden löfegyvert elkobozni és fékeveszettebb duhajkodókat, duhajkodásukban megakadályozna, ez a békés polgárság kívánsága is, mert a polgárság, illetve kishivatalnokok a legnagyobb nyugodtságot tanúsítják, sőt a duhajkodókat a duhajkodásukban mennyire tőlük tellik, csillapítják.

Szomolya. 1919. Február. 6.

Aláírás: Friedl János h jegyző.

Bélyegző: Borsod Vármegye. Szomolya község. „

{BAZ levéltár. IV. 819. 720/1919. }

Borsod vármegye forradalmi munkás-katona és földmíves tanácsától

„Járási tanács elnökének Mezőkövesd

Szomolya község munkástanácsának kérelmét azzal küldjük meg, hogy az abban foglaltakat a járási tanács tegye beható tárgyalás alá s annak megtörténte után tegyen ide előterjesztést az iránt, hogy a felsorolt munkálatok, kiadások

-----Szomolya története 1945-ig.-----

s beszerezni kért apaállatok tényleg szükségesek-e, hogy mindezek fizetésére mily összeg szükségeltetik. „

Miskolcz, 1919. Július. 4.

Az intézőbizottság nevében: {olvashatatlan aláírás}.

Bélyegző: Borsodvármegyei Forradalmi Munkás-Katona és Földmunkás Tanács. Miskolczon. „

{BAZ megyei levéltár. IV. 819. 2677/1919. }

„Főszolgabíró Úrnak Mezőkövesd.

Jelentem, hogy a f. hó 20-án megtartott képviselőtestületi gyűlésben, a Tanácsköztársaság szolgálatában állott Varga M János volt törvénybíró helyett Bene Mátyás János hozatott javaslatba, ki az állását azonnal elfoglalta és működését megkezdte.

Szomolyán. 1919. Augusztus. 21-én.

Friedl János—jegyző.

Bélyegző: Borsod vármegye. Szomolya község. „

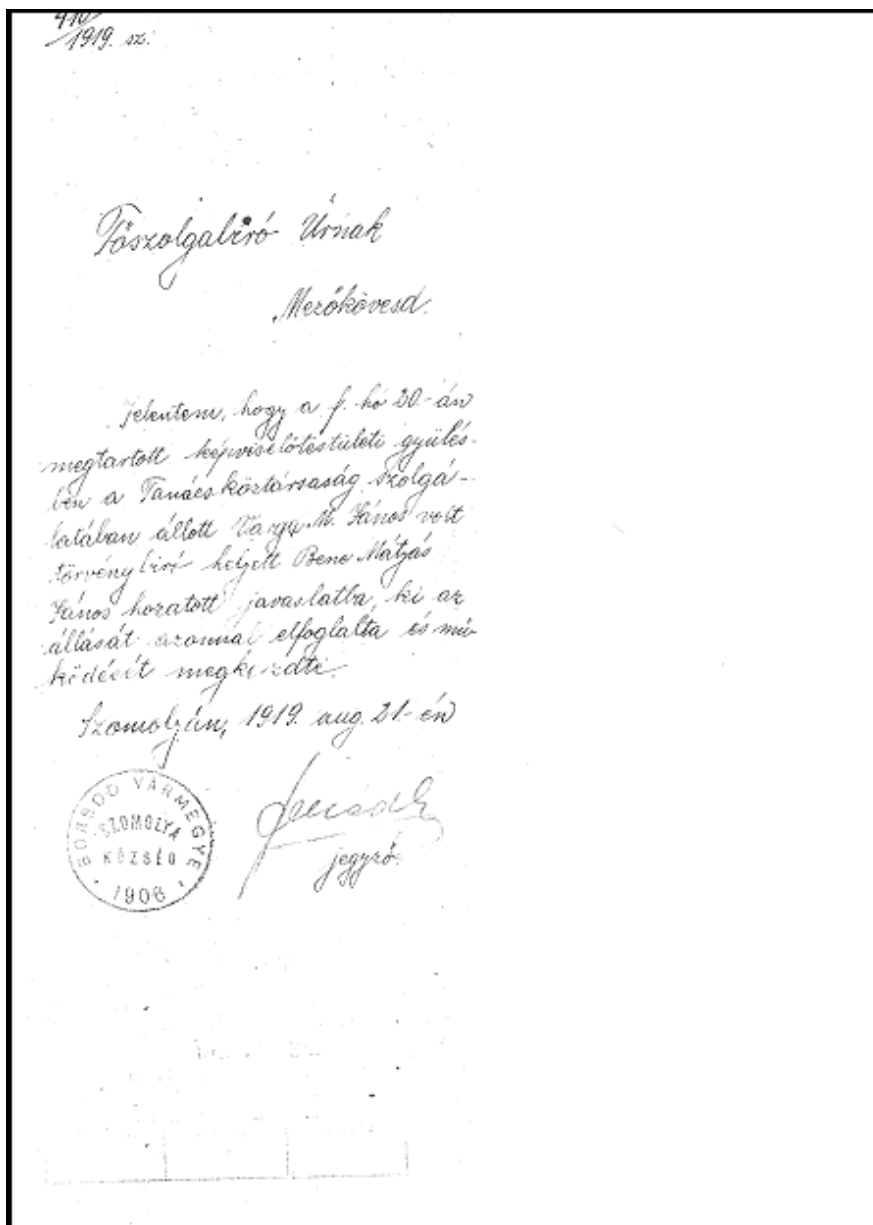
{BAZ megyei levéltár. IV. 809. 3458/1919 }

*„Jegyző több községi lakos azon panaszát jelenti, az egri út már-már teljesen járhatatlan, rossz karban van, különösen az Eger határában levő **Kiskútnál** lehetetlen közlekedni. Egyben azon javaslatot teszi, kerestetnék meg Eger város hatósága az útnak jó karba hozatala iránt.*

Határozat: a képviselőtestület egyhangú határozatával megbízza az előljáróságot, lépjen érintkezésbe Eger város polgármesteri hivatalával az út jókarban hozatala iránt, s hajlandó a képviselőtestület arra is, hogy anyagilag hozzájárul az úton egy átereszt építéséhez. „

Aláírás: Juhász Alajos jegyző, Varga István bíró, elnök.

{ Szomolya község jegyzőkönyve. 1911-től-1918-ig. 333-ik oldal. }

Jelentés a főszolgabíró úrnak

JEGYZŐKÖNYV**Fölvéve a mezőkövesdi főszolgabírói hivatala Csuhai János cselédügyi panasza tárgyába.**

Csuhai János szomolyai lakos előadja, hogy Gallasy Istvánnál szolgált és járandóságát nem adta ki.

1919 január 1-től szolgált folyó év október 1-ig, mivel akkor—szerinte minden ok nélkül felmondtak, azonban járandóságát nem adták ki:

Disznóhizlalásból jár a % szerint 65 kg hús, szalonna. Az összes termés 1 %-a. Kb: 300 kg termés. A majorság 1/3 része=8 pulyka, 18 db csirke, burgonya 1,5 mázsa, egy negyedévi fizetés=200 korona.

Kéri ezeknek kiadására Gallasy Istvánt kötelezni.

Aláírások: a hivatal részéről 5 olvashatatlan aláírás és Csuhai János aláírása.

{BAZ megyei levéltár. IV. 819. 4436/1919. }

HÍD ÉS TÁMFAL ÜGY.**„Tekintetes Főszolgabírói Hivatalnak. Mezőkövesden.**

Bejelentem, miszerint a Szomolya községből Noszvaj felé vezető közúton lévő, a szomolyai szilvásban lévő útszakaszt a múltkori vízáradás megrongálta, a cement támaszfalat ledöntötte, az út partja beszakadt úgy, hogy veszélyes útszakasz lett belőle, mely előre nem látható baj okozója lehet, tekintve az úttest szűk, keskeny és vízjárásos voltát.

Mint útrendészeti sürgős intézkedést igénylő esetet, azzal a tiszteletteljes kéressel jelentem be, miszerint a megfelelő és gyors intézkedést megtenni méltóztassék.

Bertamajor. U. p Bogács. 1924 június 26-án.

Tisztelettel: Gallassy István.

{A mai Árpád utca kőhídja és támfala. A legfelső patakhíd
Noszvaj felé-a Zúgó. } { Szerk. }

Tekintetes Főszolgabírói Hivatalnak. Mezőkövesd.

3906/924 számú rendeletre hivatkozás tárgyában tisztelettel jelentem, hogy a helyszíni szemlét megtartottam, a község előljárásságával megállapítottam, hogy a vízáradás folytán a támaszfal megrongálódott, azon javítás is ezközöltetett, az út-közlekedésre nem életveszélyes.

A megrongálódott kőfal felépítési munkálatára nézve az érdekelt községekkel {átvezető út volt ez-Noszvaj irányába: Szerk. } egy újabb tárgyalás lenne kitűzendő miután ezen megrongálódott támfalat ezelőtt Szomolya község építette, melyhez Noszvaj községnek is hozzá kellett volna járulnia, mert erre határozatilag lett kötelezve, amit azonban a mai napig nem teljesített.

Így, az újabb felépítésre Noszvaj község lenne kötelezendő. Tekintettel, hogy Szomolya község az 1924 évi költségvetésben előírt közmunkát a Szomolya—Noszvaj—Novaji útszakaszon teljesen ledolgozta, jelenleg erre fedezete nincs!

Szomolya 1924. Július 24. Nagy Ferenc-útbiztos.

{156: eredeti irat visszaterjesztve. }

**Tekintetes Főszolgabírói Hivatalnak.
Mezőkövesd.**

Még f. hó elején bejelentettem, hogy Szomolya község északi részén lévő közúton a cementtámfal ledőlt, s az út veszedelmes.

Azóta a cementtámfal helyett egy hevenyészett körakás szolgál „támfal” gyanánt.

E hó 26-án gőzeke garnitúrámmal erre jövet, az úttest szélén megcsúszott és csaknem bedőlt az egész garnitúra, ami ez esetben közel fél milliárd kárt jelentett volna.

Az utak járható állapotban való fenntartásáért úgy vélem kell, hogy valaki felelős legyen, s kíváncsi vagyok, ki fizette volna meg káromat, ha tudatlanságból, nemtörődomségből—hevenyészett támfal elégtelensége miatt, ami nyomban konstatálva is lett, -a gépem összetörik.

Nem kívánok ebből további következtetéseket levonni, csak arra kérem, hogy a támfalat rendesen megcsináltatni, s az utat használható állapotba helyeztetni méltóztassék.

BERTAMAJOR. 1924. Július 28. Tisztelettel:

Aláírás: Gallassy István.

u. p. Bogács { Borsod Vármegye }

Jegyzőkönyv

Felvétetett Szomolyán 1925 május 28-án a mezőkövesdi járási Főszolgabíró Úrnak telefon rendelete folytán Noszvaj, Szomolya, Novaj vicinális útnak, Szomolya északi részén fekvő patakhíd támfalának f hó 25-én felhőszakadás következtében történt megrongálása, illetve bedőlése, helyszíni vizsgálatok alkalmával.

Jelen voltak:

Nagy Ferenc útbiztos, Friedl János jegyző és Bene Mátyás Imre úti bizottsági tag:

Megállapítást nyert, hogy a hídnak kőből épített támfala tényleg beomlott, miáltal az út egy méterrel keskenyebb lett. Jelenleg az út koronája 3 méter széles, járható s nem életveszélyes. Az előljáróság a szükséges óvintézkedéseket megtette, a bedűlt kőfal mellett korlátot húzott. Ezen útrész nagyobb gőzgépek szántó ekék és egyéb súlyosabb járművek közlekedésére nem alkalmas, veszélyes és minden egyes hídrongálást a szomszédos bertamajori Dr Gallassy István földbirtokos a szántógépének húzatásával okoz. Legutóbb is, f hó elején, a legnagyobb forráságban húzatta gőzekéjét a falun keresztül, a húzást felettes hatóságnak be nem jelentette. S úgy a múlt évben, mint az idén is, engedély nélkül, **tűzfogót** nem használva Novaj községbe szállította. { Tűz veszély miatt kötelező volt tűzfogó, mert ebben az időben még sok zsüpfedeles és nádfedeles ház volt, a portákon pedig széna és szalmakazlak. Szerk. }

Kérjük a Főszolgabíró Urat, hogy a fenti útszakaszon, szántógép szállítását betiltani méltóztassék, mert hidainkat rövid időn belül tönkre teszi, mert a legutóbbi húzatas alkalmával is a község belterületén, a Novaj felé vezető úton egy hidunkat betört.

Szükségessé vált, hogy az érdekelt községek, Noszvaj, Szomolya, Novaj úti bizottsági tagjai sürgősen össze hívassék a helyszínére és egyúttal megállapíttassék a megrongált támfal és híd újraépítése, illetve kijavítása, mert ez tetemes költségbe fog kerülni, melybe mind a három község 1/3-1/3 részben hozzájárul.

A múlt évben ennek a támfalnak a felépítése és helyrehozatala Kovács Lajos noszvaji jegyzőúrra lett bízva, azonban mind a mai napig nem csinált semmit, a javítási munkálatokat állandóan Szomolya község végezteti, a költségekhez pedig az érdekelt községek hozzá nem járulnak.

A jegyzőkönyv felolvastatott, helyben hagyatott és alá íratott.

Pázmány Lajos—jegyzőkönyvvezető.

Aláírások: Nagy Ferenc útbiztos,
Friedl János jegyző,

Bene M János úti bizottsági tag.

Bélyegző: Szomolya község. Borsod Vármegye.
{BAZ megyei levéltár. IV. 819. 6053/1925. }

„KŐHIDAK A FALUBAN

A **Kánya** patakon átvezető hidakat a szomolyai mesterek építették szomolyai kőből.

Noszvaj felől érkezve az **első** híd a mai Árpád utcán {a Zügónál} található. Ez már átépítésre került nagyobb teherbírású beton híddá.

A **második** híd a Déllőnél {delelő—régén ezen helyen a legelő állatokat deleltették} található. Ma már ez az egyetlen eredeti állapotában megmaradt híd, amelyet nem építettek át.

Szalóki József kőfaragó munkája 1928-ból.

Harmadik híd a templom melletti híd. Sajnos ez is átépítésre került nagyobb teherbírású híddá.

Negyedik a mai Szent László utcát és a Széchényi utat köti össze. Ez is átépítésre került.

Ötödik híd a szeszfőzde melletti. Ez is átépítésre került nagyobb teherbírású híddá. „{Szerk.

Déllői patakhíd, második Noszvaj felől

Főszolgabíró Úrnak! Mezőkövesd

Tisztelettel kérem, méltóztassék folyó hó 18-19.re, közmunka ledolgozásához csendőri karhatalmat kirendelni, mivel többszöri dobolás és felszólítás dacára sem állnak ki.

Szomolya. 1925. május 11.

Friedl János jegyző.

Bélyegző: BORSOD VÁRMEGYE. SZOMOLYA KÖZSÉG.

{BAZ megyei levéltár. IV: 819. 4458. }

„Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Az alulírott mély tisztelettel kérem, hogy Szomolya községben { évtizedes szokás szerint } f hó 15-én d u 4 órától 17-én este 12 óráig, belépődíj nélküli táncmulatságot tarthassanak.

Mellékelve küldöm:

a/ a csekkszelvényt arról, hogy a Diák nyomorenyhító akcióra 4 pengőt beküldtem.

b/ csekkszelvényt arról, hogy Zene-jogdíjra 2,48 pengőt beküldtem.

Kérésemet ismételve, maradtam a Nagyságos Főszolgabíró Úrnak alázatos szolgája.

Szomolya. 1931. Február 8-án.

Bárdos Imre tanító, leventeoktató.

Bélyegző: SZOMOLYAI LEVENTE EGYESÜLET.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Farsangi mulatság engedélyezése.

Szomolya 1931 Február 8.

Friedl János jegyző.

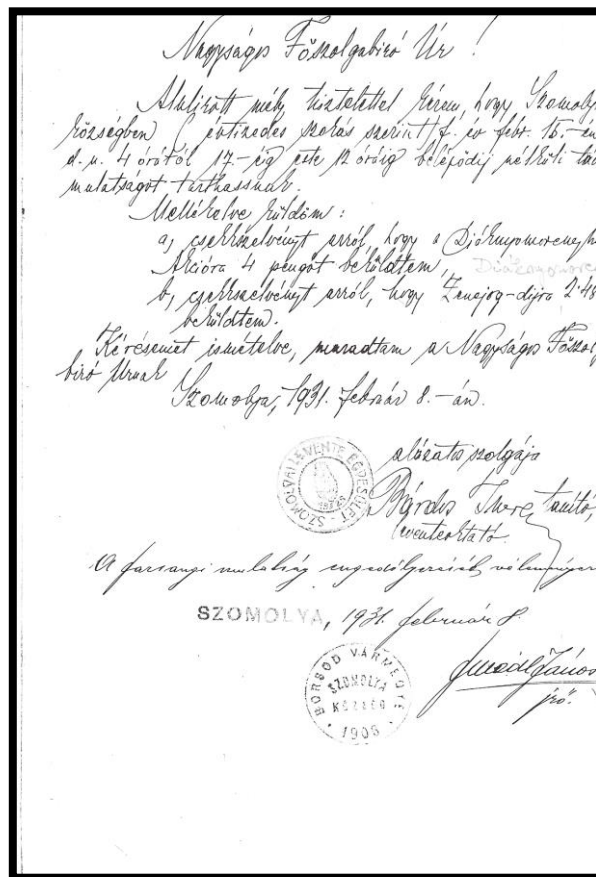
Bélyegző: Borsod Vármegye Szomolya község.

Az engedély kiadva a községi előljáróságnak,
Szomolya, és a bogácsi csendőrségnek.

Mezőkövesd. 1931. Február 9.

Főszolgabíró: olvashatatlan aláírás. „

{BAZ megyei levéltár. IV. 819. 965/1931. }

Kérelem, táncmulatság engedélyezésére

-----Szomolya története 1945-ig.-----

965/1931.sz.

Az engedély kiadva a kérelmező-
nek a községi előljárásának Szomolya, és a bogácsi csendőrségnek.

M.d.1931.febr. 9.

V.

főszolgabíró.

Vagyán
Főszolgabírói Hivatal
Munka
Munka

Kérlek, hogy a fentebb leírtak szerint
eljárásnak (kib. Szomolya községben)
tárgyalatig iránt,

Mezőkövesdi járás főszolgabírói hivatala		
Érkezett: 1931 FEB. 9.		
965	szám	2 db. melléklet
Előszám:	Utószám:	Előadó:
		J.P.

melyben háromnapos
felépődij mellett koránt
tárgyalatig engedélyez
sét féri.

2 db melléklet

10. 810

965/1931

*„SERTÉS PESTIS A FALUBAN**Főszolgabíró Úrnak-Mezőkövesd*

Jelentem, hogy községünkben eddig egy udvarban könnyebb lefolyású sertés megbetegedés lépett fel, mit telefon útján múlt hó 30-án is jelentettem.

Szomolya. 1931 Július 2.

Aláírás: Friedl János jegyző

Bélyegző: BORSOD VÁRMEGYE SZOMOLYA.

Főszolgabíró Úrnak-Mezőkövesd

ad. 4725/931 sz. rendeletre hivatkozva tisztelettel jelentem, hogy Szomolya községben fellépett sertéspestis elfojtása érdekében, a sertés nyájak betiltása tárgyában kiadott rendeletet, téves elnézésből egy pár család csak később hajtott végre.

Nem szándékos nemtörődömségből, hanem roppant nagy elfoglaltságunk eredményezte, hogy a rendelet ezt tartalmazó részét az előjáróság véletlenül elnézte.

Az előjáróság azonnal megtett minden intézkedést a sertésnyájak benntartására, továbbá a sertéspestis terjedésének megakadályozására.

Szomolya, 1931, augusztus 4.

Aláírás: Pázmándy Károly jegyző.

Bélyegző: BORSOD VÁRMEGYE SZOMOLYA KÖZSÉG

A községi előjáróságnak-Szomolya

Tudomásomra jutott, hogy az ottani járványos sertéspestis dacára, a július 23-án kelt fenti szám alatt kiadott tilalmam dacára, a sertés nyáj még mindig kint jár és ennek tudható be az a példanélküli erős fertőzés, amely a sertés állományban s valószínűleg súlyos elhullásokat fog maga után vonni az előjáróság nem törődése és rendeleteim végre nem hajtása miatt.

Tekintettel a mai súlyos gazdasági válságra, nem tűrhető, hogy az előjáróság a gazdatársadalomnak indokolatlanul, kiadott rendeletek megligálásával értelmetlen károkat okozzon, utasítom az előjáróságot, hogy küldjön hozzám tíznapi igazoló jelentést, hogy ezen súlyos mulasztásokért kit terhel a felelősség, jelentse, hogy a járvány elfojtása érdekében, július 23-án „sz” alatt betiltott sertésnyáj kihajtását miért nem hajtotta végre.

Elvárom az előjáróságtól, hogy gondoskodni fog arról, hogy a járvány tartama alatt a betegség terjedésének és helyhez kötésének érdekében, saját jól fel fogott érdekében mindent el fog követni.

Mezőkövesd. 1931, augusztus hó 8-án.

h. jegyző: olvashatatlan aláírás.

Főszolgabíró Úrnak-Mezőkövesd.

725/931 számú rendeletre hivatkozással jelentem, hogy már a sertésvész községünkben szűnőben van, mert az utóbbi napokban sem megbetegedést, sem elhullást be nem jelentettek.

Tisztelettel kérem a Főszolgabíró Urat, sziveskedjék megengedni, hogy sertéseink a legelőre kihajthatók legyenek, mivel már eddig is az egész télirevalót felhasználtuk, s miből tartjuk el a megmaradt sertéseinket, ha már most megeszik a télirevalót.

Szomolya. 1931, szeptember 26.

Aláírás: Friedl János jegyző.

Bélyegző: BORSOD VÁRMEGYE SZOMOLYA KÖZSÉG”

{BAZ megyei levéltár. IV. 819. 4725/1931. }

SZENT ISTVÁN HÉT 1926-BAN

--Az ország hódolata a Kormányzó előtt. --

„A körmenet végeztével következett az ünnep egyik legjelentősegteljesebb része, a falu népének hódolata az ország első embere, Magyarország kormányzója előtt. Mert a falvak egyszerű fiai úgy érezték, hogy miután hódoltak az első magyar szellemóriása előtt, kötelességük felkeresni a jelenlegi első magyar embert: nagybányai vitéz Horthy Miklóst, Magyarország kormányzóját, hogy előtte őszinte hódolatuknak és szerető ragaszkodásuknak adjanak kifejezést.

A hódoló felvonulás a királyi várpalota belső udvarán történt. Évtizedeken keresztül díszes, aranyhímes királyi öltözetek, pompázó díszmagyarok, fényes katonai uniformisok jártak-keltek a budai királyi várpalota méltóságos árkádjai alatt.

Suhogó selymek, nehéz brokátok, szép mívű kardok, drága menték. Ezek voltak otthonosak a magyarnemzet legelső házában, a magyar királyok udvarában. Az 1926. esztendő Szent István napján mintha csoda történt volna:

--a történelmi falak között, a cifracirádás ablakok alatt, a falu egyszerű, kerges kezű, dolgos emberei és asszonyai jelentek meg a palota udvarán, az ősi magyar népviselet ragyogó színpompájában. „

{ **Az ország hódolata a Kormányzó előtt. Írta: Radnóti István a faluszövetség titkára. }**

Horty-tól balra a: 1. noszvaji bíró 2. Bóta Imre szomolyai bíró 3. az ostorosi bíró 4. novaji bíró

SUMMÁSÉLET

„A jobbágyi kötelezettségekből való felszabadulás és a régi termelési módról—főleg az állattenyésztésről---való áttérés a földművelésre és a gabonatermelésre, a falvak határát erősen leszűkítette. Egyes területeken, így például a matyóföldön, ez a körülmény arra kényszerítette a nincsteleneket és a törpebirtokosokat, hogy megélhetésüket távoli uradalmakon végzett idénymunkával próbálják biztosítani. A múlt század { XIX. }hetvenes éveiben még a vasútépítkezések biztosították a munkaalkalmat, de a nyolcvanas években már megkezdődött a matyóság szórványos időszaki elvándorlása.

Ez az elvándorlás később évenként ismétlődött, s a század eleje óta a matyó falvak {Tard, Szentistván, Mezőkövesd} áprilistól-novemberig szinte elnéptelenedtek. A summásmunka csak a legcsekélyebb megélhetést biztosítja ebben az időben is, a megélhetést megnehezíti még

a szokatlanul nagy népszaporodás. Ennek a másik véglete a természetes szaporodás gátlása a 40-es évek táján.

„1903 környékén a munkanélküliség miatt a faluból kivándoroltak Amerikába: Kovács János {Kukk}, Gyenes Alajos {Kajikás}, Sáfár István}” Szendrei Jánosné-Gazsi Mariska, 75 éves

A matyófalvak mellett summáskeresetből tartja el magát Bogács, Ostoros, Noszvaj, **Szomolya**, Tivoldaróc lakosainak nagy része.

Míg eleinte a környék uradalmait keresték fel, XX. -k század eleje óta a Dunántúlt, sőt az egész országot is bejárják.

A munkavégzésre kialakul egy gazdasági szervezet, **banda**, vagy **csoport** { itt persze a rokoni kapcsolatok is jelentősek }, meg vannak a réteg vezetői és proletárjai. A félévi munkára való társulás évenként ismétlődik és van rá eset, hogy a banda több éven keresztül összetart.

A nagybirtokra nem mindig szervezett csoportokban érkeznek, s ha nem tartanak össze, jogaikat nem tudják érvényesíteni. Bérüket az uradalom szabja meg, és ki vannak téve a váltakozó konjunktúrának. Míg ruházatuk cifra és fényűző, életmódjuk, élelmezésük, szállásuk szegényes. „

„Summásnak elsősorban zsellér megy, akinek földje nincs—írja Györfy—. Gazdag fiú, gazdag leány csak abban az esetben megy, ha sok testvére van. A gazda fiú inkább cselédnek megy, mint summásnak. Tíz hold birtok és öt gyermek esetében két gyermek, otthon maradhat, de háromnak el kell mennie. A jobb gazda fiú is elmenne, de a summásságra rászoruló szegénység kinézi maga közül.

A szegény ember gyereke otthon nem maradhat. Ez alól kivétel nincs.

Ha nem kap summásmunkát, akkor is el kell húzódnia hazulról más munkára. Ha vegyesen leány és fiúgyermekek vannak, inkább a leányt tartják otthon. **A fiú 12 éves korában, mint félkezes munkás megy summásnak. Egész kezes 16 éves korában lesz, mikor a kaszát, zsákot bírja. A lány 13 éves korában megy félkezesnek, és az marad asszony korában is. „**

„A summás télen kényszerűségből pihen. Munka ugyanis ritkán akad, mert sok a munkaigénylő. Leginkább fát vágni megy a férfi, a nagylány hímez, varr, apróbb testvéreivel bajlódik, anyja pedig mosni, napszámra, vagy egyéb munkára jár, otthon fon, sző, varr, foldoz. Napszámos munkájából keresi ki a malac árát is, sőt, abból neveli, hizlalja meg.

Ha jó szerencséje van az embernek, elmegy tél summásnak, ezzel megkeresi a ruházatát, és otthon marad, amit egyébként megevett volna. Ennek azonban az ára az, hogy egész évben nincs otthon.

Ha a summás pár megöregszik, gyermekeire szorul. Mivel a ház az övék, a velük együtt lakó gyermek, ha egyébként nem is, már ezért is eltartja őket. De jók az öregek a háznál, mert legtöbbször ezek nevelik az unokákat, míg a szülők odavannak dologra. „

Sorsuk tehát nem volt irigylésre méltó. Az volta vágya summásnak: „Bárcsak, egy kis földem lenne, ne kellene másén szolgálni! „

Ha kevés a munka, sokan nem jutnak szerződéshez. Ezeknek még rosszabb a sorsuk. 1928-ban csak Mezőkövesden 12000 munkás ment el summásnak, 1932-ben pedig mindössze 3122 summás szegődött el. Hogy miből éltek a többiek, azt senki sem tudja. Utoljára 1892-ben volt tagosítás, s már akkor minden gazda 13 darabban kapta ki birtokát. A harmincas évek közepén 2300 gazda földje harminchatezer parcellára volt hasítva szerte a határban. Ilyen körülmények között a belterjes gazdálkodás megvalósíthatatlan. Míg 1892-ben az ország lakosságának 94,4 százaléka bírta az ország egyharmadnyi földterületét, így egyrésről a mamutbirtokok, másrésről a nadrágszíj parcellák és a nincstelen agrárproletáriátus keletkezett.

Míg a múlt század közepétől a népesség száma egyre emelkedett, addig a 40-es években kénytelenek a szaporodást csökkenteni. A pénztelenség, a gyenge táplálkozás és az egészségtelen lakásviszonyok miatt szedi áldozatait a tbc. A korabeli hírlapok szerint pl Kistálya községben { Heves megye } az 1930-33. években 44 elhalt

közül 28 volt barlanglakó, százalékban kifejezve 63,6 százalék. Ostoros községben 1930-33 az elhalt 73 hét éven alul elhunyt közül 38,52 százalék, jól lehet a barlanglakók számaránya az összlakossághoz viszonyítva 20 százalék.

A két községben tehát a barlanglakók között csecsemőhalandóság két-háromszorosa a lakosság többi része csecsemő-tbc, illetve gyermekhalandóságának. Addig az 5,6 százalékot kievő birtokosztály a földterület kétharmadát birtokolta.

Szomolyáról nincsen adat, de például Noszvaj községben az derült ki, hogy 32 iskolaköteles gyermek közül 17 volt tbc-re hajlamos, ami azt jelenti, hogy a barlanglakó gyermekek 55 százaléka volt tbc-vel fertőzött.

A táplálkozásukra idézek a korbéli újságból:

„Állok, és szomorú szívvel nézem a hulló hótengerben a kis részeg iskolás gyermekeket... A családfenntartók ugyanis a környék szőlőbirtokaira járnak napszámmunkára, s mivel a bornak nincs ára, a szőlősgazdák leginkább és túlnyomórészt természetben, vagyis: borban fizetik ki a munkabért. És így a barlanglakók összes családtagjai bort reggeliznek, bort vacsoráznak...Nyers bort, forralt bort, ahogy pillanatnyi gesztusuk kívánja. „

{ Koós Imre: Summásélet. „A könyv magán gyűjteményben”. }

”

„--**M**ielőtt a gőzös elindult volna velünk az Alföldre, előtte már napokkal készülődtünk az útra. Hiszen 6 hónapi távollétet jelentett Szomolyától számunkra, azaz írás, amelyet még a summásszerződés megkötésekor aláírtunk.

De még annak a megkötése sem volt egyszerű, hiszen 12 évesen, még a papnak a bejegyzésére is szükség volt arra, hogy ilyen fiatalon, olyan kemény fizikai munkára elengedjenek. A pap nem is akart elengedni, de én könyörögtem neki, hogy árva vagyok, és a testvéremmel együtt édesanyám nehezen tud minket eltartani. Végül mégiscsak aláírta és ezután már csak arra vártunk mikor

indulhatunk, mikor visz bennünket a gőzös a messzi vidékre a falunkból. –kezdi el emlékezéseit sorolni a 85 éves özvegy Somogyi Imréné.

Mikor eljött az indulás ideje, előző este a nagyobb lányok és legények elbúcsúzkodtak egymástól. Hiszen többen közülük már mennyasszonyok, vőlegények voltak, azonban a kenyérkeresés most hat hónapra elszakította őket egymástól. Az előző este nótával búcsúzott legtöbb legény a szeretőjétől:

„Itt hagyom a falutokat nem sokára,
Elmegyek én titóletek messze tájra.
Csillagtalan sötét éjjel fogok tőled búcsút venni,
Hogy a könnyem ne lássa meg soha senki.

Ha elmegyek, ne mondjatok rosszat rólam,
Kártevője én senkinek sosem voltam,
Te sem vethetsz a szememre egyéb hibát, nagyobb vétket,
Csak annyit, hogy szerettelek nagyon Téged. „

Gyorsan peregtek a búcsúzkodás órái, amelyek éjjélig is eltartottak.

Azonban a reggel közeledett, és vele az indulás órája is. Össze kellett tehát még rakni azokat a holmikat, amikre a hathónapos távollét alatt szükségünk volt.

Az útiládánkba a vászon fehéreneműket, aztán az új, vagy keveset használt ruhánkat. Utána egy lábast, mélytányért, három-négy napra való szalonnát, vereshagymát, krumplit, száraz reszelt tésztát, lebbencset. Egy-két kiló krumplit, sót, paprikát, 6-7 kilós házikenyeret, szappant, szódát, cérnát, tűt, levélpapírt—borítékkal, bélyeggel. Az útra sült pogácsa már a tarisznyába került.

Ezután a zsák következett, amibe a pokrócot tettük takarónak, egy szalmazsákot, egy kisebb párnát, kisebb lavort, vashográcsot.

Ezután a szerszámok jöttek—ki mivel dolgozik majd az uraságnál—: kasza, kapa, sarló, amiket külön gonddal csomagoltunk.

Végül elindultak velünk a szekerek Szomolyáról a mezőkövesdi állomásra.

Amikor a vonat elindult a nótázás ismét elkezdődött, amit most a lányok kezdtek el:

„Megy gőzös lefelé,
Száll a füstje felfelé,
Viszi a sok summáslányt,
Sok legénynek babáját.

Engem anyám ne sirass,
Értem könnyet ne hullass,
Hullajtottam már én eleget,
Vége—vége mindennek. „

Amikor az alföldi rónaságon megállt velünk a vonat, egy nagy gazdasági udvaron, a pajtában, csűrben készítettünk magunknak fekhelyet, a magunkkal hozott szalmazsákot megtömve szalmával.

Szomorúan gondoltunk arra, hogy ebben a szorosságban kell hat hónapon keresztül azt a rövid éjszakánkat eltölteni, amit a pirkadattól-sötétedésig tartó munka hagy nekünk a nap 24 órájából.

Már késő este volt, amikor álmra hajthattuk fejünket, ezért csak reggel kerülhetett sor arra, hogy az uraság kiméresse nekünk a szalonna adagjainkat. Ez bizony nem volt sok. Egész hónapra egy kilót kaptunk csak, ezért nagyon be kellett osztani, hogy reggelenként háromdekányi jusson belőle. Ebédre, meg vacsorára főztek nekünk. Ebben a főtt ételben alig volt valami tészta, egy kis krumpli, vagy bab. Pedig bablevesnek meg krumpli levesnek nevezték. Zsiradék is alig úszott annak tetején. Babot szinte minden nap főztek Bizony, ebből sem ehettünk eleget. Húslevesbe is a selejtes állatok húsát főzték. Sokszor korgott a gyomrunk a napi 14-16 órányi kemény munkavégzés alatt.

Nem volt szabad panaszkodni semmire, de dalban eldalolhattuk panaszunkat:

„Intéző úr kimegyen a gang alá,
Onnan nézi, hogy a summás mit csinál.
Dolgozik-e, vagy csak lopja a napot,
Megérdemli-e a savanyúbabot.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Intéző úr a mindenit magának,
Ne adja a bűdös húst a summásnak,
Vagy egye meg, vagy adja a kutyának,
Ne a szegény hathónapos summásnak. „

Végeztünk mi minden munkát, ami az uraságnál előfordult. Ha kellett kapáltunk, markot szedtünk a férfiak után az aratáskor, cséplőgépnél a porban-piszokban dolgoztunk látástól vakulásig azért a havi 60-80 kilónyi terményért.

Csak akkor pihentünk, ha az eső esett. De ekkor is elfoglaltuk magunkat, mert a ruháinkat mostuk, varrtuk, amik a kemény, piszkos munkában elkoszolódtak, elszakadtak.

Így telt el a nyár ebben a nyomorúságos munkában. Az őszi munkák befejeztével, vitt bennünket a gőzös vonat hazafelé és vittük haza a nehéz munkával megkeresett terményt is, amiből lett a kenyérnekvaló liszt és a malacok hizlalására még egy kevés kukorica is. Már nem kellett félnünk attól, hogy éhen halunk a közlgő télen, még ha nem is dúskáltunk az ennivalóban. Bizony, az 1920-30-as évek táján ilyen volt a mi gyermekkorunk. „

{A 85 éves, özvegy Somogyi Imréné { Szabó Brigitta }visszaemlékezése a summás életére 1995-ben. }

Kapáló summás nők 1935.

Summás lányok ünneplőben. 1932.

Táncmulatság (cuharé) előtt. 1932.

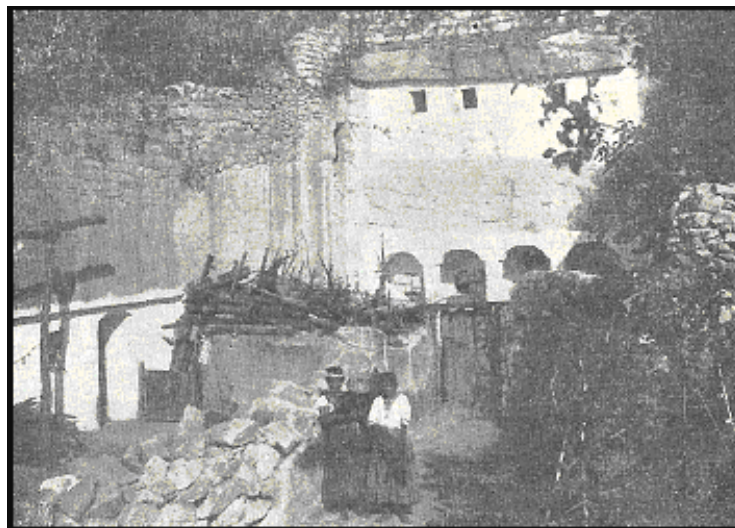
Barlanglakások 1939-ben Szomolyán. {Gömbösfalva}

„502 lakásból 172 barlanglakás. 2204 lakos, ebből 1459 barlanglakó. „

{Borsod A.Z megyei levéltár. Borsod vármegyei szociográfiák. 122 oldal. }

Barlanglakás, tájház

Emeletes barlanglakás 1905.

GÖMBÖSFALVA

„Szomolya—Gömbösfalva néven—1937 április 16-tól--1945 május 16-ig volt bejegyezve. A község Gömbös Gyula--akkori miniszterelnök iránti tiszteletéből vette fel nevét. A községháza építésében nyújtott anyagi segítséget.

Ekkor a falu jegyzője Dr Magyar János, akinek sokat köszönhet Szomolya. Az ő hivatali ténykedése alatt épültek az Oncsa házak, amelyek a barlanglakások számát voltak hivatva csökkenteni, amelyekben szegény, nagy családos emberek éltek. Dr Magyar János községi jegyző idejében épült a két felvásárló csarnok is a piacéren, amely a szomolyai rövidsárú fekete cseresznye iránti külföldi kereslet miatt vált szükségessé. Ez idő táján vált ismeretessé az, hogy az egri piacon eddig árult cseresznye szomolyai fákon terem. Teherautókkal jöttek érte a kereskedők és szállították Osztrák és Német piacokra nagyméretű bélelt kosarakban, ládákban.

Dr Magyar János ideje alatt épült a községháza—kőkerítésével együtt, melyet szomolyai kőfaragók faragtak, mint például Víg Sándor kőfaragó, s ugyan így a hősi emlékmű kerítését is. „

{Gubancsikné—Víg Piroska—volt községi hivatali dolgozó elmondásából. }

„Dr Magyar János: községi főjegyző, Gömbösfalva. Született Dunkófalván 1899-ben. Középiskoláit Munkácson, a közigazgatási tanfolyamot Miskolcon, a jogot Szegeden végezte. 1916-ban önként jelentkezett katonának, a román fronton harcolt. K cs-kitüntetést kapott.

Működését 1919-ben Alsóábrányban kezdte meg. 1936 óta Gömbösfalva { Szomolya } vezető főjegyzője, a tűzoltóegylet elnöke, egyházi tanácsos. Neje: Batta Irén. Gyermeke: Ibolya. „

{ Borsod Vármegy Története: Magán gyűjteményből }

„Ezen a néven új, de a Szomolya néven nagymúltra visszatekintő község volt. A szlávok iskola—smola=szurok—

névből származtatja a nevét, de Borovszki is csak feltételezi, hogy ebből a szóból eredhet.

Hósi emlékmű - előtérben Gömbös szoborral

XVI századbeli földesurak között a Szomolyai családot és az egri káptalant találjuk, majd a század végén Becskereki, Karácsondi, és Füzi birtokokról történik említés.

Valószínű, hogy a XVII. Században már a Felsőszomolyai rész már összeépült Szomolyával, mert Felsőszomolya helyett Feluegh Zomolai elnevezést találunk.

A Szomolyai család tagjai között ekkor megkülönböztetés támadt. Az egyiket Kisnek, a másikat Nagynak nevezték, s ebből alakult ki a Szomolyai Kis és a Szomolyai Nagy név. Ugyanezen század folyamán a Bariuscsalád is birtokot szerzett. Igazi nagy birtokos azonban az egri káptalan volt és az meg is maradt a birtokában. Az 1857 évi tagosítás befejeztével az úrbéresek az úrbéresek és a kivételesek részére kiadott hányad után megmaradt birtokot a bogácsival együtt kezelte a főkáptalan s együttesen az erdőbirtok 1550,2 kat. hold.

Tekintve, hogy egyházi földesura volt, a protestantizmus itt nem terjedhetett el.

1930-as évek. Szomolyai előjáróság

Ülők balról jobbra :

Gyenes Pál
Csombor Pál
Zsoldos György
Vincze István
Szalóki István

Állók balról jobbra:

Szalóki Márton
Tapolcsányi János
Daragó Izidor
Vincze László
Bene János (Kilimon)
Bene János (Ricsás)

Gömbösfalva község a mezőkövesdi járásban fekszik, dombos-erdős vidéken. Vizei a Kánya patak, mocsara az úgy nevezett Leánytó.

Az 545 bel és 1 külterületi házból álló község lakossága 2350 lélek {1250 férfi és 1150 nő., akik mind magyarok. Közülük 2344 lakik belterületen és 6 a külterületen. Vallásra nézve 2308 katolikus, 12 ág.ev, 10 zsidó és 20 egyéb. A határ területe 3940 kat h, amely így oszlik meg:1000 h felüli nagybirtok egy van a határban, az egri főkáptalan 1091 h birtoka.

Középbirtokb{100-1000 h. között} kettő van, összesen 791 h. területtel. 50-100 h. közötti földbirtok egy van, területe 74 kat. h. 20-50 h. közötti kis birtok három van. Míg a többi

földterület törpe birtokosok között oszlik meg, akiknek száma 573 és az általuk birtokolt földterület fejenként átlagosan 3 kat. h. erdő tulajdonos az egri főkáptalan 930 hold erdővel és a telkes gazdák{volt úrbéresek} 244 kat. holddal. Ezen kívül van még az egyes gazdáknak is kisebb-nagyobb erdő területük, míg a legeltetési társulat közös erdejét külön vezető kezeli. A lakosság nagy gyümölcstermelő. Hús holdon felüli bérlet egy van a határban 74 kat. h. területtel.

A körorvos Bogács községben{4km} található, szülésznő helyben is van. A községben egy magánorvos is megélhetést talál. A legközelebbi gyógyszertár Bogácson, a legközelebbi kórház Egerben van {18 km}. Ivóvizük kitűnő kútvíz.

Iskolája 4 tanerős és 4 tantermes rk. Elemi népiskola, amely mellett gazdasági továbbképző iskola is működik. Az iskolán kívüli népművelés előadásai jól szervezettek.

Egyháza római. katolikus anyaegyház, szép templommal. Kulturális intézményei a falu könyvtára, a dalos egyesület, az Ifjúsági egyesület, minthogy vasút vonalaktól nagy távolságra esik, közlekedése igen nehézkes, újabban azonban a MÁVAUT társasgépkocsi járatok révén közelebb jutott az országos forgalomhoz. Postaügynökség helyben.

Állatállománya:188 ló{melegvérű}, 237 szarvasmarha {pirostarka}, 174 sertés {mangalica} és 48 kecske.

Kereskedelme és ipara: a „Hangya” szövetkezet mellett 7 kereskedő, 2 italmérő és 31 önálló iparos van a községben: hentes 3, kőműves 3, bércséplő 3, kőfaragó 13, kovács 2, kerékgyártó 1, asztalos 1, ács 1, molnár 4. van még a községben szikvízgyártó és mótormalom. A határban nagyobb kőbánya található, amelyet a község 13 kőfaragója kezel és termel ki. A község állandó piaca Mezőkövesd és Eger.

A világháborúban mintegy 400 katonája vett részt, akik közül hősi halált halt 75, hadirokkant lett 25. a vitézek száma 4 a hősi emlékművet az 1939 évben állították fel, alkotója Borsodi-Bindász Dezső miskolci szobrászművész.

{Borsod vármegyei szociográfiák 1939-ben, Községi Adattár BAZ levéltár. }

ÁLLATTARTÁS A FALUBAN.

„A második világháborút megelőző években jelentős állattartás volt a faluban, majd a háborút követően fokozatosan gyérülni kezdett ez a tevékenység.

Reggelente a falu határában található a legelőkre kihajtásra kerültek az állatok:

Tehéncsorda kb 240 tehénnel.

Gulya kb 130 növendék marhával.

Kecske nyáj kb 130 kecskével.

Birka nyáj kb 210 birkával. {a falun kívüli birka hodályból. }

Disznó {sertés}nyáj kb 230 disznóval.

Ménes nem volt, csak szórványos legeltetés a lovakkal.

A legelőhelyeken több delelőhely volt:

1. A Nádas kútnál {a gyepi cseresznye végénél lévő erdőben} bővizű kút több itatóvályúval, a pásztorok részére menedékkunyhóval. Ezen a részen meleg nyári napokon legeltettek, deeltettek a nagy hőség miatt.

2. A falu alatti Angolaj legelő szélén delelő bővizű kúttal, vályúval, menedékkunyhóval.

3. Csereszlyuki részen, az ispánberki kőbánya alatt, kút vályúkkal, menedékkunyhóval

4. Kisebb delelő volt még a Bikaólnál is { mai Szent László utca végén. }

A legelőre ki nem hajtott állatok száma az istállókban is jelentős.

Szinte kivétel nélkül minden háznál a baromfiudvarokban libák, tyúkok, kacsák, pulykák sokasága. A falu saját ellátása mellett a mezőkövesdi, egri piacokra hordta ezeket az állatokat és termékeiket.

A falu határa teljes egészében meg volt művelve kézi erővel, illetve igavonó állatok segítségével. A gyümölcsös dombokon a kitűnő cseresznye termett. A falu kertjeiben és az alsó-felső Benteleki területeken sok és jó minőségű szilva termett. „{ Daragó Gáborné elmondásából. 73 éves.

SZÓRAKOZÁSI LEHETŐSÉG:

„Már a második világháborút jóval megelőzően és még utána is, híres **rézfúvós** zenekara {rezes banda} volt a falunak Szalóki Farkas Lajos vezetésével, amely a helyi igények kielégítése mellett, a szomszédos falvak lakodalmaiba, táncmulatságaiba is gyakran eljár zenélni.

A rézfúvós zenekar mellett kitűnő **cigányzenekar** is hegedült a faluban, Lukács Ernő vezetésével. Ez a zenekar szintén ismeretes volt a falu határán túl is, és többször kaptak meghívást lakodalmakba, zenés táncmulatságokba.

A táncmulatságokat a Levente egyesület és a Tüzoltó egyesület rendezte. Téli időben a falu keskeny kultúrházában kerültek megrendezésre. Más évszakokban megrendezésre került a táncmulatság magánházaknál is a pajtákban, csűrökben.

Nyári időben az egri út melletti erdőben, { a gyepi cseresznyés végénél } került megrendezésre a majális.

Ilyenkor többnyire a rézfúvós zenekar lett megfogadva. Hiszen az erdőben olyan hangerővel szólt a zene, hogy a szomszédos falvak fiataljai is hallhatták, és ha kedvük volt táncolni, ekkor átjöttek Szomolyára a majálisra.

Egy ilyen majálison esett meg az—{már a II-ik világháború után}—, hogy a majális helyszínén italt mérő mezőkövesdi kocsmáros, a táncmulatság végén, az éjszakában, hazaindult teherkocsijával. A Vásáros hegyről ereszkedett befelé a faluba, amikor a fék elromlott és a teherkocsi az útmentén húzódó mély szakadékba zuhant. A súlyos balesetet feleségével túléltek, ezért hálából az Égieknek egy **kőkeresztet** állítottak. Ez a kőkereszt ma is megtalálható a faluból kifelé jövet, a Vásáros hegy jobboldalán, a szélső háztól {Dobó utca} mintegy kétszáz méternyire. ”

A kőkeresztbe vésett betűkből olvasható:

„Isten kezében vagyunk.

Szerencsés kimenetelű autóbalesetért, hálából Isten dicsőségére állította:
Papp Mátyás és neje Papp Zsuzsanna 1947 Úrnapján.”

{adatközlő: Daragó Gábor . 73 éves. }

{2007-ben az őseik kérésére beszállították a kőkeresztet faluba, és ott állították fel. }

A szomolyai rézfűvös zenekar{rezes banda} 1940-as évek. Balról-jobbra: Bene Gábor, Csuhai Menci Ambrus, Pócsik János, Szalóki { kopasz } József, ifjú Szalóki Farkas Lajos, Bajzát Ferenc, idős Szalóki Farkas Lajos, Szalóki { kopasz } János, Dobó László { novaji dobos }.

Szomolya nyugati látképe. 1949 táján.

A II világháború hősi halottai 1940-45 között

„Az I világháború után 25 évvel később, 1939-ben a hitleri Németország, és a vele szövetséges fasiszta hatalmak agresszív imperialista politikája robbantotta ki a II világháborút. Ebben 61 ország vett részt 61,2 millió főnyi haderővel. Ez 2194 napig tartott, áldozatainak száma 34 millió halott és mintegy kétszer annyi sebesült volt. „

{Új Magyar Lexikon. G-J-ig: 160 oldalon. }

„Az I világháború óta eltelt 25 év alatt sokat fejlődött a haditechnika. Sokkal hatékonyabb tömegpusztító fegyvereket fejlesztettek ki az eltelt idő alatt. Ennél fogva a hátszági civil lakosság számára keményebb megpróbáltatások vártak, mint az első világháború idején.

Szomolyán is alaposabban fel kellett készülni a közeledő harcokat kísérő veszélyek kivédésére. Hiszen csak komolyabb óvóhelyek létezése kímélhette meg az életüket, testi épségüket a hatalmas erejű bombáktól, amelyekről nem lehetett tudni, hogy hol pottyannak le.

A front 1944 őszén érte el, és karácsony előtt már elhagyta a falut.

A faluban található tufa pincék, viszonylag biztonságos menedékhelyül szolgáltak a falu lakosságának. Még az alföldi falvak lakói közül is sokan találtak menedéket ezekben a pincékben, melyeknek vastag köteteje megvédte a bennük megbúvó embereket. A hideg télben fűtés nélkül lehetett benne lakni, ami nem volt utolsó szempont. Hiszen tüzet gyújtani nem volt kíváncs az árulkodó füst miatt, ami célpontul szolgálhatott volna az ellenségnek.

A lakosság, az értékeinek megőrzésére szintén a pincék szolgáltak. Behordták a bútorokat, terményeket, ruhákat, tartósabb élelmiszereket és egyéb értékeiket, amit meg akartak óvni a rombolásoktól, a háború rablólovagjaitól. Ezt követően a bejáratát kötörmeléssel, földdel betömtek, láthatatlanná tették, amely ezek után úgy nézett ki, mintha soha nem létezett volna ezen a helyen pince.

Az állatokat sokan levágták és felfüstölték, s ezután az előbb említett pincékbe rakták.

Voltak, akik pénzért adták el jószágaikat, amit egyébként a katonák elhajtottak volna. Azonban, mint később kiderült, ez a módszer nem vált be, mivel a rohamosan terjedő infláció miatt, az eladott állatokért kapott pénz teljesen elértéktelenedett, és a háború után nem lehetett vásárolni érte semmit. Akinek szüksége volt valamire, az csak másik áruért cserébe kaphatta meg. „

{ Szerk. }

A II világháború hősi halottai a faluban:

Asztalos Alajos.....	Asztalos Tibor
Bajzát Lajos.....	Bajzát Miklós
Bene Gábor.....	Bene Imre
Bene János.....	Bene József
Bene László T.....	Bene László
Bene Miklós.....	Berecz József
Bóta György.....	Bóta József
Csányi Adorján.....	Csombor Izidor
Csombor Miklós.....	Csuhai József
Csuhai Miklós.....	Dobos Ferenc
Eged László.....	Farkas János
Fehér Vilmos.....	Frics Dezső
Füge László.....	Füge Miklós
Gergely Imre.....	Golyhó Tibor
Gyenes Gábor.....	Gyenes Imre
Gyenes József.....	Kadlok Ferenc
Kis G János.....	Kovács Imre
Kovács B László.....	Kovács G László
Lakatos György.....	Majoros Imre
Murányi József.....	Pacali Ferenc
Rázi István.....	Rázi Miklós
Répási István.....	Somogyi László
Somogyi Pál.....	Szabó Imre
Szabó László.....	Szalóki József
Szalóki Pál.....	Szőgedi Miklós
Takács Miklós.....	Vadász Gyula
Varga János.....	Varga Lajos
Vincze György.....	Vincze Herman
Vadász József.....	Bene István

Szabó Béla

„A II világháború idején a faluból, a következő zsidó családokat hurcolták el haláltáborokba: Stenger Zsigmond, Stenger Manó, Flejser Simon, Czink Vilmos. Ezek közül Stenger Manó túlélte a haláltábort, de nem jött vissza a falujába lakni. Budapestre költözött. „{Gubancsikné, Víg Piroska 75 éves elmondásából 2004-ben.

II világháborús katona. Bene László.

1940. Katonák pihenője.

KIVÉGZÉSEK A FALUBAN

Szomolya II. Világháborús, hősi halottai, közé kell sorolnunk, azt a hat ismeretlen magyar katonát is, akiket 1944 őszén a tábori csendőrség—egy **ezredes** vezetésével—a falu határában fogott el, majd szökéssel vádolt, és ártatlanul kivégzett. A nevüket sem adta ki a falu lakóinak kérésére. *{Ártatlanul végeztette ki, mert a szétvert hadsereg osztagai, irányítás nélkül kóboroltak már ekkortájt az országban. Így tehát ők sem voltak dezertőrök. Ezután tetemeiket, elrettentő példaként, az első világháborús emlékmű kerítésköveihez kötötték. Egy-két nap múltán a falu lakói, a falu temetőjébe temették. Azóta újratemetés történt, de sírhelyük alig pár méterrel került odébb a korábbi helytől, melyet egy kökereszt jelöl. { Allította Csombor Pál }. Ez a hely temető baloldalában, a nagy kereszttől tizenöt méternyire, a domb tetején található. (szerk)*

A fejfájukat készítő Kovács József asztalos, a fejfájukra a következőket vészte:

*Jöttek a szomorú napok,
Rettentő volt e hat halott.
Egész község elbujdosott,
Falu népe megsiratott.*

*Nem az a dicső és hős,
Ki lerombolja hazáját,
Más érdekért, jüdáspénzért,
Gyilkolja fajtáját!*

*Dermedt szívű **ezredesünk**.
Hol védted a magyart hát?
Árván maradt hat családnak
Ki viseli majd gondját?*

KÉPTÁR

Szomolyai utcakép. 1905.

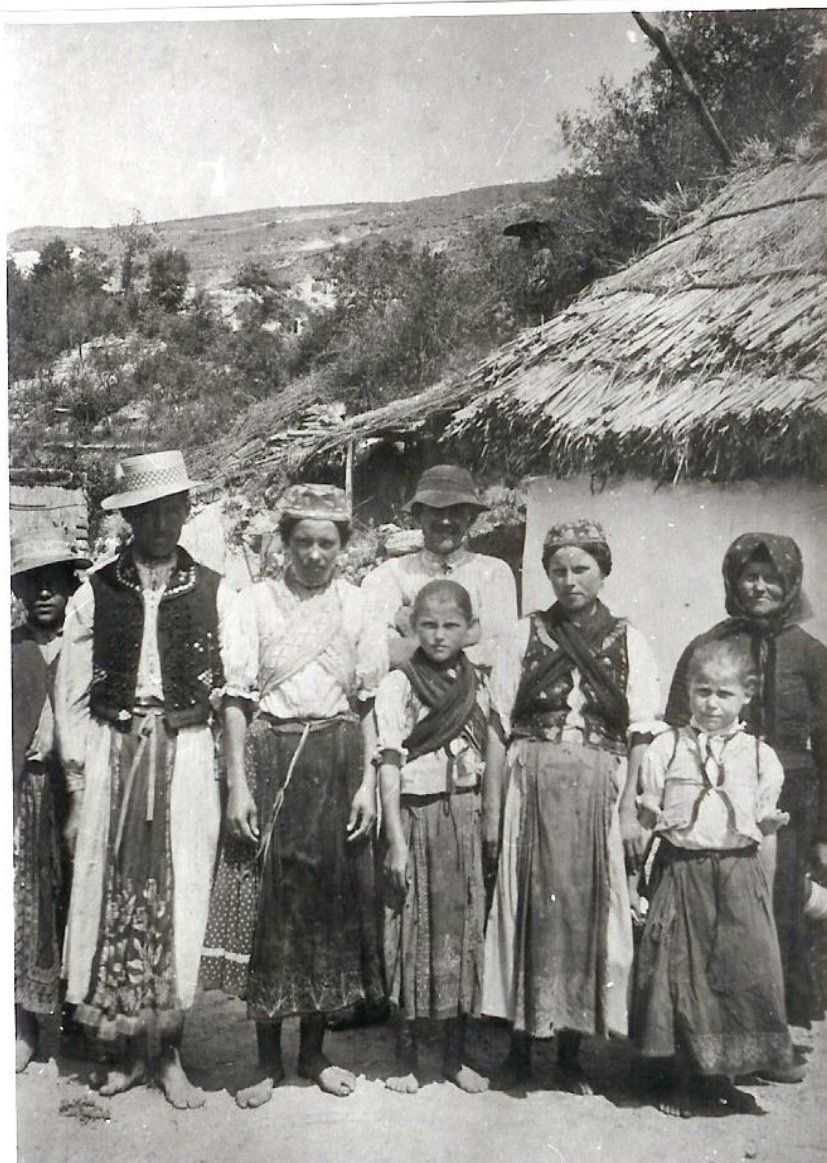
Az idősebbek emlékezete szerint, ezek a házak, a Baptista imaház mögötti domboldalon—a temető felé—voltak, a barlanglakások előtt.

Nádfedeles ház fonott kapuval. 1905.

Bóta család lakása a piactér közelében 1907.

Család. 1905.

A termény kézi kicsépelése. 1905.

A termény kitapostatása lovakkal { nyomtató lovak } 1905.

Asszonyok babájukkal. 1905.

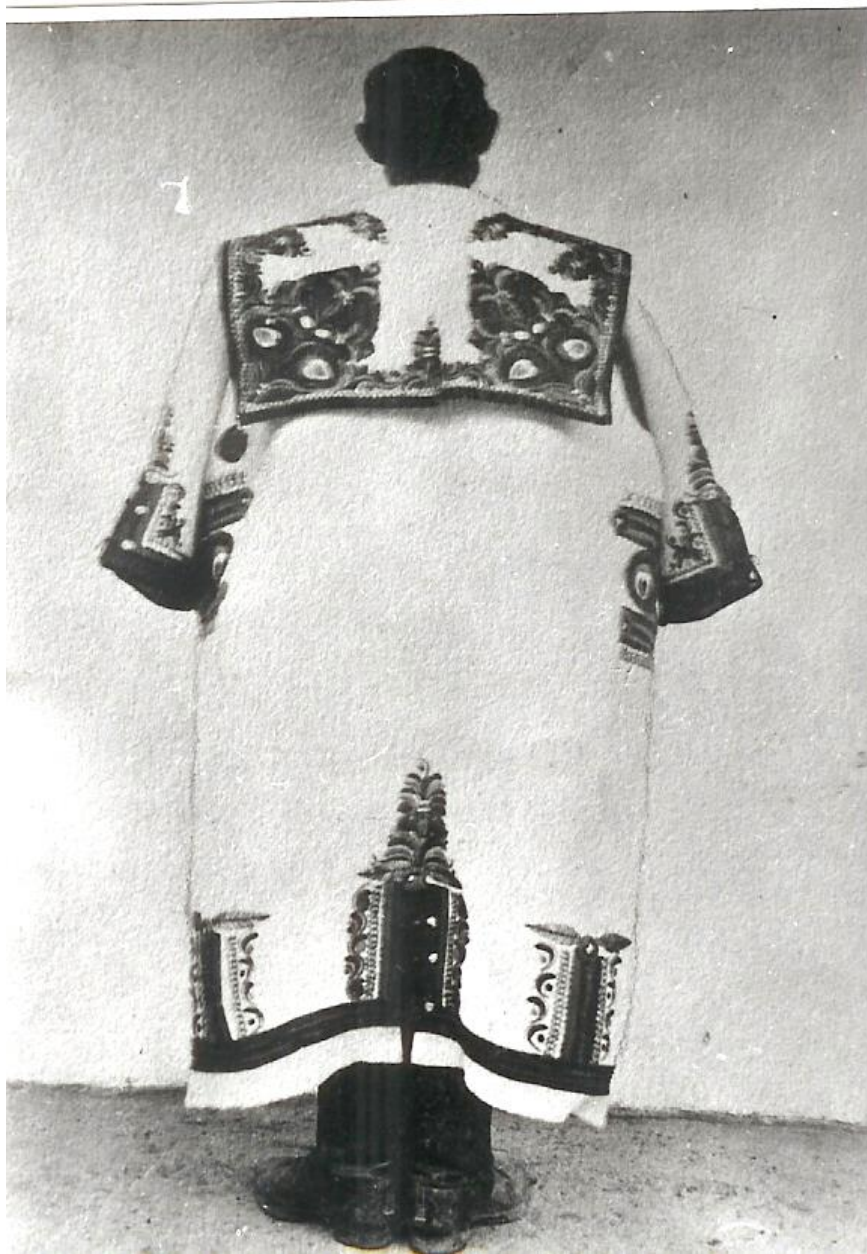
Víg Alajos háza előtt, a Déllónél { régi delelő, felső Szomolya, kistanya}
1905.

Dasu vitéz háza. 1910.

A Gyenes család. 1905.

Vincze {kadét }István szűrje. 1907.

Nagymama unokájával. 1905.

Mennyasszony. 1905.

Család. 1905.Szabó Matild és Miklós a szüleikkel.

Vincze László {kadét}. {Férfiszabó és cséplőgépés.} 1938.

Vincze Lászlóné { Szabó Matild} Valéria lányával 1930.

Katona és felesége. 1907. Daragó Izidor és felesége.

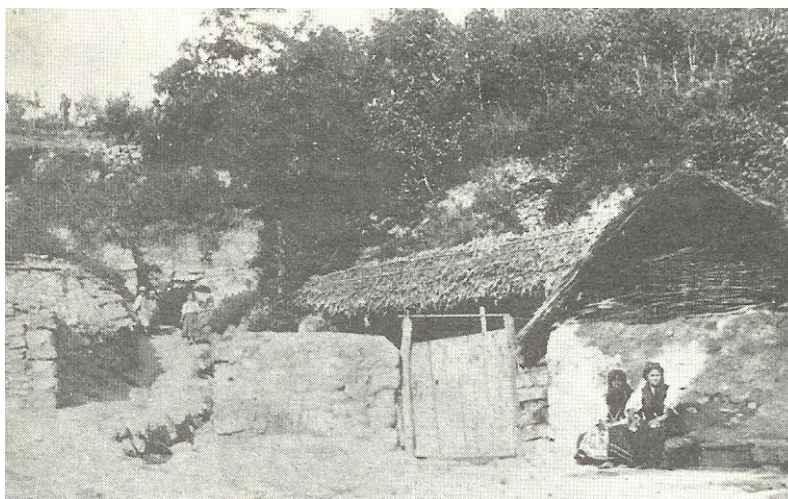
. 1910.Nagy István boltos menyasszonyával.

Daragó József és Vincze Róza. Jegyespár. 1910.

1910. Fiatal párok. Balról: Bene Ferenc, Gyenes Margit, Varga Bertalan, Varga Margit, és Nagy...

Barlanglakás. 1910.

Kovács Vendel és felesége Gyenes Magdolna. 1919. {A II-ik világháború után ő a falu utolsó bírója. }

Katona. 1930. Kovács Miklós { Kukk }

Jobbról: Vig Miklós, Gyenes Margit, { zsidó}, Gyenes Márta { zsidó}, Vig Rozália { Kani}, Majoros Szeréna anyja, Varga Teréz—Kukk József anyja.
1910.

Lányok 1915. Balról: Jordán Borbála{Bóri}, Vig Rozál{kani}, Kovács Teréz .

Baba a láberősítő állókában. 1910.

-----Szomolya története 1945-ig.-----

Vincze Herman és felesége Daragó Matild. 1939. .

Kovács Róza {kukk}, Rácsi Rozál {Csombor Arnold anyja}. *Lány korukban.*
1910.

Vincze György { Gyura} bíró. 1903. {2002-ben a bíró unokája lakásának padlásán találtam meg a fotóját széjjelhulló állapotban, ezért helyben lefotóztam.}SD.

A 19-ik és 20-ik század fordulóján, 36 esztendőn keresztül, {1879—1915-ig} ő a falu bírója. {Aláírása a következő oldalon. } A 76 éves Gubancsikné-Víg Piroska, egykori könyvtáros, elmondása szerint, a gyerekkorának öregje—Szabó Péter—{ragadvány nevén pecsenye, aki halottkém is volt akkoriban a faluban} mondta neki, hogy Gárdonyi Géza kijárt a bíróhoz. Humoros írásában róla mintázta Göre Gábort, a Kátsa cigányt pedig Antus Mari apjáról, míg Durbints sógort egy Bóta nevezetű személyről, akinek keresztnévére már nem emlékszik.

„Ferencz József király, kitüntető koronás érdemkeresztet adományoz jó munkájának elismeréséül. A királyi kitüntetés egy érdemekben megőszült községi tisztviselőt ért, ki 36 év bírói munkásságával oly érdemeket szerzett, oly eredményt ért el, mely kevés embernek adatott osztályrészül. A becsületes munka, a feljebb valók iránti tisztelet tették arra érdemessé, hogy a király, mint kiválasztottat kitüntesse”. { Szomolyai Tükör 2005. 5 szám. 10-ik oldal. }

Sírhelye a ravatalozó hátsó falától másfél méterre található. A nagyméretű kökereszt felirata: Vincze György családi sírhelye.

Nyugtatvány

1000 frt 00 kr. azaz Egyezer forint frt 00 krról
 osztr. ért., mely összeget alólirott Anna Péterné Bata Maria
testvéreintől a cipőre átengedett havi vitán fejében
hogy hány másik felvett ennyivel elismerem
 község-pénztárából
 től

hiány nélkül felvett.....

Kelt Szomolya 1897. Július 29.

Előttünk:

Miklós Rákosi
Vincze György
bíró

Bata Boriska

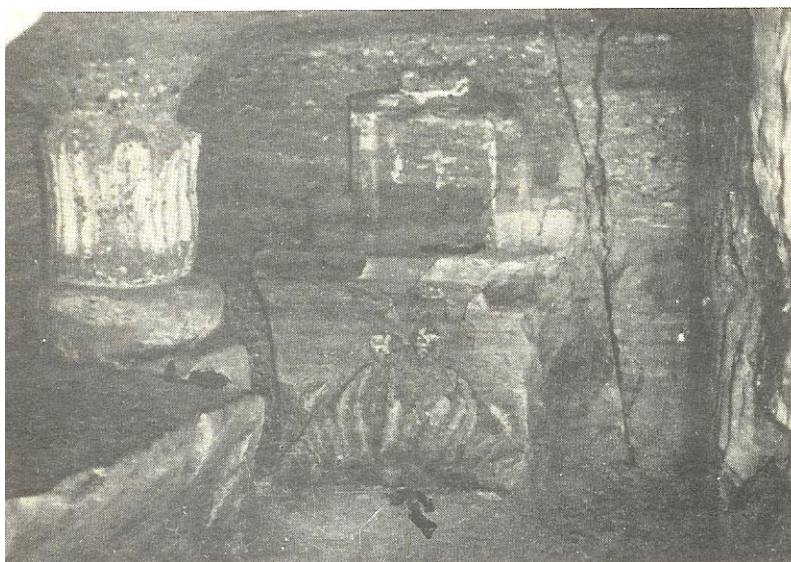
Utalványozom:

Kelt.....

Szomolya község, mint egri járás. 1897-ben {Vincze Gyura bíró aláírásával}

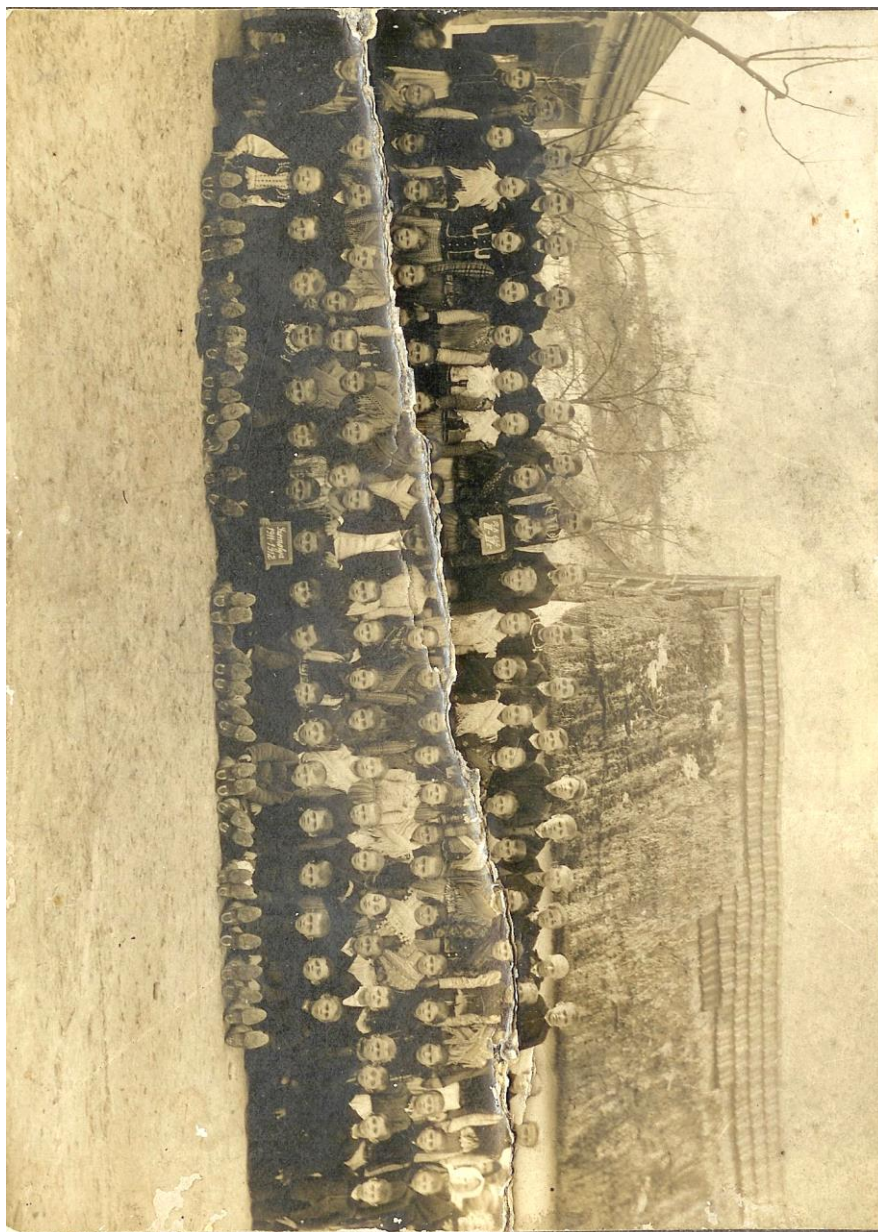
Bal szélén Bóta Imre bíró. 1920.

Szalóki Márton által faragott oltár pincéjében.1930.

Csombor Pál és felesége Daragó Mária. 1925.

Iskolai csoportkép. 1911-12.

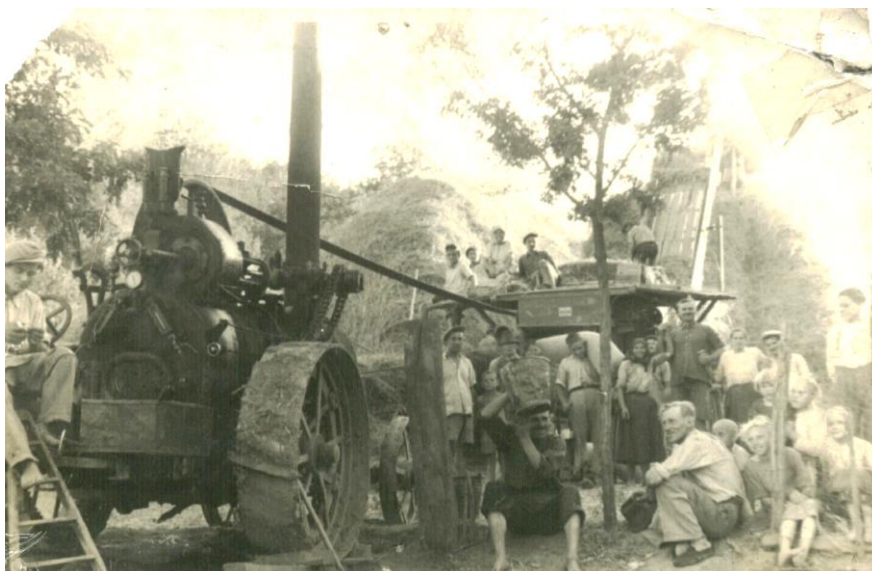
Egyházi előjáróság. 1930-as évek.

Esküvői menet. 1925.

Daragó János és családja. Szüret. 1940-s évek.

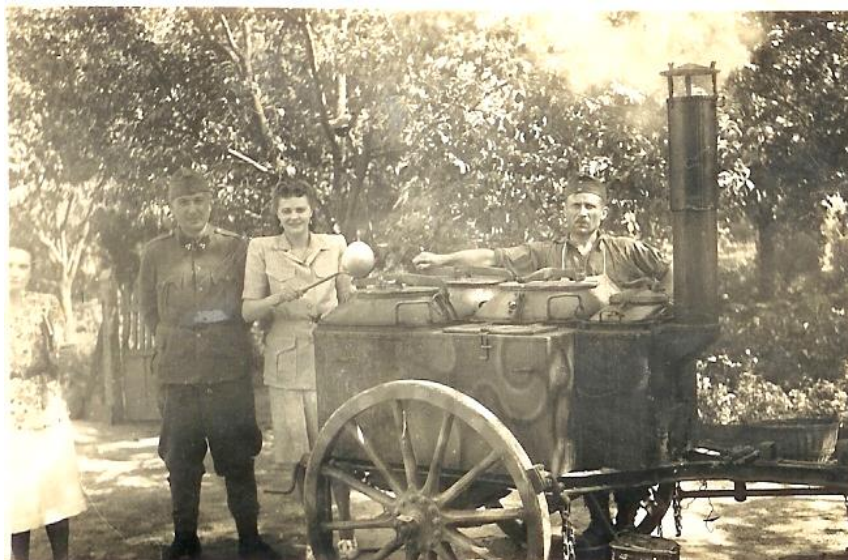
Cséplés gőzgéppel. 1920-as évek

I. világ háborús emlékmű és Gömbös szobor.

Esküvői menet 1930-as évek

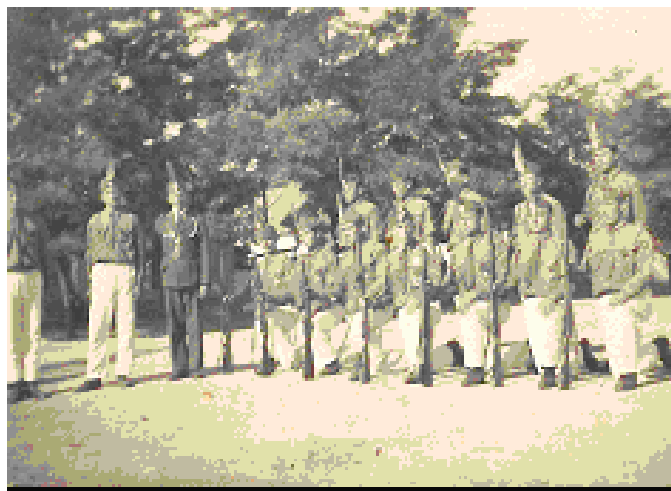
Szalóki János{ gazsi}-jobb szélén. Tábori konyha 1940

Máriáslányok, 1945-ben.

Tapolcsányi György leventeoktató emlékképe. 1938.

Leventék 1939.

Vincze Józsefné—Csombor Matild. 1940.

Máriás lányok. 1940.

Menyasszony és vőlegénye. 1930-as évek.

Vincze Teréz és Vincze József lányukkal {Vincze Róza}, fiukkal {Vincze György} 1907.

Vincze Teréz és Vincze József. 1903.

Bene Zsófia és Varga László kislányukkal { Varga Regina }, és apjukkal.
1912.

id. Somogyi Imre, Ifj. Somogyi Imre, Somogyi Mária, Somogyi Imréné-Szabó Brigitta 1935-ben

Első sorban balról: Somogyi József, id. Somogyi Imréné-Szabó Brigitta, id. Somogyi Imre, Somogyi Dénes. Hátul, balról: Daragó Gáborné- Somogyi Mária. ifj. Somogyi Imre, Daragó Gábor. 1946.

Daragó család 1933

Baba. 1935.

Bene József. 1939.

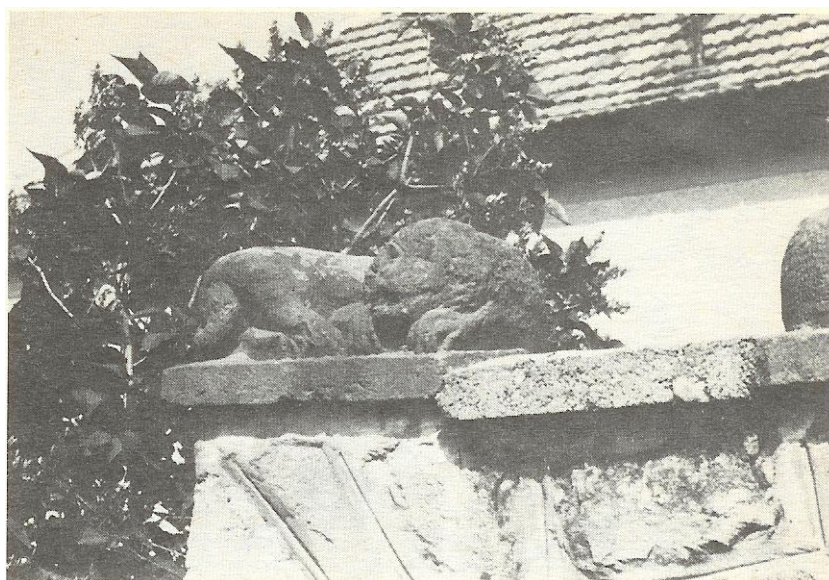
Bene Józsefné--Szalóki Matild. 1937.

Bene Józsefné-Róza—lányával. 1940.

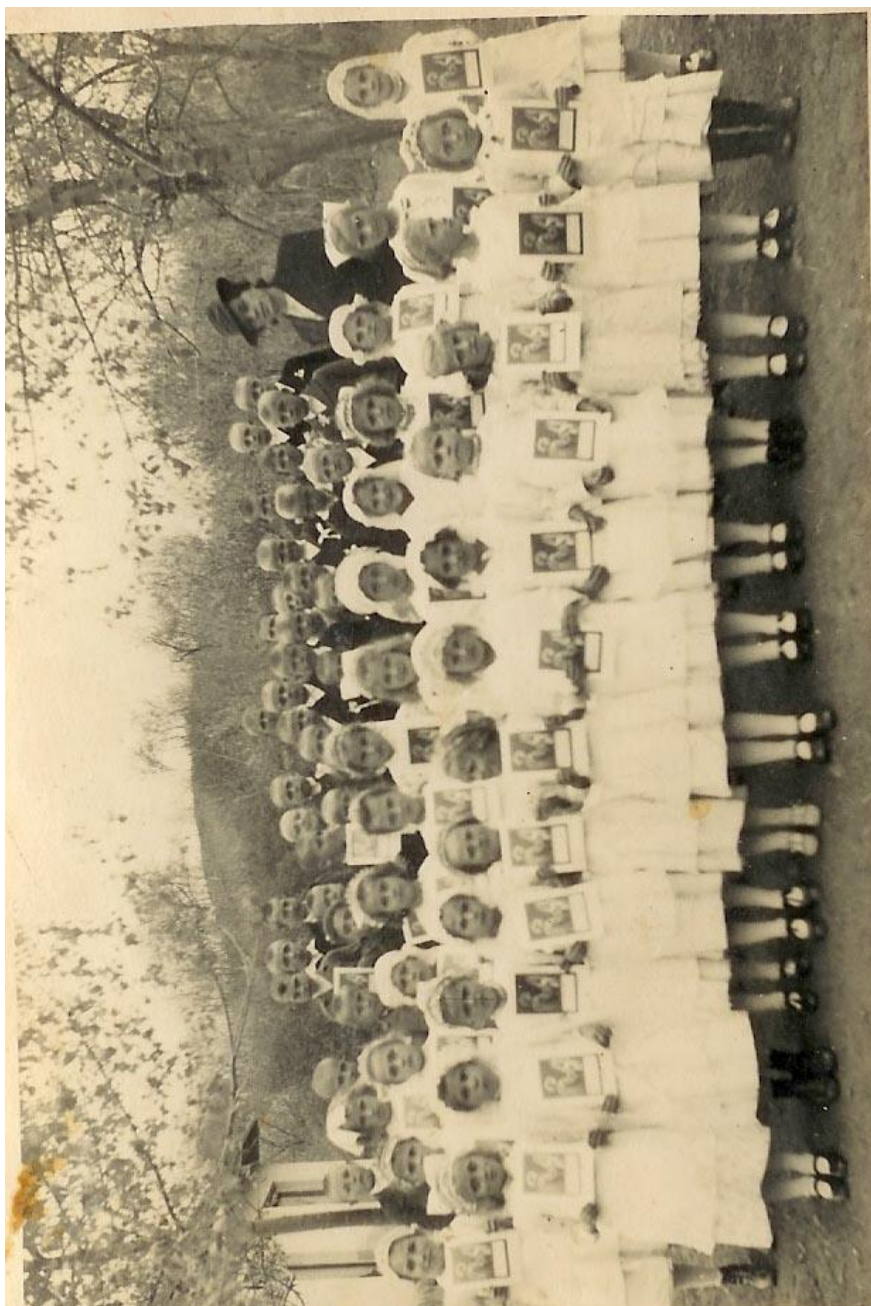
A fenti anya másik lánya. 1945. { Később: Somogyi Dénesné. }

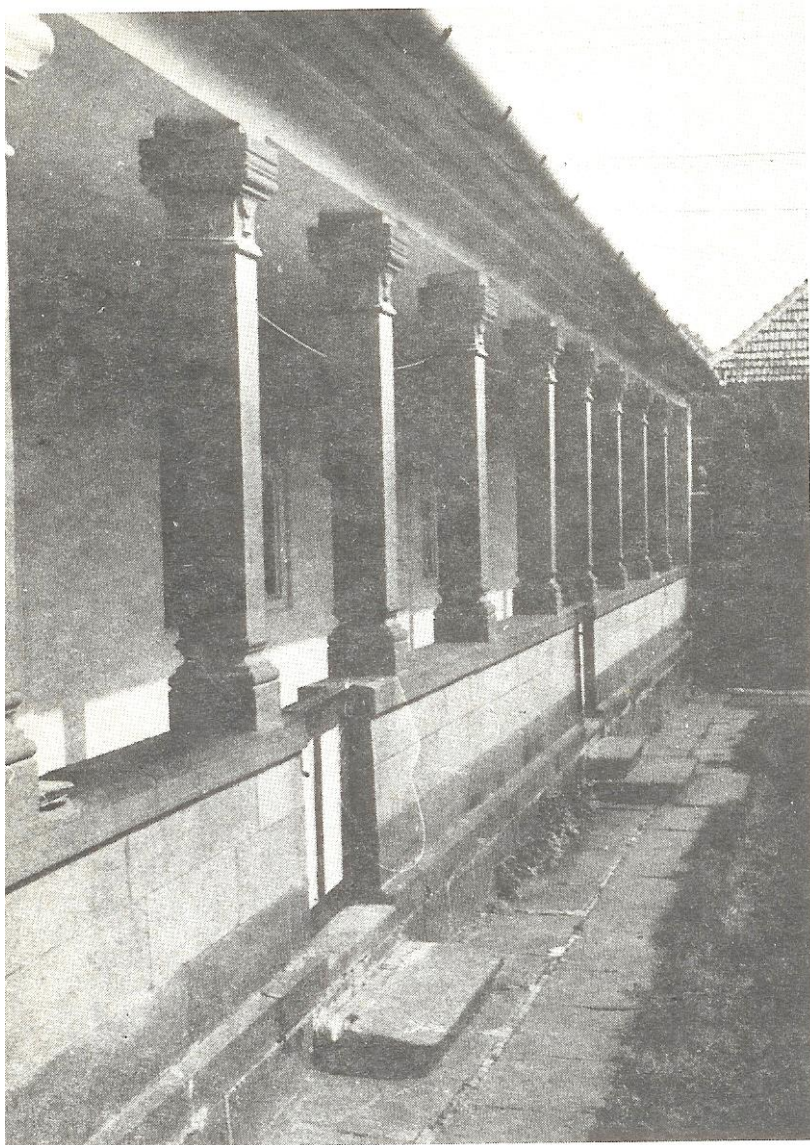
Szalóki Márton által faragott kőoroszlán

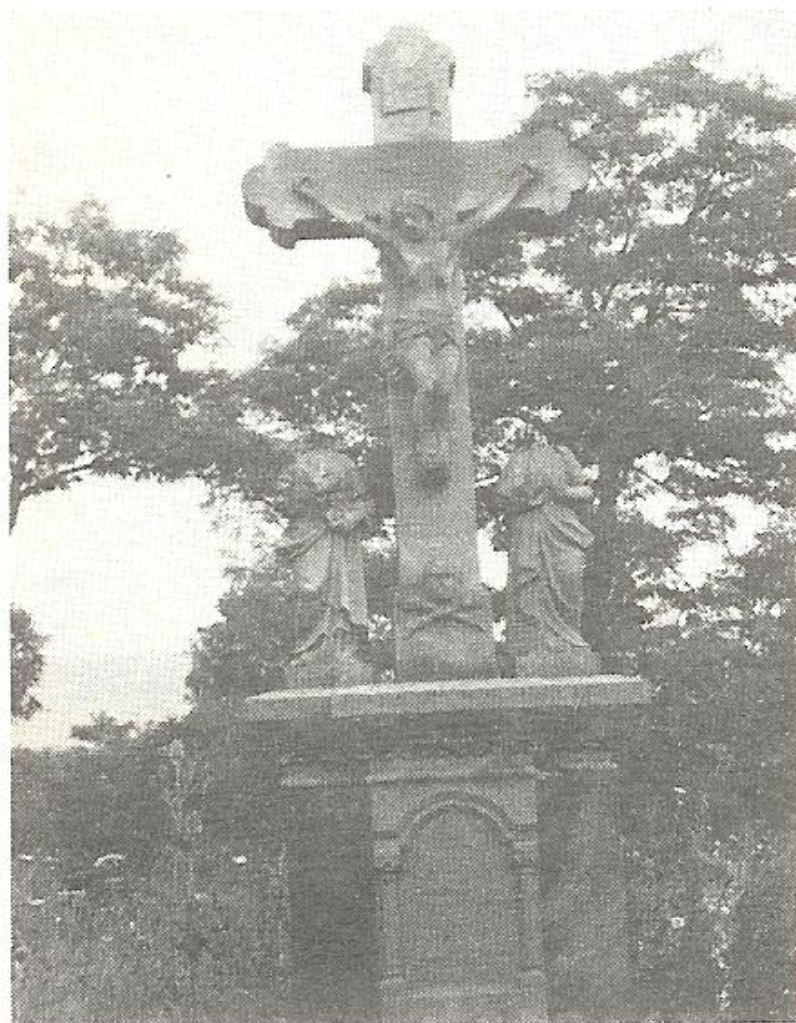
Szomolya polgármesteri hivatal épülete.

Első áldozós lányok és fiúk. 1938.

Kőoszlopos, tornácos ház

Kőkereszt az út mentén

Széchenyi úton az út menti kőkereszt. Készült 1823-ban. Felújítva 1926-ban és 2005-ben.

Nepomuki Szent János szobor

A Deber tetői kőkereszt. {Az Eger városa felé vezető földút jobboldalán, a szélső háztól 150 m} {Ma már a polgármesteri hivatalelőtti tér egyik sarkában áll a kőkereszt- Papp Mátyás unokái akaratából}

1947 tavaszán majális volt az egri út melletti erdőrészen. A majális után hazafelé indult feleségével a mezőkövesdi kocsmáros, de a Vásáros hegy lejtőjén leereszkedő teherautónak elromlott a fékje és az út mentén húzódó mély szakadékba zuhant. A szerencsés kimenetelű balesetet túléltek, ezért hálából egy kőkeresztet emeltettek Isten dicsőségére. A felszentelésről készült fényképen mezőkövesdi és szomolyai lakosok nagy számban vannak jelen, azonban a fénykép mérete miatt nem láthatók mindannyian.

A kereszt felirata:

Isten kezében vagyunk. Szerencsés kimenetelű autóbalesetért hálából állította Papp Mátyás és neje Papp Zsuzsanna 1947 Úrnapján.

A keresztzszeneléséről készült kép a következő oldalon található!

Keresztszentelés Szomolyán a Deber akácosában, 1947-es esztendőnek úrnapiján.

Daragó Mária. ünneplő ruhában. 1946.

1941 lovas levente, a fenti lány leendő férje. Vincze György.

Gubancsikné Vig Piroska, volt községházi hivatali dolgozó, könyvtáros.
{Adatközlőm} 1970-es évek.

Déli patakhíd még eredeti állapotában. Épült 1928-ban. Szalóki József {csepű} munkája.

Déllői patakhíd másik két nézetekben. Eredeti állapotában. Épült 1928-ban.
Szalóki József {csepű} munkája.

Szomolyai amatőr színjátszó csoport az 1940-es években.

1. sorban{fekvők} balról kezdve—lent: Gergely Lajos, Szegedi Tibor, Kovács Milkós {Bacso}
2. sorban—balról: Bene László, Vincze György, a jegyző, Hegyi Róza, Szabó György, Kis Gergely Margit, Fülep József, Szalóki Frida, Szalóki Imre, {Boda}, Szabó László {Szakál},
3. sor: Szegedi Gyula, Répási Ilonka, Törő Lajos, Szegedi Erzsébet, Gyenes Zsigmond, Jordán Mariska, Csombor István, Rázi Gizi, Szabó Bözsi.
4. sor Varga János, Víg Tibor, Víg Sándor, Vincze Tibor.

Az 55-ik oldalon található iskolai csoportkép nagyobbított változata. 1923.

Daragó Gábor és Somogyi Mária esküvői képe. 1949.

TARTALOMJEGYZÉK

Szülőfalum.....	3 oldal
Szomolya.....	5 „
Szomolyai család előforduló nevei az oklevelekben.....	13 „
Pazsag puszta és Szomolya.....	14 „
A hatvani szandzsák 1550 évi adóösszeírása.....	19 „
Szomolya Urbárium.....	21 „
Általános ismertetés.....	30 „
Katolikus vallás.....	33 „
Baptista vallás.....	50 „
Iskola.....	55 „
Kaptárkövek.....	67 „
Kőmunkák egy Bükkaljai faluban.....	71 „
A kőfaragók.....	88 „
Épületek anyagának összeírása 1910-ben.....	120 „
Cseresznyetermesztés Szomolyán.....	122 „
Kendertermelés és feldolgozás.....	127 „
Aratás-cséplés.....	134 „
Ölfavágás télen az erdőn.....	137 „
Bírósági ügyek, hivatalos intézkedések.....	138 „
Az I világháború hősi halottai 1914-1918 között.....	140 „
Tanácsköztársaság idejéből.....	145 „
Híd és támfal ügy.....	148 „
Kőhidak a faluban.....	152 „
Főszolgabíró Úrnak.....	153 „
Szent István hét 1926-ban.....	158 „
Summásélet.....	159 „
Barlanglakások Szomolyán{Gömbösfalván}1939-ben.....	167
Gömbösfalva.....	168 „
Állattartás a faluban.....	172 „
Szórakozás.....	173 „
A II világháború és hősi halottai a faluban.....	175 „
Kivégzések a faluban.....	178 „
Képtár.....	179 „